

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

**NORM DIŞILIĞIN ŞİZOİD YÜZÜ VE TÜRK
ROMAN KAHRAMANLARINDAKİ
GÖRÜNÜMLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA ÖZKAN

İSTANBUL, 2020

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI

NORM DIŞILIĞIN ŞİZOİD YÜZÜ VE TÜRK
ROMAN KAHRAMANLARINDAKİ
GÖRÜNÜMLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜŞRA ÖZKAN

170101003

TEZ DANIŞMANI

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep K. ŞEREFÖĞLU DANIŞ

İSTANBUL, 2020

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 170101003 numaralı Büşra ÖZKAN'ın hazırladığı “Türk Romanlarında Şizoid Kişiliğe Sahip Olan Kahramanlar” konulu **Yüksek Lisans Tezi** ile ilgili **II. TEZ SAVUNMA SINAVI**, 28/01/2020, Salı günü saat 13:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** * **OYBİRLİĞİ İLE** karar verilmiştir.

Düzeltilme verilmesi halinde:

Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı [...]/.../20..., tarihinde, saat da yapılacaktır.

Tez adı değişikliği yapılması halinde :

Tez adının “Norm Dışılığın Şizoid Yüzü ve Roman Kahramanlarındaki Görünümleri” şeklinde değiştirilmesi uygundur.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI (*)	İMZA
[Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Kevser ŞEREFİOĞLU DANIŞ.]	KABUL	
[Prof. Dr. Ali Şükrü ÇORUK..]	KABUL	
[Prof. Dr. Haşim Ercan ÖZMEN.]	KABUL	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bağılı olduğum üniversite veya bir başka üniversitedeki başka bir çalışma olarak sunulmadığını beyan ederim.

Büşra ÖZKAN

NORM DIŞILIĞIN ‘ŐIZOID’ YÜZÜ VE TÜRİK ROMAN KAHRAMANLARINDAKİ GÖRÜNÜMLERİ

Büşra Özkan

ÖZET

Edebiyat ve psikoloji, birbirleriyle etkileşim halinde olan iki alandır. İnsanı anlama ve anlamlandırma düşüncesiyle yola çıkan bu iki alan, norm dışı bireyleri de konu edinmişlerdir. Bilhassa içsel çatışmalardan beslenen roman, bu bireylerin konu edinilmesi için oldukça elverişli bir türdür. Norm dışılık tanımlamalarından biri olan şizoid kişilik bozukluğu, psikolojik temelli yaşanan birtakım sorunlar neticesinde toplumdan izole bir yaşam sürerek kendi içine yönelmenin yanında kendini gerçekleştirme noktasında yetersiz olma durumudur. Özellikle modern romanlarda, bu tanımlamalara uyan kahramanlar sıkça karşımıza çıkar. Bu kahramanlardaki sözü edilen durum, genel itibariyle “yabancılaşma” temi ekseninde vücut bulur ve yabancılaşma kavramı ekseriyetle varoluşsal temellere indirgenir. Aslında roman kahramanlarının yabancılaşmalarının altındaki bireysel temellere indiğimizde, norm dışılık kategorilerinden biri olan şizoid kişilik bozukluğunun görünümüleri ile karşı karşıya kalmaktayız. Modern dönemdeki bazı roman kahramanlarının davranışlarındaki görünüm, şizoid kişideüüilik bozukluğu ile temellendirilebilir. Bu tanımlamalara uyabilecek Zebercet, Uzun İhsan Efendi, Kambur ve Şizoid Re-Re isimli kahramanlardaki norm dışılıklar; şizoid kişilik bozukluğu/ edebiyattaki şizoid görünüm, bağlamında çalışmada incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Psikoloji, Norm dışılık, Delilik, Şizoid Kişilik Bozukluğu

THE PROTAGONISTS WHO HAVE A SCHIZOID PERSONALITY IN TURKISH NOVELS

Büşra Özkan

ABSTRACT

Literature and Psychology, which are among the most important disciplines influencing people, have been in interaction with each other for generations. These two disciplines which emerged out of the quest to understand and interpret the human, have also tackled the subject of atypical individuals. The novel, which especially feeds on chaos and conflicts, is quite a convenient genre for accommodating the subject of atypical individuals. Schizoid Personality Disorder, which is classified as atypical, is the characterized by isolating oneself from society and introverting due to certain issues experienced individually and not fully reaching one's maximum potential in terms of self-actualization. We frequently come across individuals that fit this description especially in the protagonists of modern novels. The said circumstance in these individuals usually takes form along the axis of the theme of "alienation" and the concept of alienation is predominantly reduced to existentialist foundations. Actually when we focus on the individual foundations under the alienation of protagonists in novels, we come face to face with the appearances of Schizoid Personality Disorder, which is classified as atypical. The atypical nature of some protagonists in modern novels can be associated with Schizoid Personality Disorder due to the appearances they display. The atypical sides in the characters named Zebercet, Uzun Ihsan Efendi, Kambur and Şizoid Re-Rewhich can fit these descriptions, will be analyzed in this study in the context of schizoid appearances.

Key Words: Literature, Psychology, Abnormality, Mania, Schizoid Personality Disorder

ÖN SÖZ

Yaşama ve insana dair her ne varsa edebiyatın da konu alanına girmiştir. Yaşamda sıklıkla karşımıza çıkan norm dışı bireyler edebi metinlerin bilhassa roman türüne hatırı sayılır ölçüde konu olmuştur. Çoğu araştırmacılar bireylerin sorunlarını ve gerçekliğini anlamak adına psikoloji biliminin insanı belli kalıplara sokan verilerinden ziyade edebiyatı daha elverişli görmektedir.

Psikoloji biliminin tanımladığı norm dışılık kategorilerinden biri olan şizoid kişilik bozukluğu görünüşleri, modern Türk edebiyatındaki bazı roman kahramanlarında daha yoğun bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızda da edebi eserlerde ön planda olan norm dışı bireylerin romanın kurgusu dâhilinde nasıl ve hangi şekillerde yer aldığı, “yabancılaşan” ve toplumdan soyutlanan bu kahramanların hangi bireysel sorunlara sahip olduğu ve bu sorunların yaşam içerisinde kahramanları hangi noktalara sürüklemiş olduğu incelendi. Yabancılaşan bireylerin yaşamlarındaki temel problemlere değinilerek roman kahramanlarının yollarını kesiştiren ortak temalar ve özellikler üzerinde duruldu.

Çalışmanın giriş bölümünde konuyla ilgili özet mahiyetinde genel bir çerçeve çizildi. Norm dışılığın literatürdeki karşılığı ve tanımlamalarından biri olan şizoid kişilik bozukluğuna kısaca değinildi. Aynı zamanda çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, yöntemi ve hangi romanların inceleneceği açıklandı. Konu sınırlaması, çalışmanın hangi tarihlerdeki romanları neden konu edindiği, yabancılaşma olgusu ve şizoid ekseninde görülen bağdaştırmaları; bu alanda açık bir şekilde izah etmenin yanında konuya hangi noktadan bakılacağı da açıklandı.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde edebiyat ve psikoloji ilişkisi incelendi. Bu ilişkinin öncelikle nasıl, ne şekilde ve hangi kuram bağlamında ortaya çıktığına, müşterekliklerine, ilişkiden doğabilecek sorunlara ve her iki alanın uzmanlarının bu ilişkiden nasıl etkilendiğine dair düşüncelere yer verildi. Bunun yanında norm dışılık tanımlamalarının edebiyatta ekseriyetle hangi kavramlar düzleminde teşekkül ettiği, “Edebiyat: Delilik ve Hastalık” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde incelendi. Tümelden tikele doğru inilen çalışmanın son başlığında, asıl konumuz olan şizoid kişilik bozukluğu ile edebiyat arasındaki ilişkiye değinildi.

Çalışmanın ikinci bölümünde, roman kahramanlarına tatbik edeceğimiz şizoid kişilik bozukluğunun özelliklerini anlamak adına konuya detaylı bir şekilde değinildi. Bu kişilik bozukluğunun tanımlayıcı psikiyatri bakış açısı ile birlikte Nesne İlişkileri Kuramı çerçevesinde şekillendiği bilgisi edinildi. Tanımlayıcı psikiyatrinin tanımlamalarıyla gelişen şizoid kişilik bozukluğu özelliklerinin ardından asıl üzerinde durulacak noktaya temas edildi. Psikanalizin “dürtü” kuramından ayrılarak diğer bir kolunu oluşturan Nesne İlişkileri Kuramı ve Nesne İlişkileri kuramcılarının yorumlarıyla teşekkül etmiş şizoid kişilik bozukluğunun tanımı, tarihsel süreci ve özellikleri aktarılmaya çalışıldı. Bu kişilik bozukluğunun daha iyi kavranabilmesi ve konuya hâkimiyet sağlanabilmesi adına, bu konuda söz söylemiş Nesne İlişkileri Kuramcılarının görüşlerine tek tek yer verildi.

Asıl konunun işlendiği üçüncü bölümde öncelikle, çalışmaya konu edinilen roman kahramanları kısaca tanıtıldı. Birinci ve ikinci bölümde konu ile ilgili alt yapı

kurulduktan sonra üçüncü bölümde; şizoid kişilik bozukluğunun temel görüngüleri olan; “yetersiz sevgi ve aşağılanma, içe dönüklük, yalnızlık, duygulanım kaybı, izole bir yaşam, geniş fantezi dünyası ve gerilemiş, yitirilmiş, parçalanmış benlikler” üzerinden roman kahramanları tahlil edildi.

Sonuç bölümünde, incelenen romanlar neticesinde elde edilen çıkarımlara değinildi.

Çalışmayı ortaya koyduğum bu zorlu süreçte her türlü yardımını, desteğini, anlayışını ve güler yüzünü benden esirgemeyen sevgili hocam Dr. Öğr. Üyesi Zeynep K. ŞERİFOĞLU DANIŞ’a teşekkürlerimi borç bilirim.

Bitti dediğim anda aslında her şeyin yeniden başladığına inandıran, eğitim-öğretim hayatım boyunca maddi manevi her türlü desteklerini benden esirgemeyen, ne yapsam haklarını asla ödeyemeyeceğime inandığım ve hayat boyu da böyle inanacağım sevgili annem Perihan ÖZKAN ve babam İbrahim ÖZKAN’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bunun yanında küçük kardeşlerine gösterdikleri sevgiyle beni her daim şanslı hissettiren ağabeyim Muharrem ÖZKAN ve ablam Tuğba DOĞAN’ın yanında, varlığıyla beni “küçük kardeşlik”ten, “anne yarısı” konumuna taşıyan canım yeğenim Ahmet’e de sonsuz sevgilerimi ve teşekkürlerimi iletirim.

Bu hayatta beni en çok anlayan insanların başında gelen ayrı bedenlerde tek bir ruhu paylaştığımız hemşirem Ayşe COŞKUN IŞIK’a, ilkokul sıralarından bu yana hayatın her safhasında yanımda olan kadim arkadaşlarım Tuğçe ÖZTÜRK SUNA ve Şeyma HAMAMCI’ya, mesafelerin dostluğa asla engel olamayacağını her seferinde bana gösteren sevgili dostum Elif EBEOĞLU’na bu süreçte bana vermiş oldukları kendileri gibi kıymetli desteklerinden ötürü ayrıca teşekkür ederim.

OCAK, 2020

Büşra ÖZKAN

KISALTMALAR

A.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.m.	: Aynı makale
bs.	: Basım
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
S	: Sayı
s.	: Sayfa
t.y.	: Tarih yok
v.b.	: Ve benzeri
v.d.	: Ve diğeri
Yay.	: Yayınevi, Yayınları
y.y.	: Yayın Yeri Yok

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	6
1. EDEBİYAT VE NORM DIŞILIK.....	6
1.1. EDEBİYAT VE PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ.....	6
1.2. NORM DIŞILIK: “YAZMAK” ve “ACI” İLİŞKİSİ.....	11
1.3. EDEBİYAT: DELİLİK VE HASTALIK.....	17
1.4. ŞİZOID GÖRÜNGÜ-EDEBİYAT İLİŞKİSİ.....	25
İKİNCİ BÖLÜM.....	30
2. NESNELERDEN KOPUŞ, İÇE DÖNÜŞ: ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN SERÜVENİ.....	30
2.1. ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN TANIMI VE TARİHSEL SÜRECİ.....	30
2.2. TANIMLAYICI/TANISAL PSİKIYATRİ BAKIŞ AÇISINDA ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞU.....	31
2.3. NESNE İLİŞKİLERİ KURAMI.....	33
2.4. NESNE İLİŞKİLERİ KURAMLARI EKSENİNDE GELİŞEN ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞU.....	37
2.4.1. Melanie Klein.....	37
2.4.2. Donald W. Winnicott.....	38
2.4.3. Donald Fairbairn.....	40
2.4.4. Harry Guntrip.....	43
2.4.5. James F. Masterson.....	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	50
3. ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN BAZI TÜRK ROMAN KAHRAMANLARINDAKİ GÖRÜNÜMLERİ.....	50

3.1. ZEBERCET, UZUN İHSAN EFENDİ, KAMBUR VE ŞİZOİD RE-RE İSİMLİ ROMAN KAHRAMANLARINA GENEL BİR BAKIŞ.....	50
3.2. YETERSİZ SEVGİ VE AŞAĞILANMALAR İLE ORTAYA ÇIKAN ŞİZOİD GÖRÜNÜMLER.....	55
3.3. İÇE DÖNÜKLÜK, YALNIZLIK VE DUYGULANIM KAYBI İLE DIŞ DÜNYAYA YABANCILAŞMA.....	71
3.4. KAHRAMANLARDAKİ GENİŞ FANTEZİ DÜNYASI.....	83
3.5. SON MU BAŞLANGIÇ MI?: GERİLEME, PARÇALANMIŞ VE YİTİK BENLİKLER.....	92
SONUÇ.....	109
KAYNAKLAR.....	114

GİRİŞ

Yaşam seyri içerisinde karşımıza çıkan, özellikle bireysel temelli birtakım sorunlar ve norm dışı davranış kalıpları, yaşamdan kopuk bir alan olmayan edebi metinlerde de türlü şekillerde işlenmiştir. Psikologların, psikiyatristlerin ve araştırmacıların ortaya koyduğu türlü norm dışılık tanımlamaları mevcuttur fakat en genel anlamıyla norm dışılık, toplum tarafından belirlenmiş davranış kalıplarının dışında yer alma ve “garip davranışlar sergileme” çerçevesinde teşekkül eder.¹

Değişen ve dönüşen toplumsal yapıda norm dışı bireylerin artması, sanat ve özellikle edebi yapıtlarda da bu bireylerin karşımıza çıkma oranını arttırmıştır. Norm dışılık, edebi türlerde genel itibariyle yazardaki norm dışılık, eserdeki norm dışılık ve kahramanlardaki norm dışılık olarak tezahür etmiştir.² Edebiyatın norm dışılıklardan beslenen yönüne ithâfen, norm dışılığın çeşitli tanımlanmalarıyla şekillenen ruhsal hastalıkların özellikle romanlarda bir tem olarak işlendiğine sıklıkla rastlamaktayız.

Edebiyatın, yazınsallığın acı ve norm dışılıkla türlü şekilde bağlantıları mevcuttur. Birçok yazar ve düşünür yazma eyleminin temelinde yatanın “acı, buhran, içsel çatışmalar, çığılığı duyurma isteği” olduğunu düşünmüştür. Acı ve norm dışılık edebiyatı bu denli içine almışken, modern roman kahramanları da elbette oluşum süreçlerinde bu temalardan payını almıştır.

Acı, düşünsel buhran, entelektüel krizi, varoluşçuluk açısından baktığımızda yazma eyleminin doğal olarak norm dışılıkla bir ilgisi olduğu düşünülür. Fakat çalışma konusu kişilik bozukları ekseninde yer aldığı için edebiyat ve norm dışılığın, “delilik” ve “hastalık” boyutuna yakından bakılacaktır.

“Delilik”, “hastalık” ve norm dışılığın türlü tanımlamaları, romanlarda ekseriyetle işlenen temler arasındadır. Norm dışılığın edebi eserlerde bilhassa roman türünde sıklıkla karşımıza çıkmasının yanında edebi eserlerdeki belirleyici ve etkin rolü bu çalışma konusunu seçme nedenlerimizdendir.

---

¹Ahmet Sarı, **Sanat ve Normaldışılık**, Erzurum, Salkımsöğüt Yay., 2006, s.45.

²A.e.,s.336.

Şimdiye kadar literatürde “norm dışılık”, “delilik”, “hastalık”, “kişilik bozuklukları” olarak genel bir başlık altında toplanan çalışmalardan; farklı bir bakış açısı sunmak ve yorumlamaya zenginlik katmak için bu çalışmada roman kahramanlarında sıklıkla karşımıza çıkan bazı durumlar ile spesifik bir hastalığı temellendirmeye ve bunun yanında var olan görünümelerini ortaya koymaya çalıştık. Bu sebeple Türk edebiyatında sıklıkla işlenen “yabancılaşma” olgusu ve şizoid kişilik bozukluğu ilişkisinden yola çıkarak roman kahramanlarındaki şizoid kişilik bozukluğu görünümelerini yansıtan müstakil bir çalışma yapmaya karar verdik.

Psikolojinin tanımladığı norm dışılık kategorilerinden biri olan şizoid kişilik bozukluğu, günümüzde özellikle “yabancılık” ekseninde hem gerçek hayatta hem de kurgu dâhilinde roman kahramanlarında sıklıkla karşımıza çıkan bir rahatsızlıktır. Bu yaygınlık roman kahramanlarında ilk etapta ekseriyetle “yabancılaşma” portresiyle karşımıza çıkar. Roman kahramanlarında karşımıza çıkan yabancılaşma, dış nesnelere alımlanamayan sevgi, toplumsal aşağılanmalar, dış gerçeklikten kendi iç gerçekliğine yönelme, kimlik ve benlik kaybına uğrama temlerinin bu denli karşımıza çıkması, bu görüngüleri gösteren kahramanları ortak bir çatı altında toplamaya da olanak sağlamıştır.

Türk edebiyatındaki kendi iç kabuğuna çekilerek toplumdan soyutlanan, söz gelimi “yabancılaşan” kahramanların, yalnızca literatürdeki genel tanımlamalarıyla “varoluşsal sebeplerden” ötürü yabancılaşmadığına, bu durumun alt yapısında daha derin psikolojik sebeplerin olduğuna kanaat getirdik. Yabancılaşma olgusu özellikle modern Türk edebiyatında bu denli işleniyorken, kahramanlardaki yabancılaşmanın yalnızca bir “sonuç” olarak sunulmasını ve diğer tüm sebeplerin göz ardı edilip yorumlanmasını yetersiz ve eksik bulduk.

Daha derin psikolojik temellere indiğimizde norm dışı kahramanların yaşamlarında ve psikolojilerindeki müşterek görüngülerle karşımıza çıkan bu yabancılaşmanın özellikle modern dönemde görülen ruhsal bir hastalıkla temellendirilebileceğine kanaat getirdik. Böylece psikolojinin norm dışılık tanımlarından biri olan “şizoid” kişilik bozukluğu görüngüleriyle yabancılaşan bireyin sorununa daha geniş bir perspektifle bakabileceğimizi düşünerek çalışmayı bu çerçevede şekillendirdik.

Konu ekseninde yaptığımız araştırmalar sonucunda ruhsal hastalıkların, Türk edebiyatında özellikle 1960’lardan sonra³, “bireyselleşme”nin ise ülkenin geçirdiği siyasal, ekonomik ve kültürel değişimle 1980’den sonra daha yoğunluklu bir biçimde işlendiği bilgisi edindik.⁴ Genel veriler sonucu 1960 sonrası romanları incelemeye tabi tuttuk ve çalışma alanımıza uygun olan 1973 ile 2004 yılları aralığında yayımlanmış dört roman kahramanını konu edindik.

Çalışmaya konu edinilen Zebercet, Uzun İhsan Efendi, Kambur ve Şizoid Re-Re kanaatimizce yalnızca varoluşsal problemler yaşayıp bunları açığa çıkaran değil bireysel psikolojik temelleri olan birtakım rahatsızlıklar gösteren norm dışı kahramanlardır. Zebercet, Uzun İhsan Efendi, Kambur ve Şizoid Re-Re gibi Türk edebiyatındaki bazı kahramanların norm dışılıklarında, salt varoluşsal sebepler değil büyük oranda şizoid kişilik bozukluğu görünümleri mevcuttur. Psikanalizin sunduğu imkânlardan faydalanarak, gerçek hayatta övünülp deklare edilen, “sağlıklı birey” oyununu bozan bir alanı ihtiva etmesi açısından roman ve kurguda karşımıza çıkan bu norm dışı kahramanları, bize gösterdiği öncül görüngüler sayesinde ortak bir şizoid başlığı altında incelemeye çalıştık.

Nesne ilişkileriyle şekillenen şizoid kişilik bozukluğunun genel tanımlamalarında iče dönük, toplumdan izole bir yaşam süren, duygularını bastırıp bunları açığa çıkarmayan, donuk, genellikle fantezilerine sığınan, yalnız ve benliğinde bölünmeler yaşayan bireyler karşımıza çıkmaktadır. Bu rahatsızlığın bulguları ile çalışmamıza konu edindiğimiz kahramanların yaşamlarında gösterdikleri görüngülerin ortaklığı ile yola çıktık ve bu rahatsızlığın kurguda ne şekilde yer aldığını irdelemeye koyulduk.

Çalışmanın amacı; bu norm dışı kahramanların, psikolojinin tanımladığı “şizoid” kavramına uyup uymadığına bakarak benzeştiği ve örtüştüğu yerleri incelemek ve roman kahramanlarının yaşadıklarını, hareketlerini, iče dünyalarını,

---

³Serap Kaya, “Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatında Ruh Hastalıkları”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2007, s.vii.

⁴Tevfika Tunaboşlu İkiş, Türkiye’de Psikanalizin Gelişimine Kısa Bir Bakış, **Sosyoloji Dergisi**, 3. Dizi, S.20, 2011, s.495-502.

roman içerisindeki tutumlarını ve problemleri olan noktalarını; şizoid kişilik bozukluğu eksenindeki görünümlerini yansıtmaktır.

Çalışma oluşturulurken psikolog ya da psikiyatr tavrıyla “tanı” koymak gibi bir amaç kesinlikle güdülmemiştir. Freud, *Düşlerin Yorumu* adlı eserinde “hastalık yoktur, hasta vardır.” ifadesini kullanır. Belli başlı hastalıklar dahi hastalar için birebir bulgularıyla tezahür etmez ve farklı nüanslar gösterirken bir edebi metindeki kahramana tanı koyma işi araştırmacının tekeli dışında olan bir durumdur.

Çalışmada; norm dışı kurgu kahramanlarının bu rahatsızlıklar ve psikologlar tarafından sınırları belirlenmiş, bu çerçeveler içerisinde nereye yakın durduklarını ve nereyle benzeşim kurduklarını anlamaya çalışacağız. Bu sebeple çözümleme yaparken “zorlama” bir şekilde roman kahramanlarını bir kurama veya bir hastalığa “entegre” etmekten ve “kesin, katı” yorumlar getirmekten elimizden geldiğince kaçınmaya çalıştık.

Türk romanında bu tanımlamaya uyabilecek pek çok kahraman bulunabilir fakat ismi geçen romanlardaki kahramanların yer verilmesinin sebebi; belirgin bir biçimde şizoid kişilik bozukluğunun özelliklerini göstermeleri, kimi romanların ön planda olması, kimi romanların ise Türk edebiyatındaki hak ettiği tanınmışlığı, ilgiyi bulamadığına dair olan düşüncemiz ve kapsam sınırlılığında ötürüdür. Aynı zamanda bu kahramanların kendilerine has tarzları, yaşam biçimleri ve kurgudaki yerleriyle dikkat çekici özellikte olduğunu düşünmekteyiz. Bu kahramanlar sıralanan yukarıdaki sebepler esas alınarak tezde incelenmek istenmiştir.

Yaşam, barındırdığı güzelliklerin yanında bir sorunlar yumağıdır. Bireysel temelli sorunlar, modernizmin sonuçları ve peş peşe sıralayacağımız her türlü sorun, bireyi norm dışılığın şizoid yüzüne doğru sürükleyebilir. Harry Guntrip, “Siyasi entelektüellerin ve ideologların gösterdikleri planlı acımasızlığın soğuk, içten pazarlıklı, mekanik, insafsız ve duygusuz niteliği düşünülürse, içinde yaşadığımız çağ bir ‘şizoid çağ’ olarak görebiliriz”⁵ cümlesini kurar. Aynı zamanda Guntrip, şizoid durumu “içinde yaşadığımız çağın ruhsal durumunun bir belirtisi”⁶ olarak görmüştür.

---

⁵Harry Guntrip, **Şizoid Görünüşü Nesne İlişkileri ve Kendilik**, Çev. İpek Babacan, 3.bs., İstanbul, Metis Yay., 2018, s.45.

⁶A.e, s.45.

Hal böyle iken bu şizoid çağın, şizoid bireylerinin roman kurgusunda nasıl yer aldığını, temsiliyet rolünü ve kurguya olan katkısını tespit etmenin önemli olduğunu düşünmekteyiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EDEBİYAT VE NORMDIŞILIK

1.1. EDEBİYAT-PSİKOLOJİ İLİŞKİSİ

“Psikoloji estetiğin temelini oluşturmaktadır.”⁷

Edebiyata, tarih boyunca değişen dönem, hayat şartları, kültür ve daha pek çok sebeple farklı misyon ve işlevler yüklenmiştir. Edebiyatın başlıca işlevlerine, tekdüze olan bu yaşama, evren ve varlık tasavvuruna her manada genişlik ve zenginlik katma ilkeleri atfedilebilir. Edebiyat alanı, tarihi seyir içerisinde felsefi, siyasi, sosyolojik ve psikolojik gelişim süreçlerinden bağımsız olarak ilerlemediği için diğer disiplinlere kapısını aralamış ve bu disiplinleri hem beslenerek zenginleştiği hem de kendini zenginleştirdiği bir kaynak olarak kullanmıştır. Edebiyatın diğer bilimlerle kesişme noktasında gün yüzüne çıkan en önemli sorun; edebiyatın ikincil bir konuma düşürüldüğü ile ilgili yapılan, kimi zaman eleştiriye varan çıkarımlardır. Fakat her şeyden evvel disiplinler arası çalışmaları oluştururken gözden kaçırılmaması gereken temel nokta; birbirinden rol çalma durumunun ötelenmesi olmalıdır ki her disiplin beslendiği kaynaktan kendisine bir çeşitlilik ve zenginlik devşirebilsin.

Edebiyat ve psikoloji disiplinleri muhtevası itibariyle birbirlerine yakın olan iki alandır, zira her ikisinin de en önemli malzemesi olan insanın, bir bütünlük içinde ele alınarak doğasını çözümü, anlamlandırma girişimleri ön plandadır. İsmet Emre *Edebiyat ve Psikoloji* adlı eserinde edebiyat ve psikoloji arasındaki ortak noktaları altı başlık altında kategorize etmiştir. Bu başlıkların muhtevasına göre; her iki disiplinde de insanın fiziksel ve psikolojik yapısı ele alınır, bilinçaltına önem verilir ve bir nevi

---

⁷Sıtkı M. Erinç, *Sanat Psikolojisine Giriş*, Ankara, Ayraç Yay., 1998, s.39.

“katharsis” metodu uygulanır, çağrışım metodu, hayal gücü ve dile önem verilir ve her iki disiplinde de benzer çözümleme yöntemleri kullanılır.⁸

Edebiyat ve psikoloji disiplinleri, eseri yahut insanı anlama çabası içinde birbirlerine danışabilirler. Edebi eserler, edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişkinin kurulmasını sağlayan yapı taşlarıdır⁹, diyebiliriz ki bir nevi psikolojik kuramların pratiğe dökülebildiği uygulama sahasıdır ve bu nedenle edebi eserlerdeki müphemliklerin giderilmesi amacıyla da psikoloji bilimine başvurulabilir.

Edebiyat ve psikolojinin etkileşimi sonucunda, Freud’un sahaya kazandırdığı bir alan olarak “edebiyat psikolojisi” ortaya çıkmıştır. Edebiyat psikolojisi; amacı psikoloji alanının bakış açısından hareketle edebi eserleri incelemek olan ve bunun yanında yazarı, bir edebi eserin nasıl meydana geldiğini ve edebi metinlerdeki kahraman tipolojisinin davranışlarını inceleyen bir “ara” alandır.¹⁰

Psikoloji bilimi verilerinin, edebi metinlerde uygulanmasıyla “sanatçıya dönük eleştiri” kategorisinde yer alan psikanalitik edebiyat kuramı ortaya çıkmıştır. Edebiyat ve psikoloji ilişkisinin genel itibarıyla psikanalitik kuramın argümanlarıyla teşekkül etmesinden ötürü, edebi eserlerdeki psikolojik sorunların tespit edilmesi ve sanatçıdan hareketle eserleri inceleme, ilk etapta Freud’la başlamış ve Freud, Leonardo da Vinci, Shakespeare, Goethe ve Dostoyevski gibi hayranlık duyduğu birtakım sanatçıların eserlerine psikanalitik çözümlenmeler getirmiştir.¹¹

Freud’un bu noktada sanata ve sanatçıya olan bakış açısı, konumuz ekseninde oldukça önem arz eder. Freud, sanatçının yaratma eyleminde, oyun oynayan bir çocuğun hayal aleminde kendisine yarattığı, gerçeküstü ve “hayali” dünya ile sanatçının “kurgusal” dünyasını bağdaştırır:

---

⁸ İsmet Emre, **Edebiyat ve Psikoloji**, Ankara, Anı Yay., 2005, s.291-308.

⁹ Emre, **a.g.e.**, s.263.

¹⁰ Abdullah Acehan, “Fahim Bey ve Biz, Anayurt Oteli ve Aylak Adam Romanlarına Psikolojik Bir Bakış”, **Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi**, 2012-1 (Ocak-Haziran) (Balkan Özel Sayısı-I), s.128-152.

¹¹ Ahmet Sarı, **Psikanaliz ve Edebiyat**, Ed. Ali İhsan Kolcu, Erzurum, Salkımsöğüt Yay., 2008, s.40.

“Sanatçı da oyun oynayan bir çocuk gibi davranır tıpkı; o da kendine bir hayal dünyası yaratarak bu dünyayı pek ciddiye alır, yani zengin bir duygu hazinesiyle donatarak realite’den kesin sınırlarla ayırır onu.”¹²

Freud’a göre birey, çocukluğunda gerçeklikten uzaklaşarak kurguladığı oyunlarını ve hayallerini, yetişkinlik döneminde tam anlamıyla bırakmış değildir, birey, kendisine “haz veren” bu oyun kurma eylemini, yetişkinliğinde “düş kurarak” devam ettirir. Fakat erişkin insanlar, herkesten saklayarak kurguladıkları bu “mahrem” düşlerden çoğunlukla utanır. Freud’a göre sanatçı bu noktada devreye girer; sanatçıyı “gündüz düş gören” birine, sanatı ise “gündüz düşlerine” benzetir.¹³ Yetişkinlik döneminde herkesten gizlenen mahrem düşler, sanatçının elinde bambaşka bir boyutta işlenerek okuyucuda “yüce bir haz” duygusu oluşturur. Freud bir sanat yapıtının sanatçı ile doğrudan ilişkisi olduğuna inanır ve ona göre: “Sanatçı birtakım değiştirmelerden ve örtüp gizlemelerden yararlanarak bencil düşlemlerini yumuşatmakta, bunların dışavurumunda salt biçimsel, yani estetik bir haz sunarak bizi kendisine bağlamaktadır.”¹⁴

Aynı zamanda Freud, yaratma eylemi ile “nevroz” arasında bir bağlantı kurar zira bilinçaltının yaratma eylemindeki etkin rolü oldukça önemlidir. Freud’a göre sanatçı, hayal kurma ve gerçek hayatta tatmin edemediği isteklerle yüklü olmasından ötürü “ruh hastası”na yakın bir konumda yer alır.¹⁵ Berna Moran’a göre, psikanalitik eleştiri kuramında bir yazarın eseri, nevrozlu bir insanın sözlerinden oluşan organik bir bütün olarak ele alınabilir. Bir yazarın bilinçaltını, isteklerini, cinsel eğilimlerini ve korkularını görebilmek için yazarın eserine ve aynı zamanda bir eseri aydınlatmak için “nevrotik” özellikler gösteren yazarın yaşam öyküsüne bakılması gerekliliği kuramın esas argümanlarıdır.¹⁶

---

¹² Sigmund Freud, **Sanat ve Sanatçılar Üzerine**, Çev. Kamuran Şipal, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1995, s.105.

¹³ **A.e.**, s.106- 110.

¹⁴ **A.e.**,s.113.

¹⁵ Berna Moran, **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 9. bs.,İstanbul, Cem Yay., 1994, s.134-136.

¹⁶ **A.e.**,s.134- 139.

Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştirileri* adlı eserinde Freud'un sanatçı ve nevroz arasında bulunduğu ilişkiye dair fikirlerinin, eleştirilere uğradığını aktarır. Moran'a göre:

Yazarı diğer insanlardan ayıran bir çeşit ruh hastası olması değil -çünkü hepimiz biraz öyleyiz-, bu nevrozu başarılı bir şekilde nesnelleştirebilmesidir... Başka bir deyişle, sanatçıyı sanatçı yapan ruhsal bozukluğu değil, bir çeşit yeteneğidir.¹⁷

Moran, aynı zamanda sanatçının yaşam öyküsünün ve ruhsal sıkıntılarının bir eseri yorumlamada yetersiz kalacağını, bu sebeple özellikle modern edebiyat incelemelerinde psikanalist değerlendirmelerin, eser ve kahramanlar üzerinden yapılması gerektiğini, böylelikle eserdeki kahramanların davranış ve kişiliklerinin daha iyi kavranabileceğini düşünür. Sözü edilen bu eleştiri biçiminin ise "sanatçıya dönük eleştiri" yöntemleri arasına girmediğini, ilgi odağını esere ve karakterlere çeviren bir eleştiri biçimi olduğunu vurgular.¹⁸

Moran'ın da ifade ettiği gibi günümüzde, psikanalitik edebiyat kuramı, eseri yaratıcısının zihninin bir ürünü gibi ele almak ve yaratıcısının ruhsal durumunu analiz etmeye yönelmek yerine, eseri sanki kendi başına bağımsız bir yapı gibi ele alır. Zira bu yönelim, esere yaratıcısının niyeti ve amacı ötesinde bir değer atfeder.¹⁹

Moran'ın bu yorumu dikkate değer bir eleştiridir ve bu sebeple çalışmada psikanaliz eleştiri biçimini "sanatçıya dönük eleştiri" kapsamında değil, eser ve kahraman odaklı bir perspektifle gerçekleştirmeye çalışılacaktır.

Freud'dan sonra Adler, Jung, Lacan, Fromm, Reich ve Klein de edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişkiyi gün yüzüne çıkaran psikanalistlerdir. Psikoloji bilimi verilerinin, edebi metinlerde hangi veçhelerle ve nasıl yer aldığı önemli bir mevzudur. Carl G. Jung'ın *Analitik Psikoloji* adlı eserinde yer alan "Psişik süreçleri inceleyen psikolojinin edebiyata da ışık tutacağı bellidir; çünkü insan psişesi bütün bilim ve

---

¹⁷A.e., s.139.

¹⁸A.e.,s.140.

¹⁹ Özden Terbaş, **Rüyalardan Gerçekliğe Psikanaliz ve Sanat**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.4.

sanatların d6lyatağıdır. Psikolojik araştırmalarla hem bir sanat yapıtının nasıl biçim bulduğunu anlayabiliriz, hem de kişiyei sanat yönünden yaratıcı yapan öğeleri açığa çıkarabiliriz.”²⁰ cümlesi edebiyat ve psikoloji ilişkisinin gerekliliğini yeterince açıklığa kavuşturan bir niteliktedir.

Freud’un açtığı edebiyat-psikoloji ilişkisi, yalnızca psikologlar düzleminde kalmadan ilerlemiş, edebiyatçıların da psikolojinin edebi eserlerdeki konumunu düşünerek bu minvaldeki fikirlerini beyan etmelerinin ardından, psikoloji, edebiyatçıları tarafından da edebi eserlerin çözümlene ve yorumlama sahasına dâhil edilmiştir.

Psikanalitik edebiyat kuramı, ilk etapta Freud’un çocukluk çağı çatışmaları, libido, dürtü, bilinçaltı, rüya, cinsellik ve saldırganlık gibi argümanlarıyla şekillenmiş olsa da zamanla, bu ilkelere eleştiri okları yönelmiş ve daha sonra ortaya çıkan psikanalitik ekollerle bu eleştiriler aşılmaya çalışılmıştır.²¹ Yeni psikanalitik ekollere göre, bireylerin yaşadığı problemlerin kaynağı bebeklik çağı çatışmaları veya pre-oidipal evresindeki karmaşalar değil, dış dünya ile kurulan ilişkilerdir. Günümüzde psikanalitik edebiyat ilişkilerinde hâkim olan ekollerden bazıları, benlik psikolojileri ve nesne ilişkileri ekolleridir.²² Kişilik bozuklukları, ekseriyetle psikanalitik kuramın nesne ilişkileri ekolü kapsamında irdelenmiştir.

Bahsi geçtiği gibi edebiyatta, psikolojinin tezahürü büyük oranda psikanalitik kuram çerçevesinde olmuştur. Mehmet Narlı’ya göre: “Psikanalizmin gelişmesiyle birlikte, metinlerin, travmanın çevresinde dönen bir boşalım yani bir çeşit terapi olarak görüldükleri de bir gerçektir.”²³

Psikanalitik film teorisyeni Jean Louis Baudry’e göre psikanaliz, insan davranışının yapısını, bilinçdışı süreçleri, çatışmaları ortaya koyarken aynı zamanda insan davranışının kökenini, gelişimini, dönüşümlerini inceler ve buralara dair

---

²⁰ Mehmet Yılmaz, “Kendiliğin Çözümlemesi Narsistik Kişilik Bozukluğu Yönünden Tepegöz Kişiliğinin İncelenmesi”, **Jass The Journal of Academic Social Science Studis**, S.5, Aralık 2012, s.836.

²¹ Cebeci, **a.g.e.**, s.10.

²²**A.e.**, s.171.

²³Mehmet Narlı, “Edebiyat ve Delilik (Osmanlı – İşlam ve Avrupa – Hristiyan Edebiyatları Bağlamında Bir Değini)”, **Hece**, S.225, Eylül 2015, s.85.

çözümler üretir. Bir sanat eserini çözümlmek üzere uygun bir biçimde uygulandığında ise araştırmacıya zengin kaynaklar sunabilir.²⁴

Oğuz Cebeci'ye göre günümüzde psikanalitik sanat-edebiyat eleştirilerinin yönünü dürtü psikolojisi ve içgüdülerden ziyade benlik psikolojisi ve nesne ilişkilerine çekmesi; yorumu ve bir sanat yapıtını, belirli bir ekole, ideolojiye, düşünceye indirgemek değil, bilakis yapıtın karmaşıklığını, derinliğini çözen, anlamlandırmaya katkı sağlayan önemli yardımcıları devreye sokmaktır.²⁵

1.2. NORM DIŞILIK: “YAZMAK” ve “ACI” İLİŞKİSİ

“Ne çok acı var!”²⁶

“Kalbe nerden acı bulaşır

Yiten güvercin tüyünden mi?”²⁷

Norm dışılığın psikologlar, psikiyatristler, doktorlar ve düşünürler tarafından oluşturulmuş çeşitli tanımlamaları mevcuttur. “Garip davranışlar sergileme” ve “toplum tarafından benimsenmiş, kabul görmüş normların dışında yer alma”²⁸ norm dışılığın en genel tanımlamaları arasındadır.

Sanat/edebiyat ve norm dışılık arasında kurulan ilişkiler çeşitli şekillerle karşımıza çıkar. Ahmet Sarı, *Sanat ve Normaldışılık* adlı çalışmasında, normaldışılık (delilik) ve sanat arasında doğrudan bağlantılar olduğunu ve bu bağlantıların ekseriyetle yazardaki normaldışılık, eserdeki normaldışılık ve kahraman figürlerindeki normaldışılık kanalıyla kurulduğunu ifade eder.²⁹

Sanatın, doğal olarak “yazmanın” acı ve norm dışılıkla yakından bir bağlantısı olduğu düşünülür.³⁰ Norm dışılık; acı ve yazmak arasında bir ilişki olduğundan bahsedildiğine göre asıl mevzu; bu ilişki temellerinin nasıl atıldığıdır. Sanatın

---

²⁴ Terbaş, **a.g.e.**, s.4.

²⁵ Cebeci, **a.g.e.**, s.171.

²⁶ Cahit Zarifoğlu, **Yaşamak**, İstanbul, Beyan Yay., 1990, s.7.

²⁷ Terbaş, **a.g.e.**, s.146.

²⁸ Ahmet Sarı, **Sanat ve Normaldışılık**, Erzurum, Salkımsöğüt Yay., 2006, s.45.

²⁹ **A.e.**, s.336.

³⁰ **A.e.**, s.50.

dolayısıyla, “yaratma eylemi kaynağının ne olduğu” sorunsalı, yüzyıllar boyunca düşünürleri meşgul eden bir mevzudur. Psikanaliz biliminin yardımıyla sanat eserinin nasıl doğduğuna, yaratma eyleminin nasıl oluştuğuna, sanatçının niçin ve nasıl eser yazdığına dair konular incelenmiştir. Önceki başlıkta açıklandığı üzere, Freud yaratma eylemi ve nevroz arasında sıkı bir ilişki bulmuştur. Fakat sanatçılardaki yaratma eyleminin temelleri, elbette yalnızca modern çağda irdelenen bir konu değildir. Eski Yunan’da yaratı eyleminin ne olduğunu belirlemek üzere filozof ve şairler arasında diyaloglar kurulmuştur. Platon’un en kısa diyaloglarından biri olan Ion Diyalogu’nda Sokrates ile ozan Ion’un sanat ve edebi bilgi hakkındaki tartışmalarına yer verilir.³¹

Sokrates, ozan Ion’u edebi bilgi noktasında sıkıştırdığında Sokrates, sanatçının esinlenme kaynağının akıl işi olmadığı kanaatine varmıştır. Bu diyalogda Sokrates’e göre esinlenme akıl olmaksızın gerçekleşen “tanrısal bir paylaşım”dır. “Şair hassas, uçarı ve tanrısal bir varlıktır ve esinlenmeden ya da kendinden geçmeden yani akli başındayken hiçbir şey yaratamaz. Bu kişiler ne söylediklerini bilmeden esinlendiklerinde pek çok doğru şey söyleyebilirler.”³² Sokrates’in bu düşüncesinde yaratı eyleminin temelinde normun dışında olan “akılın ötelenmesi” ve “kendinden geçme” hali yatar. Aynı zamanda romantikler de gerçek sanat yapıtlarının akıl ve zihinden sıyrılması gerektiğini düşünenler arasında yer almıştır.

Platon, Ion Diyalogu’nda Sokrates’in görüşlerine yer verdikten sonra bu akıldan geçme durumunu sanatçıdaki bilgisizlik olarak tanımlamıştır. Nitekim Ion gibi şairler ve sanatçılar yalnızca kendilerinden geçerek irrasyonel yolla yaratımlarını gerçekleştirebilirler. Platon, sanatı akılsal alandan uzaklaşma olarak görmesinden ötürü “bilgisizlik” ile niteler ve bu, filozofun öğretisine ters düşen bir durumdur. Fakat filozof George Pappas, Platon’un ideal devlet modelinde hoş görmeyişinin nedeninin sadece bu sanatı icra edenlerin bilgisizliklerinden kaynaklanmadığını iddia etmektedir:³³

---

³¹ Sarı, a.g.e, s.54.

³² Nihal Petek Boyacı, “Ion Diyalogu: Bir Rhapsodos Hikayesi”, **Mediterranean Journal of Humanities**, S.VIII/2, 2018, s.145-157.

³³ A.m, s.145-157.

“Özellikle Politeia’da ele alındığı biçimiyle, bu problemin kaynağında, yani şiir ve buna benzer yaratımların başka birinin yerine geçerek, bir şeyi başka birinin ağzından anlatmasının temelinde, özel olanın genel olana dönüştürülememesi probleminin yattığı söylenebilir. Şair bize bir şeyi başka birinin ağzından oymuş gibi anlatır. Yerine geçtiği kişiyi taklit eder ve kimi taklit ediyorsa seyirciye onun dünya görüşünü sunar. Bir diğer deyişle bize tümel olanı değil, özel olanı sunar. Özel olanın seyirciye sunulması ve onu etkilemesindeki problem, özel olan durumun insanı melankoliye sürüklemesi ve sadece acı içinde kıvrandıracak olmasıdır. Genel olanı düşünmek ruhun akılsal-olan (logismos) yanıyla ilgilidir ve sızlanmayı, acı duymayı, melankoliye kapılmayı engeller. Ancak ne zaman ki, şiirdeki örneğin ölümle ilgili kısmı, o andan çıkarak genelleştiremezsek, o zaman ruhumuzun akılsal-olmayan (alogiston) kısmının etkisi altında acılara gömülürüz. Bu yüzden Platon benzetmeci şairin ruhun akılsal yanıyla iş yapamayacağını düşünür. Pappas’a göre Platon için şiir genel olan üzerine düşünüş gerçekleştirmez. Onun bilgisizlik ile olan ilişkisinden ziyade ruhumuzun akılsal-olmayan yanına hizmet ediyor olması şiire karşı olan olumsuz tutumunun daha önemli bir göstergesidir.”³⁴

Platon’un düşüncelerinden yola çıkacak olursak şiir yani sanat, acı ve melankoli gibi duyguları aktardığı için, muhataplarına da bu duyguları aşılabilir. Şiirin ve sanatın Platon tarafından en bariz biçimde eleştirisi ruhun özel yani “aşağı” olan kısımlara hitap etmesi, sanat doğası gereği acı ve melankoli ile yoğrulduğu için insanı da bu duygulara sürüklemesidir. Platon’a göre bilgisizlikle oluşturulan sanat eserlerinin temelinde melankoli ve acı vardır.³⁵

Bahsedildiği üzere acı, entelektüel kriz, düşünsel buhran gibi duyguların yazmakla ve doğal olarak norm dışılıkla bir ilgisi olduğu düşünülür. Yaratma eylemi ayrıca sanatçıya güç katan olgulardan biridir. Yaratı eylemini birçok psikolog, “yazınsal rahatlama” (katharsis) ya da “bilinç mastürbasyonu” olarak tanımlamışlardır. “Bilinç boşalımı ve rahatlama, entelektüellerin yoğun ve yorgun zihinlerinin bir dışavurumudur.”³⁶

---

³⁴ A.m., s.145-157.

³⁵ A.m., s.145-157.

³⁶ Sarı, a.g.e.,s.48.

Sanat ve acı çerçevesinden bakıldığında yaratıcı yazarın malzemesine kaynak olabilecek unsurların başında bireyin maruz kaldığı “travmatik deneyimlerin ruhsallıkta açtığı yaralar” olduğu düşünülmektedir.³⁷ *Psikanaliz ve Sanat* isimli eserde, yaratıcı yazarların güdülenme kaynakları arasında “travma” ların yer aldığı ifade edilir. Araştırmacı, bu konuyu Freud’un *Tekinsiz* adlı çalışmasından bir örneklemeyle açıklamaya çalışır. Freud *Tekinsiz*’te bir eylemi tekrar tekrar yaparak üstesinden gelme metodu olarak adlandırılabilir “tekrarlama zorlantısı” kavramından bahseder. Tekrarlama zorlantısı, bilinç ve kontrol dışı işleyen bir süreçtir. Özne bu sürecin etkisiyle acı verici durumları tekrar tekrar deneyimler. Freud bu kavramı Haz İlkesi Ötesi’nde isimli çalışmasında makara oynayan bir çocuk üzerinden örnekleyerek yorumlamaya çalışır. Makara ile oynayan çocuk, annesi gittiğinde makarayı atarken “gitti” der, daha sonra ipe makarayı kendisine doğru çekerken “orada” diyerek makaranın kendisine doğru gelişini sevinçle karşılar. Tekrar tekrar devam eden bu oyunda kaybı telafi etmek ve travmanın üstesinden gelmek söz konusudur. Annesini kaybıyla yalnız olan çocuk, acı verici kaybın üstesinden gelmek için “tekinsiz” olarak addedilen bu oyunu oynamaya devam eder. Freud’a göre işte bu tekinsizlik duygusunun altında “evsizlik” hissi ve “kayıp” deneyimi bulunmaktadır. Bu durum bazı kişilerde daha derin etki bırakır ve derin yaralar açar. İşte sanatçının yaratıcılığında etkili olan unsurların bunlar olduğu düşünülür. Sözgelimi sanatçı travmaya maruz kalmış ve onun acısını derinden yaşamış biridir. Sanatın geçmişte gizlenen bir travmayı şimdide diyalog kurarak yeniden canlandırabilme işlevi ise sanatçıya bu olanağı tanır. Bu durum acı çekmek ve yazmanın yollarını kesiştiren ana noktalardan biridir.³⁸

Her insanın çoğu zaman bitmek tükenmek bilmeyen istekleri vardır. Toplum içerisinde bu isteklere ulaşamama ve uyum sorunları bireyleri bu isteklerden uzaklaştırır. Bu açıdan Freud’un ifade ettiğini gibi isteklerine ulaşamayan bireyin sarılacağı nokta düş ve imgedir. İsteklerin serbestçe yerine getirilememesi ise bireyi yalnız ve içine kapanık bir hale getirir. Freud’a göre sanatçı, düş ve imgeyi en çok zorlayan bireylerin başında olduğu için isteklerini gerçekleştirilememesi noktasında daha

---

³⁷ Özden Terbaş, **Rüyalardan Gerçekliğe Psikanaliz ve Sanat**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016, s.4.

³⁸ **A.g.e.**, s.138.

şanssız bir konumdadır. Bu sebeple sanatçının normal dışılık, kişilik bozukluğu ve ruhsal bozukluğa yakalanma riski diğer insanlara göre daha fazladır. Freud'a göre sanatçının çektiği bu büyük acılar, isteklerin gerçekleşmemesi yapıtların oluşmasında en önemli rolü üstlenmektedir. Nitekim sanatçıyı yazı yazmaya iten sebep, gerçekleşmeyen isteklerinin acısı ve toplum tarafından dışlanmaktır. Bu sebeple sanatçı gerçek dünyadan uzaklaşarak, gerçekleştiremediği isteklerini hayal dünyasında düş ve imge aracılığıyla yeniden yaratır.³⁹

Norm dışılık, acı ve yazmak eylemi arasındaki ilişkide felsefeci ve psikologların yanında edebiyatçıların da bu konu hakkında ifade ettiği düşünceler vardır. Söz konusu ilişki, Rus edebiyatının iki önemli yazarı olan Tolstoy ve Dostoyevski'nin düşünceleri üzerinden de örneklenebilir. Tolstoy mutlu ve huzurlu bir yaşam sürerken, birdenbire geçirdiği psikolojik sorunlar neticesinde yaşamın anlamsız olduğunu düşünmeye başlar ve *İtirafımlarım* isimli kitabını yazar. Bu kitapta bir ruh hastasının portresini veren Tolstoy, yeniden doğma süreci için 'depresyon'un gerekli olduğunu ifade eder. Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar* isimli eserindeki anlatıcı ise normal ve sağlıklı olmaya tepki gösterir. Bu yazılar ve romanlar psikoz türlerinin resmi olarak da algılanabilir.⁴⁰

David Le Breton, *Acının Antropolojisi* isimli eserinde, birçok acı çeşidi olduğunu ifade eder. Yaşanılan bu çeşitli acılardan sonra insanın etrafından kendisini nasıl soyutladığını anlatan Breton, duyumsanmayan acıyı "insanı kendisinden koparması ve sınırlarıyla yüz yüze getirmesi anlamında kutsal bir yara" olarak kabul eder. Breton'a göre, bu yara denetim altında tutulduğu vakit insanın bakış açısını genişleterek yaratma eylemine katkıda bulunmaktadır. Birçok acı çeşidi vardır ve birey bu acıları yaşadktan sonra kendisini toplumdan soyutlama sürecine girer. Bu düşüncenin edebiyatımızdaki izdüşümü ise Cahit Zarifoğlu'nun 1979 tarihinde tutmaya başladığı günlüklerine ilk iliştiirdiği cümle olan "Ne çok acı var!" cümlesidir. Şairin *Yaşamak* adını verdiği günlüğü, altında derin bir duyuş ve düşünuş biçiminin yattığı bu cümle ile karşılar okuru. Çekilen acılar ve sıkıntılar, kişiyi toplumsal alandan

---

³⁹ Sarı, a.g.e., s.55-56.

⁴⁰Terbaş, a.g.e.,s.47.

koparıp bireysel alanına doğru yönlendirir. Kendi yalnızlığı ve kabuğuna çekilen bireyde işte bu noktada yazma ve yaratma eylemine karşı derin bir ihtiyaç nüks eder.⁴¹

Orhan Pamuk, 2016 yılında Adana’da okurlarıyla bulunduğu bir konferansta, kendisine yöneltilen “Niçin yazıyorsunuz?” sorusuna, “Bir türlü mutlu olamadığım için yazıyorum. Demek ki mutlu olmak için yazıyorum.” yanıtını verir. Yazının çağlar boyunca mutlu olamama ve “acı”dan doğan yönü, Orhan Pamuk için de söz konusu olmuştur.

Ayfer Tunç da yazma eylemini “acı” ile bağdaştıran yazarlar arasındadır. Tunç, yaratı eylemini parçalanmış bir ruh ile bağlantı kurarak açıklar. Yeni insan modelini tarif eden Tunç, teknoloji bağlamında bir yorumlama getirir. İnternet başındaki her bireyin haberleşme ve tanışma noktasında eşit düzlemde yer aldığını, örneğin bir Polonyalı ve İranlı’nın ortak bir dil buldukları takdirde rahat bir şekilde iletişime geçebileceğini vurgular. Fakat yazara göre, kurulan bu yeni dünya derinlikten uzaktır. Ve derinlikten uzak olan bu dünyanın ruhu parçalayan bir taraf taşımasından ötürü yazar, içinde bulunduğumuz çağın bir “parçalanma” çağı olduğunu düşünür. İşte edebiyat tam bu parçalanmadan doğar. Yazar tam bu noktada yazıya sığınır. Konumuz ekseninde sıklıkla değineceğimiz bireylerdeki benlik parçalanması, yazara göre git gide çetrefilli bir hal alır ve bu parçalanmadan doğan acılar öyküye, şiire ve romana daha çok yansımaya başlar, modern insanın öyküsü de parçalanmışlıkla başlar ve gelişir.⁴²

Romancı, Demir Özlü, “Roman... Roman...” isimli yazmış olduğu makalede, romanın bireyselliği ile ilgili soruları/sorunsalları söz konusu eder. Romansal bireyselliğin hangi sorunları gün yüzüne çıkaracağını, bireyin toplumsal ve toplumla zıtlaşan bir varlık olarak ortaya çıkışı ile “roman kişisi” arasında nasıl bir ilişki doğduğuna dair sorunların, çağdaş roman eleştirisinin sorunları olduğunu belirtir. Bunun yanında romana ilişkin değerlerin “insanı derinden tarayan sorunlar yumağından” çıkacağını ileri sürer.⁴³

---

⁴¹İbrahim Tüzer, “Hissedebilen Bir Kalp İçin Yaşamak’ta “Ne Çok Acı Var...”” **Arka Kapak**, S.19, Nisan 2017, s.22-24.

⁴²Ayşe Böhürler, **Yazmasam Ölürdüm- Günümüz Yazarlarının Dilinden Edebiyat İzleri**, İstanbul, Profil Yay., 2010, s.54.

⁴³Demir Özlü, “Roman, Roman...”, **Kitap-lık**,S.162, Temmuz- Ağustos 2012, s.5-9.

Oya Baydar, “Ancak ığlık atmak istediğimde kitap yazarım. Bir Şey insanın yüreğine öyle bir oturur ki o çığlığı atmak istersiniz.” ifadesiyle acı çekmek ve yazmak arasındaki bağlantıyı açıklayan yazarlar arasındadır.

Verilen rneklemelelerden görüldüğü üzere, yaratma, yazma eyleminin temelinde başlı başına bir “acı” ve bu acıdan doğan norm dışılıklar yatar. Yazmak ve acı ilişkisi üzerinden türlü Şekillerde “acıların” var olduğunu gördük. Fakat incelenecek kahramanlar, “türlü acılar” içerisinde norm dışılığın delilik ve hastalık boyutuna daha yakın oldukları için, çalışmada kahramanlara delilik ve hastalık perspektifinden bakılacaktır.

1.3. EDEBİYAT: DELİLİK VE HASTALIK

“Akıl bozukluğu modern dünya için Sade ve Goya’dan sonra ve onlardan beri, her eserde en belirleyici olan ne varsa ona aittir...”⁴⁴

“ok daha ferah olmalıdır/Cinnet dedikleri Şu cennet,/ Şu akıl zindanlarımızdan.”⁴⁵

Yazmanın acı ve norm dışılıkla yakından bir bağlantısı olduğunu ifade ettik. Fakat daha evvelinde de belirttiğimiz gibi, konumuz bağlamında çalışmada, edebiyat ve norm dışılığın, “delilik” ve “hastalık” boyutuna yakından bakılacaktır. Kişilik bozuklukları, norm dışılık ve edebiyat ilişkisi bağlamında var olan literatür, ekseriyetle “delilik” kavramı çerçevesinde teşekkül etmiştir. Delilik kavramının araştırma metinlerindeki temsiliyet durumu, ilk manasıyla zihinlerde beliren “aklını yitirmiŐlik hali” değil, geçmiŐten günümüze kavramın nasıl anlaşıldığı, hangi deęiŐimlere maruz kaldığı ve edebiyattaki tezahürleri ve temsiliyet biçimleridir. “Edebiyatın ve edebiyatının delilikle ilişkisinin araŐtırılmasının ve bu ilişkinin çözülmesinin modern tarihi, -ise- psikiyatri ve psikanalizle başlar.”⁴⁶ Fakat yine Mehmet Narlı’ya göre,

---

⁴⁴ Michel Foucault, **Deliliğin Tarihi**, 7. bs., ev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul, İmge Kitabevi, 1992, s.756.

⁴⁵ Hilmi Yavuz, Selim İleri, Beşir Ayvazoğlu, **İki Dost Şair: Tarancı ve Saba Mektuplar**, İstanbul, Avrupa Kültür Başkenti Yay., 2010, s.41.

⁴⁶ Mehmet Narlı, **Edebiyat ve Delilik-Türk Roman ve öyküsünde Deliler ve Delilik**, Ankara, Akçağ Yay., 2013, s.11.

“Sanat, deliliğin kendini anlatması için psikiyatriden daha risksiz, daha toleranslı imkânlar sunar.”⁴⁷

Arno Gruen *Normalliğin Deliliği* adlı eserinde ruh hastalıklarının tanımlanması ve bu rahatsızlıkların anlaşılabilmesi için, bir kavram genişletilmesine tabi tutulması gerektiğini öne sürer. Gruen’e göre, klasik psikiyatri ve psikolojinin gerçeklik yitimi ekseninde tanımladığı ruh hastalıkları kavramını, hastalığın başka bir türünü görebilmek ve bakış açısını değiştirebilmek için süregelen sınıflandırmanın değiştirilmesi gerektiğini, yalnızca o zaman gerçeğe uygun gibi görülen “normal” davranışların ardındaki patolojik durumun görülebileceğini iddia eder. Gruen kitabın konusunu “Gerçek bir benin eksikliğini gizleyen ve aynı zamanda bu eksikliğin sonucu olan karmaşadan kaçış için bir araç işlevi gören ‘sağlıklılığın sinsiliği’dir.”⁴⁸ diyerek özetlemiştir. “Kendisini normallik olarak maskeleyen deliliğin” tanımına dâhil olan bireyler; iç gerçekliğinden kopmuş, benliğinde bölünme yaşayan ve bunun sonucunda benlik yitimine uğrayan, dış dünyadan izole, zamanla duygularla olan deneyimleri zayıflayarak gerçek duygularını kaybedenlerdir. Gruen, bir bakıma şizoid görüngüler gösteren bireylerin durumunu “normalliğin deliliği” olarak tanımlamıştır. Ayrıca eserinin ön sözünde düşüncelerini açıklarken sık sık edebiyata başvurduğunu çünkü edebiyat ve şiirin insan gerçeğine psikoloji alanındaki yapılan çalışmalardan daha yakın olduğuna inandığını dile getirmiştir.⁴⁹

Bahsi geçen alanla ilgili yapılan en önemli çalışmalardan biri de Mehmet Narlı’nın *Edebiyat ve Delilik* adlı eseridir. Narlı, ilk olarak deliliğin Doğu ve Batı’daki algılanış biçiminin arka planını vermiş, ardından delilik ve edebiyatın tarihsel sürecini anlattıktan sonra deliliği entelektüel, kuramsal/felsefi olarak sınıflandırmıştır. Türk roman ve öykülerinde delinin ve delilik dilinin dört temel biçimde kurulduğunu öne sürmüştür:

“1. Akıllı yazar, delileri gözlemleyerek, delilik hallerini hayal düzleminde deneyimleyerek anlatısını kurar. 2. Yazar, kendi yaşantısı içinde deliliğe aşınadır;

⁴⁷Bahtiyar Aslan, “Delilik, Türk Roman ve Hikâyesinde Modern Psikiyatrik Düzlemde İşlenmiştir”, **Türk Edebiyatı**, S.483, Ocak 2014, s.4-8.

⁴⁸ Arno Gruen, **Normalliğin Deliliği**, Çev. İlkur İgan, İstanbul, Çitlembik Yay., 2003, s.26.

⁴⁹A.e., s.11-60.

dolayısıyla kurduğu delilik öyküleri, aslında kendi ötekiliğinin ve aykırılığının farklı görüntüleridir. 3. Metin kurgu ve söylem olarak, diğer metinlerden kendini koparır; yöneldiği tekilliği ile zorunlu olarak taşıdığı çoğulluğu arasında gerilimli, çatışmalı metinsel düzlem yaratır. 4. Deli ve delilik, anlatının bütünü içerisinde bir geçeklik parçası olarak kurulur. Anlatının merkez stratejisi içinde ve söylemi etkileyecek bir ağırlığı yoktur ama objektifin merceğine o da düşmektedir.”⁵⁰

Narlı, deliliğin roman ve öykülerdeki işlevsel boyutunu; kurgusal, söylemsel ve tematik düzlemde sınıflandırır. Kurgusal düzlemde; çatışmanın kaynağı, “olay örgüsüne manik-depresif bir nitelik kazandırma”, söylemsel olarak gerçeklik algısının kırıldığı hayal ve gerçeğin iç içe geçtiği bir dil kullanabilme; tematik düzlemde ise toplumsal, kültürel ve psikiyatrik eleştirilere araç olabilme işlevlerine sahip olduğunu ifade eder.⁵¹

Delilik konusunu tasnif ederken Narlı, konu ile bağlantılı Yeni Türk Edebiyatı metin örneklerinden hareketle açıklamalar getirmiştir. Ayrıca kitap “Türk edebiyatındaki delileri ve delilik dilini işleyen bir ‘ilk’ kitap”⁵² olarak değerlendirilmiştir.

Narlı’nın Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi’nde 25 Mart 2015 tarihli “Edebiyat ve Delilik” üzerinden verdiği konferans da konumuz ekseninde ilgi çekicidir. Narlı, “Deliliğin dilini kurmak mümkünse -ki bana göre değil ama- eğer mümkünse bunun kurulma imkânının olduğu tek yer sanat ve özellikle edebiyattır,” cümlesiyle konferansa başlamıştır. Bunun yanında yazar, gerçek delilik tipolojisinin çizileceği en elverişli alanın edebiyat olabileceğini düşünmektedir. Ayrıca Narlı konferansında, “metinsel bir deli tipinin” romanın tarihi sürecinin ilk başından beri var olduğunu fakat romanın bu konuyu ne kadar irdelediğine dair sorunları gün yüzüne çıkarmıştır.⁵³

---

⁵⁰ Narlı, **a.g.e.**,s.345.

⁵¹**A.e.**, s.345.

⁵²**A.e.**, s. Arka kapak değerlendirmesi

⁵³“Türk Edebiyatında Delilik Dili ve Tipolojisi”, (çevrimiçi) www. fatihisultan.edu.tr, 7.11.2019. <<http://www.fatihisultan.edu.tr/haber/Turk-Edebiyatinda-Delilik-Dili-ve-Tipolojisi> Konusuldu2015-03-27-06-55-10am>

Delilik konusunda romancılarımızın fikirleri de konumuz ekseninde oldukça önem arz eder. Romanlarında delilik temini sıklıkla işleyen Leyla Erbil'in bir röportajında delilik ile ilgili kurduğu cümleler, bu açıdan dikkat çekici bir niteliktedir:

“Psikolojik problemleri olan kişilikler” diyorsunuz, siz hiç olmayanına rastladınız mı? Bu açıdan kitaplarımın yer yer karnavaleskleşen örgüsüyle de okuru rahatlatmadığına eminim. Burada bilgeliğe karşı deliliği savunan Rotterdamlı Erasmus'un 'Deliliğe Övgü' adlı yapıtını anımsayabiliriz, "...Tanrı dünyada deli olanı seçmiştir... Tanrı dünyayı delilikle kurtarmayı uygun görmüştür. Şüphesiz bilgelikle kurtaramazdı da ondan..." diyordu.⁵⁴

Bir diğer romancımız Irmak Zileli, “deliliği yazmak” hususundaki “Üç Yazar, Üç Görüş” isimli yazıda toplumun deli gözüyle baktığı roman kahramanları olan Don Quijote, Prens Mişkin ve Madam Bovary'den yola çıkarak delilik ve edebiyat arasında şu bağlantıları kurmuştur:

“Roman kahramanı bu dünyaya ait hissedemez kendini. Hayat ile anlam arasındaki kopukluk onu huzursuz eder. “Normal” insanlar gibi de ikisi arasında salıncak kurup uyuyamaz. Roman kahramanı yurtsuzluğunun farkında olan bireydir ve ait hissedebileceği bir yurt arar. Roman bu arayışın kendisidir belki. Roman kahramanı o yurdu bulamayacaksa bile onu yaratmak ister. Dünyayı değiştirmeye çalışır. Dünyanın yasaları onun bu çabasını ne kadar karşılıksız bırakırsa bıraksın o bunda ısrar eder. Başkalarının ona bakıp da “deli bu” demesine aldırmaz. Tıpkı Don Quijote gibi. Deli mi akıllı mı olduğuna bir türlü karar veremediğimiz Don Quijote bize tam da bunu sordurur; hangimiz deliyiz, o mu, ben mi, öteki mi? Roman kahramanının deliliği seçilmiş bir deliliktir.”⁵⁵

Yurtsuzluk teminden hareketle bir yorumlama getiren Zileli, aynı zamanda romancının farkında olsun ya da olmasın deliliği yazdığını ifade eder ve bunun

⁵⁴ Aydın Hilal, “Türk Edebiyatındaki ‘Direnme Noktası’ Leyla Erbil”, **Moment**, S.2,2015, s.272-288.

⁵⁵ Irmak Zileli, “Üç Yazar, Üç Görüş”, **Kitap-lık**,S.183, Ocak- Şubat 2016, s.23-24.

sebebini de roman kahramanlarının topluma karşı konumlanmış sorunlu bireyler olmasına bağlar. Bir sanat eserinin doğum sancısı ile bir insanın var olma sürecini ve benliğini koruma sancısını özdeşleştirir.⁵⁶

A. Cüneyt İssı, “Edebiyat ve Delilik: Edebiyatta Dil ve Düşüncenin Bir İmkânı Olarak Delilik” isimli makalesinde ilk olarak Narlı’nın *Edebiyat ve Delilik* çalışmasını incelemiş, ardından bu çalışma üzerinden okuru düşünmeye sevk edeceği birtakım meselelere dikkat çekmiştir. İssı’ya göre, Türkler, Tanzimat’ın getirisi olan yeni hayat düzeni, bakış açısı ve yeni fikir düzenine henüz hazır değildi ve tüm bunlarla birlikte savaşlarda yaşanan mağlubiyetler,” diğer yandan Tanpınar’ın “medeniyet krizi” olarak tarif ettiği sıkıntılı durumun oluşturduğu parçalanmışlık ve yabancılaşma duygusu, edebiyat eserlerindeki deli ve takıntılı/rahatsız tiplerin artmasına neden olmuştur.⁵⁷ Yazar, “medeniyet krizi” ile dayanak noktasını kaybetmiş olan insan tipinin, roman ve hikâyelerde ruhsal bozukluklar ve delilikleriyle birer tip olarak yer almasını; “kabul edilebilir bir yansıma” olarak görmektedir.⁵⁸

Mehmet Kaplan, *Tip Tahlilleri* adlı çalışmasında Tanzimat’tan sonra değişen medeniyet anlayışının Türk edebiyatındaki “tip”leri de değiştirdiğini vurgulamıştır. Kaplan’a göre: “Tanzimat’tan sonra Türk tarih ve edebiyatında bu devre has yeni insan tipleri doğar.”⁵⁹ Fakat Kaplan, psikolojik ve bireysel yönü daha ağır basan tipleri “karakter” kelimesi ile vasıflandırmayı daha uygun bulduğunu ifade eder ve şahsiyetleri belli bir kalıba sokmanın güçlüğüne dair de eklemelerde bulunur.

İssı’nın görüşlerinin, edebiyat ve norm dışılık, delilik bağlamında konumuz açısından oldukça önemli olduğunu düşünmekteyiz. Yazar, Rus biçimcilerinin edebiyatı bir “yabancılaştırma” ve “alışkanlığın kırılması” olarak görmesinden hareketle, delilikteki akla “yabancılaşma” ve toplumsal normların, alışkanlıkların kırılmasını bağdaştırarak iki alan arasında bir ortaklık peyda eder. Bu ortaklıktan yola çıkılarak, sanat/edebiyat ve delilik arasında ciddi ilgiler kurulabileceğini ifade eder.

---

⁵⁶A.m.,s.23-24.

⁵⁷A.Cüneyt İssı, “Edebiyat ve Delilik: Edebiyatta Dil ve Düşüncenin Bir İmkânı Olarak Delilik” **Türk Dili**, s.746, Şubat 2014, s.49-53.

⁵⁸A.m., s.49-53.

⁵⁹ Mehmet Kaplan, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3, Tip Tahlilleri**, 8.bs., İstanbul, Dergah Yay., Temmuz 2011, s.6.

Cüneyt İssı, aynı zamanda kurguda karşımıza çıkan deli tiplerinin, yerleşik ve verili gerçekleri aşarak okuyucuya yeni bir anlam dünyasına kapı aralama fırsatını vereceğini de ekler. Romancıların bu deli tipini sıklıkla kullanmasını ise romancıların dil bilimsel açıdan verili olan dili aşma ve düşüncenin kalıplarını kırma imkânı bulmalarına bağlar.⁶⁰

Edebiyatta norm dışılığın ifade edildiği bir diğer kavram ise “hastalık” kavramıdır. Konu ile ilgili araştırmada irdelediğimiz kaynaklardan yola çıkarak ifade edebiliriz ki hastalık kavramı, edebi metinlerde ekseriyetle fiziksel ve ruhsal hastalıklar olarak iki şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Edebiyat ve hastalıklar arasındaki ilişkileri konu edinen kaynaklardan biri Selçuk Çıkla'nın *Edebiyat ve Hastalık* adlı çalışmasıdır. Yaşamda karşımıza çıkan rahatsızlıkların edebi metinlerde de sıklıkla karşımıza çıktığını, romancıların fertlerde ve toplumsal hayatta kişilik bozukluklarına sahip olan bireylerin hastalıklarını konu edindiğini, normalden ayrılan her türlü alışkanlık, davranış biçiminin edebi metinlerde işlendiğini belirtmiştir. Çıkla edebiyatın çatışmadan beslenen ve “sorunlu” yönüne atıfta bulunarak böyle bir türün sanatçılarının da dikkatlerini anormallik ve hastalıklı insanların davranışlarına yöneltmesini tabii bulmuştur zira yazara göre sanat eserleri ve hastalıklar arasında sıkı bir bağlantı vardır ve klasik eserler yüzyıllardan beri hasta insanları ve hastalıkları konu edinmiştir. Eserlerdeki hasta tiplerin yaygınlığı, azımsanamayacak ölçüde fazladır. Çıkla, Ali Şeriatî'nin “Acı, ızdırap, ve kederi işleyen tüm edebi eserler el üstünde tutulurken neşe ve sevinci konu edinen eserler fazla rağbet görme(miştir)” cümlesini alıntılmasıyla bu fikrini temellendirmeye çalışmıştır.⁶¹

Çıkla edebi eserlerde görülen hastalıkları bedensel ve ruhsal hastalıklar olarak ikiye ayırmış ve en çok görülen hastalıkların kişilik bozuklukları olan ruhi hastalıklar olduğunu dile getirmiştir.⁶²

Vefa Taşdelen “Hastalık Durumları ve Şifa Olarak Söz” isimli yazısında edebiyatı motive eden ve besleyen temlerden biri olarak “hastalık”ı almıştır.

---

⁶⁰ A. Cüneyt İssı, **a.g.m.**,s.49-53.

⁶¹ Selçuk Çıkla, **Edebiyat ve Hastalık**, Ed. Cemil Üzen, İstanbul, Kapı Yay., Haziran 2016, s.19-44.

⁶² **A.e.**, s.166.

Edebiyatın insanın varoluş hallerinin hepsini yansıttığını ve hastalığın da varoluşun en etkili ve en önemli hallerinden biri olmasından ötürü “tema” ve “etkileycilik” boyutuyla edebiyata girdiğini ifade eder. Taşdelen’e göre “Hastalık tarafından oluşturulan bedensel ve ruhsal hastalık durumu, güçlü bir etkileyici olarak edebiyat eserine yansır.”⁶³ Aynı zamanda Taşdelen, edebiyatın sevinç ve mutlulukları yansıttığı kadar hüznün, acı ve dertleri de yansıttığını, hatta “edebiyatın bir dert kültürü” olmasından ötürü hastalığın edebi metinlerde işlenmesinin çok uygun olduğunu ilave eder.⁶⁴

Taşdelen, edebiyat ve hastalık ilişkisini “1. Yazardaki hastalık, 2. Edebiyattaki Hastalık, 3. Okuyucudaki Hastalık” olarak üç başlık altında kategori edilebileceğini söyler. Taşdelen’e göre, “Büyük edebiyat eserleri büyük dertlerin ürünüdür.”⁶⁵

Serdar Rıfat Kırkoğlu, “Edebiyat ve Hastalık” isimli yazısında, doğası gereği edebiyatın ve bilhassa romanın, norm dışılığı “normallikten” daha ön planda tutması gerektiğini düşünen yazarlar arasında olduğunu gösterir:

“Edebiyat ve hastalık kavramlarının birbirlerine neredeyse otomatik bir şekilde ulandığı, bir çeşit ortakyaşarlık ilişkisi içinde resmedildikleri bakış açısı, Roman Edebiyat dediğimiz akımın bakış açısıdır. Özellikle deha kavramını yücelten bu akım, olağandışı’na açılan kapının ayrıcalıklı yeri olarak normlara uyan sağlıklı’yı değil de, normlardan uzaklaşan sayrıl’ı, marazi’yi kendine konu edinir ve bu bakış açısının yönlendirdiği doğrultuda, gerçek’le yüz yüze gelinen yer sağlıklı olan değil, tam tersine, hastalıklı olandır.”⁶⁶

Kırkoğlu, edebiyattaki hastalık izleğini “fizyolojik” ve “ruhsal” oluşuna göre iki ayrı düzlemde işlenebileceğini öne sürer. Yazara göre, ruhsal rahatsızlıklar;

---

⁶³ Vefa Taşdelen, “Hastalık Durumları ve Şifa Olarak Söz”, **Hece**, S.225, Eylül 2015, s.98.

⁶⁴ **A.m.**, s.100.

⁶⁵ **A.m.**, s.100.

⁶⁶ Serdar Rıfat Kırkoğlu, “Edebiyat ve Hastalık”, **Kitap-lık**, S.157, Şubat 2012, s.68-74.

fizyolojik rahatsızlıklara göre yapıtlarda daha çok işlenmiş ve “delilik” temi edebi eserlerin “demirbaşı” olmuştur.⁶⁷

Philip Sandblom “Ruh Hastalıkları” adlı yazısında ruhsal hastalıkların sanatsal faaliyetleri derinden etkilediğini belirtmiştir. Yazar, genel olarak ruh hastalıklarının yaratıcılığa işlevsel boyutta katkı sağlaması üzerinde durur. Bu durumu şizoid özellikler gösteren bir hasta üzerinden örnekler: ruhsal hastalık nedeniyle duygulanım kaybı gösteren, insanlarla iletişimsiz olup, içe dönük izole yaşam süren bir bireyi yazı yazma, resim yapma gibi faaliyetlere yönlendirmek; bireyi içinde bulunduğu kaostan çıkarmaya yardımcı olacak unsurların başında geleceğini düşünür.⁶⁸

Evren Kuçlu, edebiyat ve delilik-hastalık konusu ekseninde yazdığı “Edebiyat Parçalayan ‘Ruh Hastası’” isimli yazısında, deliliği; hayat ve varoluş ile ilgili derinlemesine arayışların bir sonucu olarak görür. Bu sebeple ortalama bir düşünüş biçimi olan ‘akıl sağlığının’ edebiyat için istenilen, “aranılan” bir özellik olmadığını vurgular.⁶⁹ Kuçlu’ya göre “Sanat eserini oluşturan birçok gösterge, psikolojik, en çok da nevrotik rahatsızlığın izini sürer”.⁷⁰

Serap Kaya, “Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Ruh Hastalıkları” isimli yüksek lisans tezinde, ruh hastalıklarının romanlarda Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında da işlendiğini fakat edebiyatımıza asıl girişinin, bilhassa 1960’tan sonra, “toplumsal ikilemin bireye yansımaları sonucu” olduğunu ifade eder. 1960’tan sonra yazılan romanları inceleyen Kaya, ruh hastalıklarının nasıl ve hangi nedenlerle eserlerde işlendiğini irdeledikten sonra çalışmasının neticesinde, ruh hastalıklarının romanın kurgusu, biçim ve üslubuna da katkı sağladığı çıkarımında bulunur.⁷¹

Konu ile ilgili aktardığımız çalışmalardaki fikirler üzerinden özetle söyleyebiliriz ki edebiyattaki norm dışılık tanımlamaları, genel itibarıyla “delilik” ve “hastalık” kavramlarıyla karşılanmıştır. Delilik ve hastalık temi, özellikle modern

---

⁶⁷A.m., s.68-74.

⁶⁸ Philip Sandblom, “Ruh Hastalıkları”, **Kitap-lık**,S.85, Temmuz-Ağustos 2005, s.72-85.

⁶⁹ Evren Kuçlu, “Edebiyat Parçalayan ‘Ruh Hastası’”, **Hece**,S.225, Eylül 2015, s.116-118.

⁷⁰A.m.,s.116-118.

⁷¹ Serap Kaya, “Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatında Ruh Hastalıkları”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2007, s. vii.

çağın getirilerinin birey üzerindeki olumsuz etkileri, toplumsal kırılmalar, değişim ve dönüşüme bağlı olarak romanlarda sıklıkla karşımıza çıkar. Bazı araştırmacılar, delilik temini, edebiyatın “çatışmadan” ve “sorundan” beslenen yönünden hareketle işlenmesini “zorunlu” olarak görürken, bazı araştırmacılar delilik teminin sanatı ve özellikle edebiyatı besleyen işlevi üzerinde durmuştur. Zira sanat ve edebiyat deliliğin anlatılabilmesi ve işlenebilmesi için en uygun alan olarak görülmektedir. Sağlıklı olmak ise edebiyat için “aranılan” bir özellik değildir.

Değişen medeniyet algısıyla beraber ruhsal bozukluklara sahip olan bireylerin artması, delilik sularında yüzen “yeni insan tipolojisinin” romanlardaki yansımalarını da arttırmıştır. Kimi araştırmacılar ise romanın doğuşu ile sorunlu bireyin doğuşu arasında ilintileri ortaya çıkarır. Roman kahramanları topluma karşı konumlanmış sorunlu bireylerken bu kişilerin birtakım “ruhsal sıkıntılara” sahip olması ve kurgu dâhilinde bu durumun işlenmesi muhtemel bir durumdur. Aynı zamanda romanlarda ruhsal sıkıntılara sahip insan tipolojisinin işlenmesi, yazara verili olan dili de aşma imkânı sağlamıştır. Edebiyat: Delilik ve Hastalık bölümü bağlamında araştırmacıların görüşleri genel hatlarıyla bu çerçevededir.

1.4. ŞİZOID GÖRÜNGÜ-EDEBİYAT İLİŞKİSİ

Şimdiye kadar edebiyat ve norm dışılık bağlamında “delilik ve hastalık” kavramlarını içeren çalışmalar üzerinde durduk ve bu çalışmalardaki düşünceleri aktardık. Genelden özele inerek yaptığımız çalışmamızda; norm dışılık, delilik ve hastalığın edebiyattaki temsiliyet biçimine kısa bir şekilde değindikten sonra, bu başlığımızda daha tikele ve asıl konumuza inerek, psikolojinin tanımladığı norm dışılık ve kişilik bozuklukları kategorilerinden biri olan şizoid kişilik bozukluğunun edebiyat ve bilhassa roman ile ilişkisini irdelemeye çalışacağız.

Türk edebiyatında norm dışı, kimi zaman “deli” veya “ruh hastası” olarak tanımlanan kahramanlarla ilgili birtakım çalışmalar yapılmıştır. Fakat müstakil olarak şizoid kişilik bozukluğu görüngüleri gösteren kahramanlar üzerine bir çalışma yapılmadığını, hem reel hayatta hem de roman kahramanlarında, kimi zaman da romanların kurgusunda ve dilinde sıklıkla karşımıza çıktığına tanık olduk. Edebiyat,

psikoloji, delilik ve hastalık ilişkisi ekseninde ortaya konulmuş söz konusu edilen çalışmalar da çalışmamıza referans sağlamış ve alanın perspektifini görebilmenin yanında bir fikir haritası çizebilmemize olanak sağlamıştır.

Şizoid görüngü ve edebiyat ilişkisine genel hatlarıyla bakacak olursak, şizoid görüngüler gösteren karakterler rutinin dışında, norm dışı olarak tanımlayabileceğimiz kişilerdir. Türk ve dünya edebiyatı romanlarında⁷² sıklıkla karşımıza çıkmasından ötürü, bu norm dışı kahramanların temsiliyet durumlarını, toplum içindeki görüldükleri yer ve pozisyonlarını, davranışlarının arka planını saptamanın önemli olduğu kanaatindeyiz.

“*Zor Kişiliklerle*” *Yaşamak* isimli kitapta yazar, Albert Camus’nün *Yabancı*’sındaki kahramanın olaylara ve durumlara karşı olan tepkisizliği, kendi iç dünyasında yaşaması gibi görüngülerden ötürü şizoid kişilik bozukluğunun belirtilerini sergilemiş olduğunu aktarır. Aynı zamanda kitapta başka romanlardan da örnekler verilir:

“Aynı şey, Patrick Modiana’nın romanlarındaki, şizoid yanlarından kurtulamayan ve çoğunlukla ellerinden kayıp giden kıza aşık olan, hülyalı bazı kahramanlar – özellikle Hüzünlü Villa’daki- için de söylenilebilir.

Moon Palace’da Paul Auster’in kahramanı, evinde yiyecek kalmadığından, sakin bir biçimde açlıktan ölmeyi bekler. Dışarda insanlardan yardım isteyeceği yerde, şizoid hülyalarına teslim olur.”⁷³

Şizoid kişilik bozukluğu görüngüleri gösteren kahramanların dünya edebiyatında da modernizmden sonra yoğunluklu bir biçimde yer aldığını görüyoruz:

“Trilling’in işaret ettiği gibi, Shakespeare karakterlerini, ne kadar şüphe içinde kalsalar, ne kadar çatışkılar içinde kıvransalar da, kendilerini açıkça gerçek, yaşayan

---

⁷² François Lelord, Christophe Andre, **Zor Kişiliklerle Yaşamak**, Çev. Rifat Madenci, 2. bs., İstanbul, İletişim Yay., 2000, s.149.

⁷³ **A.e.**,s.149.

ve bütün olarak deneyimleyen karakterler olarak çizer. Oysa Kafka'da durum böyle değildir. Gerçekte, böylesi güvencelerin yokluğundaki koşullarda yaşamının neye benzediğini iletme çabası zamanımızın birçok yazarının ve sanatçısının eserlerinin karakteristik özelliği olduğu görünmektedir. Yaşadığını hissetmeden yaşamak".⁷⁴

Pasajdan da görüleceği üzere modern edebiyat yazarlarından olan Kafka'nın romanlarındaki kahramanlar, kendilerini "bütün olarak deneyimleyebilen" Shakespeare'in kahramanlarından uzaklaşmışlardır. Kafka'nın kahramanları, "kendini gerçekleştirme", "kendini bir bütün olarak algılayabilme" yetilerinden uzaklaşmıştır zira bu durumu gerçekleştirebilecek bir ortamdan artık uzaktırlar. Modern kahramanların serüveni "yaşadığını hissetmeden yaşamak", modern sanatçıların eserlerinin karakteristik özelliği ise bu güvencesiz yaşamı aktarmaktır.

Oğuz Cebeci'ye göre, çağdaş psikanaliz oidipal sorunlardan ziyade pre-oidipal sorunlara yönünü çevirmiştir. Genel itibarıyla "kişilik bozuklukları" başlığı altında yer alan: "Sınır durum kişilikleri", "narsistik kişilikler", "şizoid kişilikler" gibi kişilik tiplerini tetikleyen durum, pre-oidipal dönemdeki sorunlardır. Konuya Türk edebiyatı sahasından bakacak olursak, Cebeci, kişilik bozukluklarının toplum içerisinde yaygınlaşmasını; kişilik bozukluğuna sahip insan tipolojisinin sanat ve edebiyat yapıtlarında da sıklıkla karşımıza çıkmasına neden olduğunu belirtir. Bununla birlikte Cebeci, pre-oidipal dönemin sorunları ve bu dönemin sorunlarıyla ilinti kurulup yorumlama getirilebilecek edebi eserlerin önemini; bahsi geçen kişilik tiplerinin değişen aile yapısına, sosyal ve ekonomik koşullara bağlı olarak yaygınlaşmasında aramaktadır. Aynı zamanda yazar, bu dönemle bağlantılı yapıtların sanat ve edebiyat alanındaki eserlerin büyük bir çoğunluğunu teşmil etmesinden ötürü özel bir ilgiyi hak ettiğini düşünür.⁷⁵

Şizoid kişilik bozukluğuna sahip bireylerin romanlarda karşımıza çıkması edebiyat, delilik ve hastalık ilişkisinden farklı değil, bilakis bu mevzunun spesifik bir boyuta indirgenmiş uzantısıdır diyebiliriz. Şimdiye kadar literatürde "norm dışılık", "delilik", "hastalık", "kişilik bozuklukları" olarak genel bir başlık altında toplanan

---

⁷⁴ R. D. Laing, **Bölünmüş Benlik**, s.38.

⁷⁵ Cebeci, **a.g.e.**, s.243.

çalışmalardan ziyade çalışmamızda; farklı bir bakış açısı sunmak ve yorumlamaya zenginlik katmak için roman kahramanlarında sıklıkla karşımıza çıkan durumlar ile spesifik bir hastalığı temellendirmeye çalıştık.

Şizoid görüngüler gösteren kahramanlar ile edebiyatta sıklıkla karşımıza çıkan “topluma yabancılaşmış” kahramanlar arasında ilk etapta büyük benzerlikler var gibi görünmektedir. “Yabancılaşma olgusu Türkiye’de özellikle 1970’lerden sonra sanayileşmeyle birlikte değişen sosyo-ekonomik bir duruma bağlı olarak romanlarda ele alınır.”⁷⁶Türk edebiyatında ekseriyetle modernizmin bir getirisi olarak karşımıza çıkan “yabancılaşan” kahramanları, “şizoid” çerçevesinde değerlendirme olanağı pekâlâ mümkündür, fakat bu değerlendirme için yalnızca kahramanın topluma “yabancılaşmış” yönü yeterli değildir. Bu iki kahraman tipini birbirinden ayırıştırmada, birtakım farklı psikolojik alt yapıların ve nüansların da önemli olduğunu düşünmekteyiz. Zira kahramanların yaşamlarının ve davranışlarının arka planında tanık olduğumuz psikolojik görüngüler ve nüanslar, kahramanları bir bütün olarak ele aldığımızda, “yabancılaşan” kahramanlardan ayırıp ortak bir “şizoid” tanımlaması içine alabilmemize olanak tanımıştır. Şizoid kişilik bozukluğu görünümünü yansıtan kahramanlar, yalnızca varoluşsal problemler yaşayıp bunları açığa çıkaran değil bireysel temelleri olan birtakım rahatsızlıklar gösteren norm dışı kahramanlardır.

Şizoid kişilik bozukluğuna dair psikoloji literatüründe en belirgin şekilde yer edinen düşünceye göre, şizoid bireyler kendilerini anlatmaktan kaçındıkları için zor saptanırlar ve bu sebeple teşhis edilmeleri zordur. Toplumdan uzak izole bir şekilde kendi fantezi dünyasında yaşayan bu bireylerin yaşadığı sorunları, çıkmazları, duygu ve düşüncelerini anlamak, çalışmada kullanılan kaynaklarda alanın uzmanlarının da ifade ettiği gibi oldukça zor görünmektedir. Roman bir tür olarak bireyin bütün çıkmazlarını, duygu ve düşünce dünyasını, bilinçaltını ve çelişkilerini vermesi bakımından norm dışı bireyleri anlamak noktasında zengin bir kaynak olarak görülebilir. Kanaatimizce, bilhassa kendilerini dış dünyadan tamamen soyutlayan, dış dünyanın gerçekliğinden kendi iç gerçekliğine yönelen şizoid bireyleri romanın doğası ve teknik imkânları sayesinde anlamak daha olası görünmektedir. Modern zamanda

---

⁷⁶ Nilüfer İlhan, “Yabancılaşma Olgusu ve Kürk Mantolu Madonna Romanı”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.5, S.20, 2012, s.41-59.

bireyleri bu kişilik bozukluklarına iten sebepleri, roman vasıtasıyla kahramanların iç dünyalarına tanık olarak irdelemek mümkündür.

Kahramanları irdelerken amacımız bu romanları salt psikolojik metinler ve kahramanlarını da “hasta” kişilikler olarak tanımlamak değil; psikolojinin, psikolojik kuramların ve kişilik bozukluklarının bir edebi metnin kurgusu dâhilinde nasıl ve hangi pozisyonda yer aldığı ve karakteri tahlil etmekte bize tanıdığı imkânlardır. Kahraman üzerine yapılan okumaların bireyi anlama ve anlamlandırmada daha etkili olacağı görüşündeyiz. Kahramanlara şizoid kişilik bozukluğu tanısı koyma iddiasından öte, kahramanların norm dışılıklarının ne kadarının şizoid kişilik bozukluğu göstergeleriyle uyum sağladığını göstermeye çalışacağız.

Kahramanlardaki şizoid görünümleri yansıtan, çalışmamızın üçüncü bölümünün daha iyi kavranabilmesi için, edebiyat ve norm dışılığın farklı tanımlanmalarıyla olan ilişkisine değinip genel bir giriş mahiyetindeki bilgileri aktardık ve böylece çalışmamızın birinci bölümü tamamlamış bulunmaktayız.

İKİNCİ BÖLÜM

2. NESNELERDEN KOPUŞ, İÇE DÖNÜŞ: ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN SERÜVENİ

2.1.ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN TANIMI VE TARİHSEL SÜRECİ

Şizoid kavramı, ilk kez İsviçreli psikiyatr Eugen Bleuler (1908) tarafından şizofreninin bir alt kümesi olarak “dikkatini dış dünyasından uzaklaştırarak kendi iç dünyasına yönelen” insanları tanımlamak amacıyla kullanılan bir kavramdır.⁷⁷ Şizoid kavramı etimolojik olarak “bölünme” (splitting) anlamına gelen ‘şizo’ ön eki ve “sergileyen ve benzeyen” anlamına gelen ‘oid’ ekinin birleşmesiyle meydana gelmiştir.⁷⁸

Bleuler, şizoid kavramını kullanmadan önce 1907’de Emil Kraepelin, bir kuramsallaştırmaya gitmeden, şizoid durumun özelliklerini baz alarak, şizofreni ile bağlantılı açıklamalar getirmiştir. Şizoid kavramının gelişimine katkıda bulunan bir diğer önemli isim de Emil Kretschmer’dir. Kretschmer kavramı üç alt gruba ayırmıştır. Kretschmer’a göre birinci grup; sosyal durumlarda soğuk, resmi ve doğrucu, ikinci grup; soyutlanmış, sosyal gelenek ve göreneklerin farkında olmayan “ekzantrik” bireyler, üçüncü gruptakiler ise nazik, naif, kırılğan, umursamaz ve sessiz kişilik özelliklerine sahip bireylerdir.⁷⁹ Kretschmer şizoid kavramını üç alt gruba ayırırken her bir bireyin şizoid durumun bir grubuna ait olduğunu değil, bu özelliklerin hepsini

---

⁷⁷ Matthew Viveiver, **The Treatment Of Schizoid Personality Disorder Using Psychodynamic Methods: A Review Of The Empirical Literature and Synthesis**, Florida, Dissertation.com, 2011, s.5.

⁷⁸ Aaron T. Beck, Arthur Freeman, Denise D. Davis, **Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Terapisi**, Çev. Özden Yalçın, Eylem Necip Akçay, Ed. Tahir Özakkaş, İstanbul, Litera Yay., 2008, s.223.

⁷⁹ Beck, Freeman, Davis, **a.g.e**, s.224.

farklı zamanlarda taşıyabileceğini ve onlarda mevcut bir konumda olduğunu düşünmüştür.⁸⁰

Milon ve Davis şizoid kavramını dört alt grupta incelemiştir. Bu dört alt gruba göre, birinci grup; duygusuz, hareketsiz, ruhsuz, donuk ve duygularını tamamen bastıran kişileri, ikinci grup; uzak, mesafeli, yalnız, izole ve inzivaya çekilmiş kişileri, üçüncü grup; isteksiz, cansız, soğukkanlı ve mecalsiz kişileri, dördüncü grup ise kişiliksizleşmiş, kendi ve diğerlerinden bağlantıyı koparmış, bedeni ve kendisi arasında mesafe olduğunu düşünen, bölünmüş bireyleri ifade eder.⁸¹

Kavram ilk tanımlamalarda şizofreni ile bağlantı kurularak açıklanmaya çalışılsa da süregelen araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır ki şizoid kavramı şizofreniye karşılık gelmez, “şizofreni bir kişilik tipi değil, gerçek bir hastalıktır”⁸², şizoid kavramı ise genellikle psikotik olmadığı halde kendisini toplumdaki izole eden, garip davranışlar sergileyen kişileri tanımlamak için kullanılmıştır.⁸³ Şizoid kişilik bozukluğunun, tanımlayıcı psikiyatri ve psikanaliz kuram dâhilinde ortaya çıkmış nesne ilişkileri kuramcılarının katkılarıyla geliştirilerek sentezledikleri dinamik psikiyatriye ait iki ayrı rotası vardır.

2.2. TANIMLAYICI/TANISAL PSİKİYATRİ BAKIŞ AÇISINDAN ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞU

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından hazırlanan ve Türkçeye *Tanı Ölçütleri El Kitabı* olarak çevrilen *Diagnostic and Statistical Manuel of Mental Disorders (DSM)* psikolog ve psikiyatristlerin “kutsal kitabı” olarak addedilir. 1952’de ilk resmi basımı yayımlanan kitap, ruh sağlığı sorunlarının anlaşılması için oldukça işlevsel bir role sahiptir. Eserin dördüncü basımı olarak görülen *DSM V*’te, bütün ruh sağlığı

---

⁸⁰ Y.y., “Şizoid Kendilik Bozukluğu Giriş”, (Çevrimiçi), <http://www.psikoterapi.com/sizoid-kendilik-bozuklugu-giris>, 2 Ocak 2019.

⁸¹ Beck, Freeman, Davis, **a.g.e.**, s.224.

⁸² François Lelord, Christophe Andre, “**Zor Kişilikler”le Yaşamak**”, 2. bs., Çev. Rifat Madenci, İstanbul, İletişim Yay., 2000, s.144.

⁸³ James, F. Masterson, Ralph Klein, **Kendilik Bozukluklarının Tedavisinde Yeni Ufuklar Masterson Yaklaşımı**, Ed. Tahir Özakkaş, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yay., 2013, s.17.

hastalıklarının tarifi yapılmıştır. Ayrıca kitabın sıraladığı kriterler, bu alanla ilgilenen araştırmacılar için resmi sınıflandırma sistemi olarak görülmüştür.⁸⁴

Tanımlayıcı psikiyatri, şizoid kişilik bozukluğuna *Tanı Ölçütleri El Kitabı* olan *DSM*'de yer vermiştir. Fakat şizoid kişilik bozukluğu *DSM V*'te yalnızca kişilerin davranışlarına odaklanan sosyal ilişkilerde zayıflık gibi sınırlı bir tanımlama ile karşılanmıştır.⁸⁵ Kitaptaki tanımlamaya göre şizoid kişilik bozukluğuna sahip bireyler; genelde alçak seviyede kişilik yapılarına sahip, soğuk, ihtiyatlı, izole, içe dönük, egzantirik, garip ve ağır hastalardır. Fakat *DSM*'nin kriterlerine bağlı kalınarak bir tanım getirilirse bu bozukluğa sahip bireylerin sayısı gözden kaçırılabilir.⁸⁶ Şizoid kişilik bozukluğu *DSM-V*'te A Kümesi Kişilik Bozuklukları başlığı altında yer almış ve tanıları şu şekilde sıralandırılmıştır:

1. Ailenin bir parçası olamadığı gibi, e yakın ilişkilere girmek ister, ne de yakın ilişkilere hoşlanır.
2. Hemen her zaman tek başına etkinlikte bulunmayı yeğler.
3. Başka biriyle cinsel deneyim yaşamaya karşı ilgisi olsa bile çok azdır.
4. Alsa bile, çok ez etkinlikten zevk alır.
5. Birinci derece akrabaları dışında yakın arkadaşları ya da sırdaşları yoktur.
6. Başkalarının övgülerine ya da yergilerine aldırmaz.
7. Duygusal olarak soğuktur, kopuktur ya da tekdüze bir duygulanımı vardır.⁸⁷

İnsanlardan kaçarak yalnız olmayı tercih eden bu bireyler, içe dönük yapılarıyla kendi hallerinde olmaktan memnundurlar. İçe dönüklük anlamında kaçınan kişiliklerden farklılık gösterirler zira kaçınan kişilikler, topluma karışmak ister fakat küçük düşmek, rezil olmak ve utanılacak bir şey yapmaktan korktukları için

---

⁸⁴ Theodore Millon, **Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları**, Çev. Elif Okan Gezmiş, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2019, s.3.

⁸⁵ Mustafa Tuncer, Özge Kapısız, Necdet Dönmez, “ J. F. Masterson Yaklaşımı Çerçevesinde Şizoid Kişilik Bozukluğu ve Bu Yaklaşım Çerçevesinde Tanımlanmış Bir Danışanın Psikoterapisinin Uygulanması”, **Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi**, C.I, S.1, Ocak 2018, s. 81.

⁸⁶ James F. Masterson, **Kendiliğin Doğuşu**, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yay, 2012, s.48.

⁸⁷ Beck, Freeman, Davis, **a.g.e.**, s. 222.

toplum içerisinde kendilerine yer edinemezler. Oysa şizoidlerin kendilerini toplumdan soyutlaması tamamen isteğe bağlı kasıtlı bir durumdur.⁸⁸

Literatürdeki genel yorumlamaya göre, tanımlayıcı psikiyatrideki bu tanılar, şizoid kişilik bozukluğunu kaçınılmaz olarak şizofreninin bir alt kümesi haline getirmektedir. Bu tanımlamalar şizoid kişilik bozukluğunun tanısallık kapsamı açısından yeterli olmamıştır. Bu sebeple şizoid kişilik bozukluğuna nesne ilişkileri kuramı çerçevesinden bakabilmek için öncelikle nesne ilişkileri kuramını açıklamak faydalı olacaktır.

2.3. NESNE İLİŞKİLERİ KURAMI

Psikanalizde klasik ve Ortodoks merkezli iki yaklaşım vardır. Klasik psikanaliz; Freud'un dürtü, bilinçaltı, haz ilkesi ve oedipal karmaşa gibi düşünceleriyle şekillenmiştir. Psikanaliz kuramının öncüsü ismi olan Freud, nesnelere dürtülere dayanarak ele almış ve bu noktadan açıklamaya çalışmıştır. Fakat daha sonra Freud ile çalışan pek çok psikolog Viyana grubu olarak bilinen bu ekolden ayrılarak kendi kişilik kuramlarını geliştirmişlerdir.⁸⁹ Bunların sonucunda psikanaliz alanında Macaristan'da önemli yeni bir akım ortaya çıkmıştır.⁹⁰ Nesne İlişkileri olarak adlandırılan bu kuram, Freud'un bilinçaltı öğretilerinden ziyade dikkatleri oedipal dönem öncesindeki "anne-çocuk" ilişkisine çekmiştir. Freud gibi nesne ilişkileri kuramcıları da erken çocukluk dönemine çok önem vermişlerdir fakat Freud'un düşüncelerinin aksine bu kuramın destekçileri, erken çocukluk dönemini şekillendiren olgunun iç çatışmalar ve dürtü değil çocuğun çevresi ve nesnelere arasındaki ilişkisi olduğunu savunmuşlardır.⁹¹

Harry Stack Sullivan, kişiliğin gelişiminde kişilerarası ilişkinin önemini ilk kez vurgulayan psikiyatr olduğu için kuramın öncüsü olarak kabul edilir.⁹² Melanie Klein, Ronald Fairbairn, Donald W. Winnicott, Mahler, Harry Guntrip, Heinz Kohut ve Jacobson bu kuramı geliştiren öncü şahsiyetlerdir.

---

⁸⁸Theodore Millon, **Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları**, Çev. Elif Okan Gezmiş, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2019, s.480

⁸⁹Jerry M. Burger, **Kişilik**, Çev. İnan Deniz, Erguvan Sarıoğlu, İstanbul, Kaknüs Yay., 2006, s.196.

⁹⁰**Psikanalizin 'Öteki' Yüzü: Heinz Kohut**, Haz. Yavuz Erten, Nafi Mitrani, Melis Tanık, Çev. İrem Anlı v.d., İstanbul, İthaki Yay., 2004, s.230.

⁹¹Burger, **a.g.e.**, s.222.

⁹²Süheyla Ünal, "Nesne ilişkileri kuramı", **Güncel Klinik Psikiyatri**, 2. bs.,Ed. E. Işık, E. Taner, U. Işık, İstanbul, Organon Yay., 2008, s.19.

Nesne ilişkileri kuramcılarını fikirsel anlamda birçok yönden ayırışalar da kuram çerçevesinde bazı temel noktalarda aynı fikirde olmuşlardır. Nesne İlişkileri Kuramcılarına göre; bireyler ağır travmaları yaşamın ilk üç yılında yaşarlar, gelişim ilerledikçe nesne ile olan ilişkiler de karmaşık bir hale gelir, olgunlaşma düzeyleri kültürlere göre de farklılık gösterebilir, yaşamımızın en erken dönemindeki nesne ilişkilerinin etkileri, tüm hayatımız boyunca hatta kimi zaman saplantılı bir biçimde devam eder, hayatının erken dönemlerinde travmatik sorunlar yaşamış bireylerin tedaviye verdiği yanıt erken nesne ilişkileri hakkında terapistlere bilgi verir.⁹³

Klasik psikanalitik kuramlarında kendiliğin ve ruhun daima dış nesneye kapalı olarak görüldüğü bir bakış açısı söz konusuydu. Kendilik psikolojisi kurucusu Heinz Kohut, insanın doğumundan ölümüne kadar nesne ortamında yaşadığını, bu sebeple yaşamı boyunca kendilik nesnelere ihtiyaç duyacağını belirtmiştir.⁹⁴ James F. Masterson ise tüm kişilik bozukluklarının temel sebebini nesne ilişkilerinin duraklamasıyla birlikte kendiliğin gelişiminde de görülen “duraklama” olarak tanımlamıştır.⁹⁵

Melanie Klein, Freud’un izinden giden sıkı bir takipçisi iken 1934’ten sonra etkisi hala bugün de devam eden kendi psikanalitik okulunu kurmuş ve psikanalizin en sağlam ayağını teşkil eden Nesne İlişkileri Kuramını temellendirmiştir.⁹⁶ Klein’in düşünceleri psikanalizde bir devrim niteliğindedir çünkü Klein’den önce insan doğası, ‘ben’ dışındaki deneyimlerden yola çıkılarak açıklanıyorken, Klein’den sonra ise insan doğasını anlamak ve anlamlandırabilmek için bireyin iç dünyasının, içselleştirilmiş nesne ilişkileri çerçevesinden yorumlanması gerektiği düşünülmüştür.⁹⁷ Klein, insan kişiliğindeki bir takım patolojik sorunların çocukluğun çok erken döneminde ortaya çıktığını savunmuş ve çocuklarda görülen endişe, korku, suçluluk ve cezalandırılma duygularına yönelmiştir. Bu duygulara yönelirken Freud’un libidinal ve saldırganlık

---

⁹³ İrem Anlı, **Nesne İlişkileri Kuramı**, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2015, s.2.

⁹⁴ Heinz Kohut, **Kendiliğin Çözümlemesi**, Çev. Cem Atbaşoğlu, Banu Büyükkal, Cüneyt İşcan, İstanbul, Metis Yay., 1998, s.51.

⁹⁵ James F. Masterson, **Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından: Kişilik Bozuklukları**, Ed. Tahir Özakkaş, Çev. Betül Taylan Bozkurt, Tuğrul Veli Soylu, İstanbul, Litera Yay., 2008, s. 89

⁹⁶ Saffet Murat Tura, **Günümüzde Psikoterapi**, Haz. Nurdan Gürbilek, İstanbul, Metis Yay., 2000, s.36.

⁹⁷ İrem Anlı, **Aspenger Sendromu Ve Şizoid Görüngü**, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2015, s.71.

kuramlarının çocuğun çevresindeki nesnelere olan ilişkisini belirlediğini savunmuştur.⁹⁸

Nesne İlişkileri Kuramının en önemli temsilcilerinden sayılan ve kuramı ilk kez sistematik olarak geliştiren Ronald Fairbairn'e göre insan; Freud'un düşüncelerinin aksine yaşamı boyunca dürtü tatmini değil, nesnelere doğru bir ilişki ve sevgi arar.⁹⁹ Fairbairn, nesne ilişkilerine karşı duyduğumuz dürtü ile kendini gerçekleştirme için duyduğumuz dürtüyü bağdaştırmıştır. Fairbairn, anıların, coşkuların, libidinal dürtülerin ötesine geçip Klein'in "iç nesnelere" kuramından hareketle bir yorum getirilmesi gerektiğine inanmış ve dikkatleri nesne ilişkilerinin bir diğeri "yarısı" olan "ben"e çekmiştir.¹⁰⁰ Fairbairn'e göre nesne ilişkileri olmadan "ben" gelişemez, ben gelişimi nesne ile olan ilişkilerimiz sayesinde gerçekleşir.¹⁰¹ Çocuk erken yaşlarda anne ve çevresinden yeterince ilgi ve sevgi gördüyse sağlam bir benlik yapısına sahip olur, kendisini sevmeye layık görür ve güvende olduğunu hisseder. Eğer çocuğa bu ortam sağlanamadıysa kendilik düşünceleri de zayıf olacaktır.¹⁰²

Fairbairn aynı zamanda Freud'un ego psikolojisine de eleştirel gözle bakmıştır. Egonun bir parçasının nesne ilişkilerini hızlandırması sebebiyle özellikle erken dönem nesne ilişkilerinde egonun gelişimine büyük bir önem atfedilmiştir.¹⁰³ Fairbairn, ego kavramını kendilik kavramına karşılık olarak kullanmış ve bu egonun dış dünya ile girdiği ilişkiler neticesinde "parçalanmış ego" haline geldiğini ileri sürmüştür. Freud'un dürtülerin ego ve süper egodan ayrı bir işlevi olduğunu düşünmesine rağmen Fairbairn, "insan psikolojisindeki her şeyi ego işlevinin bir ürünü olarak" görmüş ve şizoid yapının temel korkusunu egodan hareketle açıklamıştır.¹⁰⁴ Bununla birlikte "Fairbairn ego yapılarının üç tip nesne ilişkisi çevresinde geliştiğini önerir: Zevk

---

⁹⁸ Oğuz Cebeci, **Psikanalitik Edebiyat Kuramı**, Haz. Ahmet Öz, İstanbul, İthaki Yay., 2004, s.244.

⁹⁹ Anlı, **Nesne İlişkileri Kuramı**, s. IX.

¹⁰⁰ Harry Guntrip, **Şizoid Görünüşü Nesne İlişkileri ve Kendilik**, Çev. İpek Babacan, 3.bs., İstanbul, Metis Yay., 2018, s.136.

¹⁰¹ Anlı, **Nesne İlişkileri Kuramı**, s.2.

¹⁰² Burger, **a.g.e.**, s.224.

¹⁰³ Charles Brenner, **Psikanaliz Temel Kavramlar**, Çev. Işık Savaşır, Yusuf Savaşır, 2. bs., Ankara, HYB Yay., 1998, s.113

¹⁰⁴ Anlı, **Nesne İlişkileri Kuramı**, s.43-51.

verenler (libidinal ego) ve engelleme yapan ya da hoşnutsuzluk getirenler (anti-libidinal ego), duygusuz olanlar (merkez ego)”.¹⁰⁵

Bir diğer nesne ilişkisi kuramcısı olan Winnicott, çocuğun kendilik gelişiminde annenin önemini vurgulayan kuramcılardan biridir. Winnicott’a göre, kendilik düşüncesi anne ve annenin sağladığı ortam sayesinde gelişen bir olgudur ve dış gerçeklik tecrübeleri yalnızca annenin kuşatıcı rolüyle gerçek bir kendiliğe dönüşür. Kısacası Winnicott, sağlıklı ve gelişmiş kendiliğin merkezine annenin çocuğa karşı olan tutum ve davranışlarını koyarak ruhsal gelişimde dürtülerden ziyade çevresel faktörleri esas alan nesne ilişkileri kuramcıları arasında yer almıştır.¹⁰⁶

Fairbairn ve Winnicott’un fikirlerini sentezleyerek kurama farklı bir soluk getiren bir diğer kuramcı ise Harry Guntrip’dir. Harry Guntrip nesne ilişkileri kuramını “geri çekilme” tanımlaması üzerinden açıklamıştır. Harry Guntrip, Fairbairn’in “parçalanmış ego” kavramına bir halka daha ekler. Guntrip’e göre parçalanmış egonun bir parçası “baştan çıkarıcı nesne”ye bağlı kalarak daimi bir sevgi istemindeki durumunu temsil ederken, diğer parçası ise bu nesneden tamamen koparak içe çekilen ve artık bir nesne arayışında bulunmayan “gerilemiş ego”yu temsil eder. Gerilemiş egoda her türlü iç ve dış nesnelere kaçan, anne rahmine dönmek isteyen, izole olmuş bir yaşam vardır.¹⁰⁷

Kısaca özetlemek gerekirse nesne ilişkileri kuramına göre yaşamın ilk yıllarında çocuğa bakan birincil nesne, gelişim ve benlik oluşumu açısından büyük önem taşımaktadır. Çocuklar kendisine bakan idealize edilmiş kişilerle nesne olarak bir bağlantı kurmaya başladıktan sonra bu ilişkinin mahiyeti, çocuğun ilerideki yaşamını, benliğini ve kişiliğini etkileyen en önemli unsurdur. Çocuk, şayet yaşamın ilk birkaç ayında benlik gelişmesinin nesneden kopmuş “içe dönüklük” konumunda saplanıp kalmışsa ileriki yaşantısında bu durum patolojik bir hal alarak nesnelere ilişki kuramayan bir bireye dönüşür.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ Ian Craib, **Psikanaliz Nedir? Psikanaliz Okulları ve Psikoterapi Üzerine Eleştirel Bir Giriş**, Çev. Ali Kılıçhoğlu, Ed. Özgü Çelik, İstanbul, Say Yay., 2004, s.175.

¹⁰⁶ Tura, **a.g.e.**, s.45-47.

¹⁰⁷ Anlı, **Nesne İlişkileri Kuramı**, s.69.

¹⁰⁸ Fikret Karahan, Mehmet E. Sardoğan, **Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar**, Samsun, Deniz Kültür Yay., 2004, s.52-55.

2.4. NESNE İLİŞKİLERİ KURAMLARI EKSENİNDE GELİŞEN ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞU

Nesne İlişkileri kuramcılarının katkılarıyla şekillenen şizoid kişilik bozukluğunun ayırıcı özellikleri, *Tanı Ölçütleri El Kitabı* olan *DSM-V*'teki genel kriterlere göre daha kapsamlı, işlevsel ve genel kabulün de bu noktada olması nedeniyle çalışmamızda nesne ilişkileri kuramı bakış açısı temel alınarak açıklamalar getirilecektir.

2.4.1. Melanie Klein

Melanie Klein, yaptığı çalışmalar sonucunda nesne ilişkilerinin başlangıcını doğumdan ve annenin çocuğu ilk emzirme deneyiminden itibaren ele almış ve kişilikle alakalı sorunların kaynağını nesne ilişkilerinde bulmuştur. Klein, çocuğun erken dönemde çevresiyle olan tüm ikilemli nesne ilişkilerinin dış dünyayla bağlantısı sonucu inşa ettiği iç dünyasını etkilendiğini, yansıtma ve içe alma durumlarının her daim birlikte işlemeden dolayı içsel ve dışsal durumların birbirlerine bağlı olduğunu ileri sürmüştür. Bununla birlikte yetişkin dönemdeki sorunlara ışık tutabilmek için gelişimin erken dönemlerinde ortaya çıkan kaygıların, düşlerin, duygusal hayattaki savunmaların iyi anlaşılması ve analiz edilmesi gerektiğini düşünmüştür.¹⁰⁹

Klein, Fairbairn'in şizoid ile ilgili yaptığı çalışmalardan etkilenererek “paranoid-şizoid” terimini “gelişimin en erken evresi” olarak tanımlamıştır. Klein'a göre “insan, “paranoid-şizoid” ve “depresif pozisyon” olmak üzere iki pozisyondan geçer.”¹¹⁰ Klein, “Notes on Some Schizoid Mechanisms” adlı makalesinde, yaşamın birkaç ayında zulüm görme korkusu olarak adlandırılan anksiyetenin belli mekanizmaları ve savunmaları destekleyen paranoid ve şizoid durum olduğunu, bu mekanizma ve savunmaların normal gelişim sürecinin bir parçası ve şizofrenik hastalar için bir temel teşkil ettiğini¹¹¹ ileri sürmüştür.

---

¹⁰⁹ Melanie Klein, “Psikanalitik Oyun Tekniği:Tarihi ve Önemi”, **Psikanaliz Yazıları- Çocuk ve Psikanaliz**, Çev. Burçin Alsancak, Haz. Ayça Gürdal, v.d., Ankara, Bağlam Yay., 2003, s.73-75.

¹¹⁰ Anlı, **Nesne İlişkileri Kuramı**, s.11.

¹¹¹ Melanie Klein, “Notes on Some Schizoid Mechanisms”, **The International Journal of Psycho-Analysis**, S.27, 1946, s.109- 110.

Klein'a göre bireylerde doğuştan itibaren nesne ilişkileri kurmak için, gelişmemiş, değişken ve gündün güne farklılaşabilen bir ego mevcuttur. Yaşamın ilk evrelerinde egonun "iyi nesne" ilişkisi ve "kötü nesne" ilişkisi olmak üzere iki ayrı noktası bulunur. Çocuk kendisine yaşam ve sevgi veren ideal nesne ile bütünleşerek özdeşir ve ölüm içgüdüsünü kapsayan, zulmeden, söz gelimi sevgisiz ve ilgisiz bırakan kötü nesneyi dışarıda bırakır. Klein bu kötü nesnelerin egoya müdahil olması ve oradaki "iyi nesne"leri etkileme korkusunu ifade eden bir pozisyon olarak "paranoid-şizoid" terimini kullanmıştır.¹¹² Harry Guntrip ise paranoid ve depresif durumun şizoid konuma karşı bir savunma olarak kullanılabileceğini düşünmüştür.¹¹³

2.4.2. Donald W. Winnicott

Bir diğer kuramcı Winnicott, şizoid kişilik ile ilgili düşüncelerini "gerçek kendilik" ve "sahte kendilik" üzerinden açıklamıştır. Winnicott'a göre gerçek kendilik; doğuştan eğilimlerle, kendiliğinden, kişisel fikirlerle ortaya çıkar. Winnicott'un ortaya attığı kavramlardan biri olan *yeterince iyi anne*, bebeğin ihtiyaçlarına tam manasıyla karşılık veren, çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişimine destekçi olan ve aynı zamanda iyi çevreyi de temsil eden nesnedir. Çocuğun ihtiyaçlarına uyum sağlayan *yeterince iyi anne* çocuktaki gerçek kendilik oluşumuna zemin hazırlar.¹¹⁴

Winnicott'un sahte kendiliğin sebebi olarak ortaya koyduğu kavram ise "*yeterince iyi olmayan anne*"dir. Winnicott'a göre yeterince iyi olmayan anne, çocuğun ihtiyaçlarından ziyade kendi ihtiyaçlarını gözetir bu da çocukta annenin davranışlarını tam olarak idrak edememeye ve anneye karşı bir güven eksikliğine sebebiyet verir. "*Yeterince iyi olmayan anne*"nin bu ihmalkâr tavırları neticesinde çocuğun benliği gelişemez, bir takım ruhsal sorunlar ve bölünme mekanizmaların ortaya çıkmasıyla şizoid kişilik bozukluğu kendisini gösterir.¹¹⁵ "Winnicott'a göre (1963), şizoid kişinin kendini soyutlaması, başkalarıyla sürdürülecek yüzeysel ilişkiler sonucu "yapay kendilik" yaşanmasına izin vererek otantik varoluşundan

---

¹¹² Anlı, **Nesne İlişkileri Kuramı**, s.11-16.

¹¹³ Guntrip, **a.g.e**, s.57.

¹¹⁴ J. D. Nasio, **Psikanaliz'in Yedi Büyüğü**, Çev. Kenan Sarıalioğlu, İstanbul, Kırmızı Yay., 2008, s. 257-258.

¹¹⁵ **A.e.**, s.260-261.

vazgeçmektense, "gerçek kendilik" ilişki sürdürme çabalarını yansıtır."¹¹⁶ Ayrıca Winnicott bütün insanlarda iletişimden kopuk yaşama ihtiyacının, "şizoid bir kendilik çekirdeğinin" bulunduğunu dile getirirken şizoid kişiliğin yalıtılmış ve kopuk yaşama isteğine saygı duyulması gerektiğini düşünmüştür.

Winnicott, "yeterince iyi olan anne" ve "yeterince iyi olmayan anne" kavramlarıyla düşüncelerini "anne", "kadının anne rolü" ve "anne kimliği" üzerinden bina etmiştir. Fakat bu konuya bir parantez açmak gerekir: Çocuğa dair ebeveyn ilişkilerinde, ebeveynin sadece anne olduğu zannıyla yazılan, dayanağı bu olan ve bu dayanaktan üreyen pek çok psikiyatr ve psikoloğun düşünceleri, modern dönem içerisinde tartışılır hale gelmiştir. "Yeterince iyi olmayan anne"lik kavramını tartışmaya açan, edebiyat, psikoloji, sosyoloji gibi pek çok sosyal bilim temelinin erk bir dil üzerine kurulu olduğu, çocuğu anneyle özdeşleştiren evi ve özel alanı anneye ihale eden, bunun dışında kamunun hepsini erkekle özdeşleştiren bir bakış açısı; daha sonradan feminist kuramcılar tarafından aşındırılmaya çalışılmış ve buralardaki pek çok nokta tartışmaya açılmıştır. Daha sonrasında bu konuya ilişkin pek çok görüşler ortaya atılmıştır.

Nitekim toplumsal cinsiyette anneye yüklenen rol, birey üzerindeki baba ihtiyacını ve ihtiyaçtan doğan problemleri kimi zaman göz ardı eder. Zira son yıllarda yapılan araştırmalara göre, eşcinsel eğilimlerinin ilk çocukluk yılları olan 5-6 yaş dönemine kadar çoğunlukla "baba ilgisinden yoksun kalan" çocuklarda ortaya çıktığı söylenmektedir. Aile içerisinde güven duyamayacağı ve kendisine örnek alamayacağı bir baba figürünün yoksunluğuyla büyüyen çocuklar, yaşamın ilerleyen yıllarında eşcinselliğe meyilli olmaktadır.¹¹⁷

Son dönemlerde kadının annelik kimliği üzerinden tanımlandığına dair eleştirileri söz konusu eden çalışmalar yapılmıştır. Örneğin; "*Annelik Rolü Üzerine: Kadının Annelik Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması*" başlıklı çalışmada bahsi geçen konuya değinilir. Araştırmacılar Esra Dudu Karaduman ve Neva Doğan,

---

¹¹⁶ Engin Gençtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, 13. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997, s.263.

¹¹⁷Halime İnceler, "Cinsiyet Sapmaları ve Sosyal Yapımızdaki Etkileri", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 1991, s.109-136.

kadının biyolojik becerisi olan anneliğin, onu baskıladığını ve üzerinde iktidar kurmanın bir aracı haline getirildiğini düşünürler. Araştırmacılara göre, annelik kadının bireysel yaşantısının bir parçası olmaktan ziyade sürekli müdahale edilmesi ve düzenlenmesi gereken bir işleyişe sahipmiş gibi algılanır. Bu durum da anneliği kadının bireysel yaşantısının bir parçası olmaktan çıkararak toplum tarafından denetlenmeye ve onaylanmaya mahkum edilen bir tahakküm biçimini almaktadır. Araştırmacılar, “herkesin annelik üzerine söyleyecek bir sözü vardır, anne hariç”¹¹⁸ cümlesini kurarak, toplum tarafından tahakküm altına alınan idealize edilmiş annelik biçimini eleştirirler.

Winnicott, her ne kadar düşüncesini “anne” üzerinden açıklasa da nesne ilişkileri kuramcılarını yalnızca “anne” üzerinden değil dış nesnelerin tümünden görülen yetersiz sevgi çerçevesinde, daha kuşatıcı bir yorumlamaya girerler.

Amacımız şizoid kişilik bozukluğu kuramcılarının görüşleri ekseninde kahramanları tahlil etmeye çalışmak olduğu için bu konudaki tartışmaları daha fazla uzatmayı gerekli görmüyoruz.

2.4.3. Donald Fairbairn

Fairbairn nesne ilişkilerinin şizoid kişilik bozukluğu ile olan bağlantısını ele alan en önemli kuramcılardan biridir. Fairbairn’in nesne ilişkileri kuramı, şizoid kişilik bozukluğu ile ilgili yaptığı çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Fairbairn, Freud’un dürtü kuramına eleştiriler getirmiş ve libidonun haz arayan değil nesne arayan bir işlevde olduğunu öne sürerek kurama yeni bir bakış açısı getirmiştir. Fairbairn “haz nesneye giden yolu gösteren bir işaret levhasıdır” diyerek kişinin libidosunun hazı değil nesnenin kendisini amaçladığını, dürtü tatmininin bir araçtan ibaret olduğunu ve bireyin yaşamının anlamını nesne ilişkileri ile bulacağını savunmuştur.¹¹⁹ Fairbairn’e göre kişisel gelişim ve kendiliğin oluşumu dürtülere değil nesnelere olan ilişkilerde yaşanan değişime odaklıdır.¹²⁰

---

¹¹⁸Esra Dudu Karaduman, Neva Doğan, “Annelik Rolü Üzerine: Kadının Annelik Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, C.6, S.2, Eylül 2018, s.1475-1496.

¹¹⁹ Guntrip, *a.g.e*, s.8.

¹²⁰ Anlı, *Nesne İlişkileri Kuramı*, s.43.

Fairbairn'in Freud'un düşüncelerine getirdiği bir diğer eleştiri mahiyetindeki değişiklik ise 'ben'den ayrı bir 'id' düşüncesinin olmadığı ve bireyin doğumundan itibaren ilişki arayan libidoya sahip bir ben'i olduğu düşüncesidir. Bebek doğumundan itibaren ilişki kuracağı, kendini güvende hissedeceği bir nesne arayışına gider fakat modern yaşamın bir sonucu olarak daima nesnelere karşı bir savunma mekanizması gerçekleştirilerek içinde bulunduğu karmaşık yapıyla mücadele edebilmek adına, dışsal nesnelere kurulamayan ilişkinin telafisi için kendisine içselleştirilmiş bir nesne oluşturur.¹²¹ Telafi edici içsel nesnelere gerçek nesnelere kurulamayan ilişkilerin yerine geçer ve nesnelere bu şekilde parçalanması egoda da parçalanmaya yol açarak ben'in zayıflamasına sebebiyet verir.¹²²

Fairbairn, şizoidin genel özelliğini herkesin zihninin en derin katmanında bulunan egodaki bölünme olarak tanımlamış ve genel durumun şizoid yapı olduğunu ileri sürmüştür.¹²³ Fairbairn "istisnasız herkesin şizoid olarak kabul edilmesi" gerektiğini söyler bunun sebebini ise şöyle açıklamıştır: Bebeğin veya çocuğun karşılaştığı en zor psikolojik sorun "annesini hem seven ve sevgisini kabul eden, hem de sevmeyen ve sevgisini reddeden" olarak alımlamasıyla ortaya çıkan "ikilem"dir. Fairbairn'e göre herkes kendilikteki bu tarz bölünmeleri ve ikilemleri yaşar sadece çocuklukta anne sevgisi açısından tatminkâr olmayan, annesinin sevgisine inanmayan şizoid bireylerde bu bölünmelerin şiddeti, daha yoğun olarak yaşanmaktadır.¹²⁴

Bununla birlikte Fairbairn'e göre şizoid bireylerdeki temel korku öteki nesnelere karşı duyulan dürtü değil, nesnelere ilişki kurulacak temel ve sağlam bir egonun olup olmadığıdır. Şizoid yapıya sahip olan bireyler zayıf, gelişmemiş bir benliğe sahip olduğu için nesnelere ilişki kurmaktan çekinirler ve duydukları kaygı yüzünden nesnelere sürekli kopuk olarak yaşayan bu bireyler yalnız ve yalıtılmış tiplerdir.¹²⁵

---

¹²¹ Tura, **a.g.e.**, s.43-44.

¹²² Anlı, **Nesne İlişkileri Kuramı**, s.69.

¹²³ Anlı, **Asperger Sendromu**, s.59.

¹²⁴ Thomas H. Ogden, "Fairbairn Neden Okunmalı?", **Uluslararası Psikanaliz Yıllığı**, Haz. Bella Habip v.d., Ed. Mert Tanaydın, İstanbul, Sel Yay., 2011, s.89.

¹²⁵ Anlı, **Asperger Sendromu**, s.57.

Fairbairn, yaptığı araştırmalar sonucu şizoidin özelliklerini belirten dört ana temadan bahsetmiştir:

“Öncelikle kişilerarası mesafeyi düzenleme ihtiyacı vardır. İkinci olarak şizoid hasta özgüvenini ve kendini koruyan savunmaları harekete geçirir. Üçüncü olarak kaygının eşlik ettiği bağlanma ihtiyacı ile umursamazlık gibi görünen savunmacı mesafelenme ihtiyacı arasında sürekli ve dinamik bir gerilim vardır. Ve dördüncü olarak dış dünya pahasına iç dünyaya yönelik genel bir aşırı değer yükleme görülür”¹²⁶

Şizoid birey, pek çok insana nazaran nesnelere daha fazla ilişki içerisinde olmaya meyilli ve isteklidir fakat Fairbairn’e göre bu bireyler duyduğu kaygılar yüzünden tüm nesnelere ilişkisini kesmiştir. Nesnelere bizde hayal kırıklığı yarattığı vakit “depresif tepki” ve “şizoid tepki” olarak adlandırılan iki temel tepkiden birini gösteririz. Depresif tepkide, nesneden beklenen sevgi karşılanmayınca “kötü nesneye” karşı saldırgan bir tutum içerisinde olunur ve açlığa dönüşen sevgi nefrete yol açarak nesneyi yok edilmesi gereken bir konuma taşır. Depresif tepkide sürekli bir kaygı, nefret ve öfke hâkimken şizoid tepki öfkelenmez fakat bu durum o nesneye karşı olan açlığını artırır. Şimdiye kadar dış dünyadaki nesnelere şizoid bireyler için bir hayal kırıklığı oluşturmuştur ve nesnelere geri dönüşümlü bir sevgi karşılığı bulamadıkları için Fairbairn, bu “açlığa dönüşen sevgi”nin şizoid bir sorun olduğunu düşünmüştür. Şizoid kişi duyduğu sevgi açlığının “yutucu” ve “içerici” etkisinden büyük bir kaygı duyar, nesne; hem korkulan hem de en çok ihtiyaç duyulandır. Şizoid bireyler hep umutlanır fakat nesne ilişkilerini elde edemezler bu sebeple geri çekilme süreci başlar çünkü sevgi nesnelere tüketmekten, yıpratmaktan ve nesnelere tarafından “yutulmaktan” daima korkarlar bunun sonucunda da zamanla bir şey hissetmekten uzaklaşırlar. Şizoid bireyler nesnelere özlem duyma ve onları kaçınılması gereken tehlikeli varlıklar olarak görme arasında, söz gelimi iki dünya arasında gidip gelirler.¹²⁷

---

¹²⁶Psikoanalitik Psikoterapi Masterson Günleri 5; Borderline, Narsisistik, Şizoid Kendilik Bozuklukları, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yay., 2011, s.125. (bak)

¹²⁷ Anlı, Nesne İlişkileri, s.55-56.

Hayal kırıklığına uğratan nesnelere uzak durmaları, şizoid bireylerin sevme korkusundan ileri gelmektedir ve hayal kırıklığı yaşamamak adına bütün nesne ilişkilerine kendilerini kapatırlar. Bu korkuyu yaşayan ve dış dünyadaki her türlü nesne ilişkilerinden kaçarak içsel nesnelere yönelen birey, burada kendisine geniş bir fantezi dünyası oluşturur. Şizoid birey, tüm nesnelere kopma anlamına gelen “ruhsal ölüm”ü yaşamamak adına, kendi içsel nesnelere sıkı sıkıya bağlanmış, iç gerçeklik, dış gerçeklik yerine geçmiş ve burada kendisine yeni bir dünya oluşturmuştur.¹²⁸

2.4.4. Harry Guntrip

Nesne ilişkileri kuramını şizoid kişilik bozukluğu ile bağlantılı olarak irdeleyen bir diğer önemli isim ise Harry Guntrip'tir. Guntrip, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Fairbairn'in makalelerini incelemesi ve Leeds Psikiyatri Bölümü'ne bir grup şizoid hastanın alınması sonucu şizoid duruma ilgi duymaya başlayarak kendisine bu konuda bir araştırma sahası oluşturmuştur. Fairbairn'in şizoid tepkiler kuramını Guntrip'in merakını kamçılamış, Melaine Klein ve Fairbairn'in kuramsal bakışından hareketle Freud'un düşüncelerine yönelik eleştirilerde bulunmuş ve “alternatif bir kuramsal çerçeve sunmuştur.”¹²⁹ Özellikle Harry Guntrip'in şizoid kişilik bozukluğu ile ilgili yazmış olduğu *Şizoid Görüngü Nesne İlişkileri ve Kendilik* kitabı Türkiye'de bu alanda var olan kısıtlı kaynaklar içerisinde en önemlisi sayılabilecek niteliktedir.

Harry Guntrip, Fairbairn'in kuramının izinden giderek kurama birtakım yenilikler getirmiştir ve bu durumu “Fairbairn'in ruh içi yapı kuramı, gerilemeyi, bir iç dünyada güvenliğe ulaşmak için kötü bir dışsal dünyadan geri çekilme olarak kavramsallaştırmamıza olanak sağlamaktadır.” şeklinde açıklamıştır.¹³⁰ Guntrip'in kurama katkısı ileri sürdüğü “geri çekilme” kavramı üzerinden olmuştur. Guntrip “Gerçek yaşamda nesne ilişkileri bozulup reddedilirse “ben”e ne olur?” sorusu üzerinde yoğunlaşmış ve ardından ben'de gözlemlenecek “gerileme” kavramını öne sürmüştür. Harry Guntrip bunu “şizoid geri çekilme” olarak da tanımlamıştır. Gerileme, nesne ilişkileri dâhilinde libidinal gelişim evresinde veya egonun gelişim

¹²⁸ Anlı, **Asperger Sendromu**, s.57-60.

¹²⁹ Guntrip, **a.g.e.**, s.8.

¹³⁰ **A.e.**, s.54.

düzeyinde kendisini gösteren, ruhsal anlamda yaşanan travmalarla gelişim döneminden daha önceki dönemlere geri dönülmesidir. Kısacası gerileme bireyin içinde bulunduğu dönemden daha erken evrelere geri dönmesi olarak adlandırılır.¹³¹ Bu durum “kişiliğin en derinden travmaya uğramış bölümünü temsil eder.”¹³²

Fairbairn’in kuramına göre nesne ilişkilerinden ihtiyaç duyduğu karşılığı alamayan birey, sonunda tüm nesnelere ilişkisini koparır ve kendi benini yitirmeye doğru evrilir. Fairbairn nesnesiz yaşamanın imkânsız olduğunu ileri sürse de Guntrip’e göre bu durum mümkündür. Her türlü içsel ve dışsal nesnelere kendisini çeken bireyin asıl sorunu; Guntrip’in ileri sürdüğü gerilemenin, bireyi yeniden doğuma mı yoksa ölüme mi sürükleyeceğidir. Yaşama karşı tamamen umutsuz bir konuma düşen birey, nesnesiz bir döneme dönme isteği içerisinde olur, bu durumun neticesi ise bir çeşit ölüm isteği veya yeniden doğma, anne rahmine dönme fantezisi. Gerileme çok ileri düzeyde ise ölüm isteği, ileri düzeyde değil ise daha mutlu olacağını düşündüğü, çatışmasız, yalıtılmış bir ortam olan anne rahmine dönme isteği olarak kendisini gösterir.¹³³ Ölüm-yeniden doğma, ana rahmine geri dönme isteği, diğer nesnelere tamamen kaçma Guntrip’e göre ben zayıflığının ana göstergeleridir ve birey yaşamı boyunca ruhsal durumunda bu çatışmalı gerileme pozisyonuna karşı bir savunma halindedir.¹³⁴ Saffet Murat Tuna, Guntrip’in bu düşüncelerinden hareketle “tüm psikopatoloji şizoidiye karşı bir savunmadan ibarettir” görüşünü savunmuştur.¹³⁵

Harry Guntrip, şizoid sorunu Freud’un temellendirdiği oedipus sorunun ötesinde görmüş ve Freud’un gelişim kuramında merkez konumuna yerleştirilen ve çocukluğun son evresinde yaşanan oedipus sorununun “radikal” biçimde gözden geçirilmesi gerektiğini düşünmüştür. Freud’un kuramı, nesne ilişkileri kuramcılarının anne-çocuk ilişkisi ekseninde bir zemin hazırlamış olsa da “Oedipus sorunu aslında çocuk psikopatolojisine açılan bir kapı”¹³⁶ olarak görülmüştür. Guntrip’e göre yalnızca biyolojik ve cinsel durumu anlatan Oedipus sorunu kuramı “gerçek sorunu yanlış yansıtıyordu.” Harry Guntrip, erken aşamadaki “patolojik Oedipus kompleksi” ile

---

¹³¹ **Psikanalitik Kurama Giriş**, Haz. Yıldız Akvardar v.d., 2. bs., İstanbul, Bağlam Yay., 2000, s.141.

¹³² Anlı, **Nesne İlişkileri**, s. 69.

¹³³ Anlı, **Asperger Sendromu**, s.35.

¹³⁴ Tuna, **a.g.e.**, s.45.

¹³⁵ **A.e.**, s.45.

¹³⁶ Guntrip, **a.g.e.**, s.42.

“İleri aşamadaki sağlıklı Oidipal gelişim evresinin” ayırt edilmesi gerektiğini söyler. İleri aşamadaki Oidipal gelişimde, cinsiyetçi bir ayırım gözetilse de erken aşamadaki patolojik Oidipus komplekste, çocuk, anne ve babasını idealleştirilmiş iyi ve kötü nesnelere dönüştürür ve her iki ebeveyne karşı olan tutum ve davranışları aynıdır. İleri aşamadaki Oidipal gelişimde olduğu gibi çocuğun ebeveyne karşı olan tutum ve davranışları cinsiyete göre değil çocuğun olgun bir “ben” gelişimi sağlamasına yardımcı olacak sevgi dolu bir yaklaşımın ve ortamın, hangi ölçüde kendisine sunulup sunulmadığına göre belirlenir.¹³⁷

Çocuk, erken dönemdeki Oidipus çatışmasında, iyi bir nesne arayışıyla anne babası arasında gidip gelecektir. Gelişim sürecinde, nesne ilişkileri tarafından yeterince doyuma ulaşamayan çocuk, kendisine “kötü içsel bir dünya” oluşturur. Pre-oidipal dönem olarak adlandırılan bu dönemde, nesnelere ilgisizliğiyle gün yüzüne çıkan “açlık”, kişiliğin temelini oluşturmasının yanında şizoid durumun ortaya çıkmasına ve gelişmesine sebebiyet verir.¹³⁸

Harry Guntrip’in şizoid görüngünün temel özelliklerini dokuz ana başlık altında kategorilendirerek bu alandaki önemli bir teorisyen haline gelmiştir. Bu özellikler:

1. İçedönüklük
2. Geri çekilmişlik
3. Narsisizm
4. Kendine yeterlik
5. Bir üstünlük duygusu
6. Duygulanım kaybı
7. Yalnızlık
8. Kendine yabancılaşma
9. Gerileme¹³⁹

---

¹³⁷A.e.,s.42.

¹³⁸ A.e., s.43.

¹³⁹A.e., s.38-418.

Harry Guntrip'in öne sürdüğü bu dokuz şizoid özellik, roman kahramanlarına tatbik edeceğimiz ilerleyen bölümlerde detaylı olarak aktarılacaktır.

2.4.5. James F. Masterson

Nesne ilişkileri ekolünde yer alan ve şizoid görüngü ekseninde görüşlerine değinmemiz gereken bir diğer isim ise James Masterson'dır. Masterson Klein, Fairbairn, Winnicott ve Mahler'den etkilenmiştir. Kuramsal olarak Mahler'in "ayrışma-bireyselleşme" düşüncelerinden yararlanan Masterson'a göre "bebeğin gelişiminde 6-24 ay arasında yaşanan ve bebek-anne ilişkisindeki belirli bir dönemi gösteren "ayrışma-bireyselleşme" aşamasında ortaya çıkan sorunlar, yetişkinlik hayatında karşılaşılan psikolojik sorunların, özellikle sınır durum kişiliklerinin ortaya çıkmasına neden olan en önemli etkidir."¹⁴⁰ Ayrışma; bebek ve bebeğe bakan nesne arasındaki ayrışmayı, bireyselleşme; ise bebeğin ego, kimlik ve benlik gibi durumlarının gelişimini ifade eder. Çocuğun çevresinde bulunan nesnelere yetersiz ilgi ve sevgisi, hatalı tutum ve davranışları, ayrışma-bireyselleşme evresinden bir sonraki evreye geçilememesine, bunun sonucunda da kişilik bozukluklarının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Masterson, bu konu çerçevesinde bilhassa "gerçek benlik" kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır. Masterson'a göre "gerçek benlik" psikolojik anlamda gelişimi sağlayabilme, olgunluğa ulaşabilme, bağımsızlaşma gibi durumları ihtiva eder.¹⁴¹

Masterson, *DSM III-R*'deki on bir kategoriye nesne ilişkileri çerçevesinde yeniden yorumlamış ve kişilik bozukluklarını; borderline, narsisistik, antisosyal, şizoid-paranoid bozuklukları olarak sınıflandırmıştır. Masterson'a göre kişilik bozukluklarının hemen hepsinde zayıflamış bir kendilik ve egonun gelişimsel olarak duraklaması ön plandadır.¹⁴²

Masterson'ın dört ana gruba ayırdığı kişilik bozukluklarının dördüncü kategorisinde paranoid ve şizoid kişilik bozuklukları ve bunların alt başlığı olarak

---

¹⁴⁰ Cebeci, **a.g.e.**,s.261-262.

¹⁴¹ Tuncer, **a.g.m.**, s.80.

¹⁴² Tuncer,**a.g.m.**, s.80.

paranoid, şizoid ve şizotipal bozukluklar yer almaktadır. Kuramcıya göre birey, “şizoid bozukluklarda kendilik nesne ile mesafe koyarak ilişki kurar.”¹⁴³

Masterson’ın kuramında “Şizoid kişilik bozukluğu her iki taraftaki kendilik temsili ve nesne temsiline bölünmesiyle ayrılan iki intrapsişik yapıya sahiptir. Efendi köle birimi olarak adlandırılan savunmacı parça birim ve sadistik nesne sürgündeki kendilik birimi olarak adlandırılan birim.”¹⁴⁴ Efendi köle biriminde nesne temsili; yönlendirici, zorlayıcı olan maternal parça nesne, efendidir ve ilgilenmeyi değil kullanmayı ister. Burada kendilik ise nesne için işlev sağlayan bağımlı bir köle konumundadır. Bu parça birimde bireye eşlik eden duygu; hapsedilmiş, kabullenmiş olma durumudur ve kurtuluş kopamadığı yine aynı varlıkta aranır. Sadistik nesne sürgündeki kendilik biriminde ise nesne; sadist, tehlikeli, değersizleştirici, yoksunlaştırıcı, zarar verici ve terk edicidir. Bu birimde kendilik temsili sürgünde soyutlanmış, yabancılaşmış ve kendi kendisine yeten bir niteliktedir ve bu bireylere eşlik eden duygu; yalnızlık, terk edilme depresyonu, öfke ve umutsuzluktur.¹⁴⁵

Masterson, öne sürmüştüğü “terk edilme depresyonunu” bütün kişilik bozukluklarına uygulanabilir bir kavram olarak kullanmıştır. Terk edilme depresyonu çocuğun psikolojik gelişiminin duraklamasına neden olur ve Masterson’a göre terk edilme kavramı şizoid bozukluklarda “kendilik yabancılaşması” olarak dışa vurulur.¹⁴⁶

Masterson’a göre şizoid hastanın düşüncesinde nesnelere memnuniyete giden hiçbir yol yoktur. Şizoid bireyler ihtiyaçları için nesneye yönelir ve nesnelere tarafından yönlendirilmeyi, kontrol edilmeyi bekler, bu şizoid bireyin efendi-köle parça birimidir. Daha sonra ayrılma stresi, terk depresyonu altında yatan sadist nesne sürgündeki kendilik parça birimini tetikler ve kişi kendine yeterli olma gibi savunmacı sadistik bir durum geliştirir fakat bu kendisine yabancılaşmış sahte gerçeklikten başka bir şey değildir. Şizoid bireyin içinde bulunduğu parça birim dayanılmaz hale geldiğinde tekrar efendi-

---

¹⁴³ James F. Masterson, **Kendilik Bozukluklarının Psikoterapisi**, Çev. Mirel Benveniste, Pınar Özdemir, İstanbul, Litera Yay., 2011, s.35.

¹⁴⁴ Masterson, **Kişilik Bozukluklarının Psikoterapisi**, s.104.

¹⁴⁵ Tuncer, a.g.m., s.81.

¹⁴⁶ Masterson, **Kişilik Bozukluklarının Psikoterapisi**, s.119.

köle konumuna evrilir. Masterson, şizoid bireyin bu ikilemlî harekete “ileri geri şizoid uzlaşma hareketi” adını verir.¹⁴⁷

Şizoid kişiliğin savunma mekanizmaları; “bölme, eyleme vurma, yapışma, kaçınma, inkâr, yansıtma, yansıtımlı özdeşim ve gerçek ilişki kurmak yerine fantezi kullanma”dır.¹⁴⁸ Şizoid bireylerin savunma sistemine göre çok yakınlık köle olmayı, çok uzaklık ise boşlukta yabancılaşmayı ifade eder.

Masterson ve Klein’in alana kazandırdığı bir diğerk kavram ise “gizli şizoid” dir. Masterson şizoid durumu “açık şizoid” ve “gizli şizoid” olarak ikiye ayırmıştır. Açıkça şizoid kişilik bozukluğunun özelliklerini göstermeyen fakat “çekici ve etkileşimli” kişilik biçimi sergileyen kişilerin olduğunu fark ettikten sonra bu kişileri tanımlamak için “gizli şizoid” kavramını kullanmışlardır.¹⁴⁹ Gizli şizoidler genelde çok sosyal görünen fakat psikolojik zeminlerine inildiğinde şizoidin interapisişik yapısını gösteren bireylerdir.

“J. F. Masterson Yaklaşımı Çerçevesinde Şizoid Kişilik Bozukluğu” adlı makalede, Masterson kuramında tanımlanan şizoid kişilik bozukluğunun *DSM*’deki şizoid kavramı ile Harry Guntrip başta olmak üzere diğerk nesne ilişkileri kuramcılarının şizoid kavramıyla entegre edilmiş biçimi olarak özetlenebileceği öne sürülmüştür.¹⁵⁰

Melanie Klein, Donald Winnicott, Ronald Fairbairn, Harry Guntrip ve James Masterson şizoid kişilik bozukluğunu kuramsal alt yapılarla yeniden tanımlayan, kapsam gücünü genişleten ve öne sürdükleri fikirlerle kurama yeni soluk getiren önemli kuramcılardır.

İkinci bölümde şizoid kişilik bozukluğunun literatür anlamından başlayarak tarihsel süreçte tanısalk psikiyatri ve büyük oranda nesne ilişkileri kuramı çerçevesinde değışen ve gelişen konumu hakkında panoramik bir bakış açısı sunuldu. Büyük oranda nesne ilişkileri kuramcılarının fikirleriyle gelişen şizoid kişilik bozukluğunun, çalışmamızın bir edebiyat tezi olduğu unutulmadan, her şeyden önce anlamı

---

¹⁴⁷A.e., s.106.

¹⁴⁸Tuncer,a.g.m., s.81.

¹⁴⁹Masterson, a.g.e.,s.135.

¹⁵⁰Tuncer,a.g.m., s.97.

zenginleştirmek ve farklı bir pencereden bakmak amacıyla başvuru olan özelliklerini gerekli ölçüde aktararak kuramsal bakış açısının hâkim olduğu ikinci bölüm tamamlandı.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde bahsi geçen kuramcılarının görüşleri bağlamında, Türk romanından örnek olarak seçtiğimiz kahramanlardaki şizoid görüngüleri ve şizoid kişilik bozukluğu özelliklerinin, roman kahramanlarındaki hangi görünümle temsilîyet rolünü üstlendiğini tespit etmeye çalışacağız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞİZOID KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN BAZI TÜRK ROMAN KAHRAMANLARINDAKİ GÖRÜNÜMLERİ

3.1. ZEBERCET, UZUN İHSAN EFENDİ, KAMBUR VE ŞİZOID RE-RE İSİMLİ ROMAN KAHRAMANLARINA GENEL BİR BAKIŞ

Modern Türk edebiyatında norm dışı kahramanlar romanlarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü bölüm olan son bölümümüzde; şimdiye dek irdelediğimiz kuramları, edebiyat-psikoloji, norm dışılık ve şizoid görüngüler bağlamında saptadığımız kahramanlar üzerinden tahlil etmeye çalışacağız. Bu kahramanlar kendilerine has tarzları, yaşam biçimleri kurgudaki yerleriyle dikkat çekici özellikte olmuştur. Tezimizde kullanmak üzere saptadığımız bu kahramanları birleştiren ortak küme, bu norm dışılıklarının büyük oranda şizoid kişilik bozukluğu özellikleri ile paralellik göstermesi ve bu durumu kanıtlayan bazı referanslara sahip olmamızdır.

Bu minvalde çalışmaya konu edinilen *Anayurt Oteli*'nin Zebercet'i, *Puslu Kıtalar Atlası*'nin Uzun İhsan Efendi'si, *Kambur*'un kitaba adını veren baş kahramanı Kambur'u ve *Şebek Romanı*'nin Şizoid Re-Re isimli kahramanlarıdır. Türk romanında bu tanımlamaya uyabilecek pek çok kahraman bulunabilir fakat ismi geçen romanlardaki kahramanların yer verilmesinin sebebi; belirgin bir biçimde şizoid kişilik tipinin özelliklerini göstermesi, kimi romanların ön planda olması, kimi romanların ise Türk edebiyatındaki hak ettiği tanınmışlığı ve ilgiyi bulamaması ve kapsam sınırlılığından ötürüdür. Bu sebepler temel alınarak çalışmaya konu edildi.

*Anayurt Otel*i Yusuf Atılgan'ın 1973'te yayımladığı ve çalışmaya konu olacak Zebercet isimli kahramanın yer aldığı romanıdır. Roman, *Anayurt Otel*i'nin on sekiz yıldır kâtipliğini yapan Zebercet'in, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadından hoşlanmasını, ardından hayatını değiştirmeye yönelik girişimlerini, kadını beklediği süreçte yaşamış olduğu buhranları, ikilemleri, uzak olduğu toplumdan daha da fazla uzaklaşmasını, son kertede ise Zebercet'in bir cinayet ve bir intiharla biten yaşamını konu edinir. *Anayurt Otel*i'nin başkahramanı Zebercet, yaşadığı psikolojik sorunlar nedeniyle Cengiz Güleç'in tanımlamasına göre tam bir şizoid kişilik özellikleri göstermektedir:

“Zebercet psikiyatrik teşhisler açısından bakıldığında tam bir şizoid kişilik yapısı göstermektedir.

Alabildiğine içine dönük, toplumsal ilişkileri soğuk ve mesafeli, karşındakilere güvensiz, kuşkucu ve ürkek bir insan. Doğup büyüdüğü kasabada çalıştığı otelin bulunduğu sokaktan bir adım öteye hemen hiç geçmemiş ve tüm gününü otelin içinde geçirmekten hiç yakınmayan sessiz biraz 'garip' bir insan. Fiziki yapısı da ruhsal yapısı ile uyumludur. Dar omuzlu zayıf ve çelimsiz. Kimsenin iç dünyasını merak etmeyen ve onlarla duygusal hiçbir alışverişe girmeyen bu sessiz ve içine kapanık insan, dışarıdan bakıldığında dayanılması zor gibi görünen bir ruhsal denge ve uyumla yaşamını sürdürmektedir.

Şizoid insanlar bilindiği gibi insanlara duygusal açıdan yaklaşımdan ve onlara bağlanmaktan müthiş korkarlar. Terk edilmeye ve reddedilmeye aşırı duyarlıdır.”¹⁵¹

Hilmi Yavuz ise Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam* ve *Anayurt Otel*i'ndeki kahramanları; “İki romanında da tip'ler yaşamın bütünlüğü içinde, çoğu kez önemsiz bir ayrıntı gibi görünen küçük bir izlenimi bilinçlerinde abartarak, yaşam üsluplarını kökünden değiştirmeye hazır, dengesiz kişiler”¹⁵² olarak tanımlamıştır. Zebercet'in karakter yapısı incelendiğinde; içe dönüklük, sapkınlığa dönüşen fantezi dünyası,

---

¹⁵¹ Prof.Dr. Cengiz Güleç, “*Anayurt Otel: Zebercet'in Dünyası*”, *Varlık*, Şubat 1992; *Yusuf Atılgan'a Armağan, İstanbul*, İletişim Yay., 1992, s.365.

¹⁵² Hilmi Yavuz, “Romanda Psikolojik Yabancılaşma: *Anayurt Otel*”, *Roman Kavramı ve Türk Romani*, Ankara, Bilgi Yay., 1977, s.140.

toplumdan izole bir şekilde sürülen yaşam, dış nesnelere aşğılamalarına maruz kalma gibi birçok şizoid görünlere rastlanmıştır.

Bir diğer kahraman; *Puslu Kıtalar Atlası*'nın Uzun İhsan Efendi'sidir. İhsan Oktay Anar, ilk romanı olan *Puslu Kıtalar Atlası*'nı 1995 yılında yayımlamıştır ve yapıt "tarihi roman ve fantastik roman arasında bir yerde konumlandırılmıştır."¹⁵³ Fantastik öğelerle çevrili olan roman, 17. yüzyılın Osmanlı dönemini kurgusal bir gerçeklikle anlatır. Bir dünya atlası çizebilmek için şurup yardımıyla düş âlemine dalan Uzun İhsan Efendi'nin, gerçekle-düş arasındaki sorgulamalarını, maceralarını anlatan roman; odak karakterler olan Uzun İhsan Efendi ve Bünyamin aracılığıyla düşün gerçeklik yerine geçtiği bir kurguyla kurgulanmıştır.

Fantastik yapıtların sınıflandırılmasında alt başlık olarak psikopatolojik fantastik (psişik gerçeklik) tür karşımıza çıkar. Psikopatolojik fantastik türü Güneş şu şekilde tarif eder:

"Roman kişinin veya kişilerinin bireysel durumlarına bağlı olarak ortaya çıkar. Anlatıdaki bütün kişi, olay ve mekânlar gerçek dünyaya aittir. Roman kişilerinin çeşitli biyolojik ve fizyolojik özelliklerinden ötürü gerçek dünya içinde ya da tamamen dışında farklı âlemlerin kapısı açılır."¹⁵⁴

Psişik gerçeklik içeren romanlarda fantezi ve nesnel dünya arasındaki geçişleri sağlayan unsurlardan birisi de psikolojik sorunlara sahip, şizofren veya şizoid kahramanların romanlarda yer almasıdır. Dış gerçeklikle bağını kesen kişi, yaşadığı toplumdan uzaklaşarak kendi iç dünyasına yönelir, kahramanlardaki bu yönelme olay kurgusunda ve zincirinde de kendisini gösterir. Psikopatolojik fantastik türlerde norm dışı olan bu kahramanların "gerçekliği; bambaşka, fantastik bir dünyayı romana konu eder."¹⁵⁵ Bu tanımlamalardan yola çıkarak Uzun İhsan Efendi'nin kişiliğinde

---

¹⁵³ Selin Lafcı, "Puslu Kıtalar Atlası Romanında Anlatıcı, Bakış Açısı, Anlatım Teknikleri", İstanbul Kültür Üniversitesi, s.4. (bak)

¹⁵⁴ Yavuz Güneş, "Fantastik Öğeler İçeren Romanlar İçin Bir Tasnif Denemesi", **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, C.1, S.1, 2012, s.1251-1264.

¹⁵⁵ **A.m.**,s.1251-1264.

gözlemlediğimiz şizoid bulgulardan hareketle *Puslu Kıtalar Atlası*’nı psikopatolojik fantastik tür olarak kabul edebiliriz.

Uzun İhsan Efendi’nin çalışmamızla olan bağlantısı en belirgin biçimde; gerçeklik, düş, fantezi ve kimlik-benlik sorunu noktasında olmuştur. Nitekim Mehmet Narlı *Edebiyat ve Delilik* kitabında Uzun İhsan Efendi hakkında şu çıkarımda bulunmuştur:

“Uzun İhsan Efendi’nin kapanmışlığı, bedensel ve ruhsal olarak yaşadığı ilişki kopukluğu, Arap İhsan ve Bünyamin’le kurduğu özdeşlikler, bilimperest tavrı onda şizotip ve şizoid kişilik bozukluklarını hatta paranoid şizofreniyi düşündürür.”¹⁵⁶

Narlı’nın, Uzun İhsan Efendi’de şizoid kişilik bozukluğu olduğuna dair yaptığı çıkarımı, çalışmaya ayrıca bir referans sağlamıştır.

Kambur Şule Gürbüz’ün 1992’de yayımlanan ilk romanıdır. Murat Belge bu romanı arka kapak yazısında “‘Genç bir yazarın ilk eseri’ denecek, ‘juvenilia’ kategorisine sokulacak hiçbir yanı yoktu Kambur’un. Olgun bir yazarın elinden çıkmış, acemiliği, sakarlığı olmayan, olgun bir metin” cümleleriyle tanımlamıştır. Şule Gürbüz’ün 18 yaşında yazmış olduğu *Kambur* adlı roman, modern anlatım teknikleri kullanılarak yazılmış, Murat Belge’nin de belirttiği gibi “olgun bir metindir” ve birçok noktasıyla Türk edebiyatının ezber bozan yapıtları arasında sayılabilir, buna rağmen yeterince kitleye ulaşamamıştır. Kambur, parçalanmış benliği ile var olan edebiyat sürecindeki bütün karakterlerden izler taşıyan ve “diyalogların olmadığı ama kahramanın kişilik parçalanmasıyla kendisine yarattığı bir meddah dünyayı” yaşayan roman kahramanıdır.¹⁵⁷

Roman sonunda, Kambur’un da aktarmış olduğu gibi; “-Deli olduğumu mu sanıyorsunuz? – Nereden anladınız?” (Gürbüz,1992:92) Kambur’un delilik sularında dolandığını ve bu delilik tanımındaki; davranış, karakter, toplumdaki temsiliyet

---

¹⁵⁶ Narlı, a.g.e., s.159.

¹⁵⁷ İlhan Durusel, “Üstükapalı Üsküdarlı: Mutaassıp Coğrafyanın Edebiyata (Hüzzam) Tesiri, **Kitaplık**,S.185, Mayıs-Haziran 2016, s.16-24.

durumu, izole bir yaşam sürmesi gibi daha pek çok özelliğinin şizoid kişilik tipiyle uyum sağladığını gözlemledik.

Şebek Romanı, Ayşe Şasa'nın 2004'te yayımladığı fakat kurgusal zaman olarak 2075 yılının hayali toplumunu anlattığı romanıdır. Olaylar eski adıyla Viyana, yeni adıyla XB21 olan mekânda geçer. "Bir bilimkurgu parodisi olan roman bilimkurgu, mizah, tasavvuf gibi üç öğeyi bir araya getiren bir uzun öyküdür."¹⁵⁸Şebekleşme kavramı, romanda yozlaşmaya uyum sağlama, yozlaşmanın değerlerine ve yargılarına sahip çıkıp onu yaşama anlamında kullanılır.

"Şebek Romanı'nın kurgusunda, bilim-kurgu, halüsinasyonlar ve çeşitli psikopatolojik davranışlar belirleyicidir. Toplumdaki kişilik bozukluklarının ve/veya deliliklerin, temel kaynağı, anlatıcının "şebek düzeni dediği siyasal, ekonomik, bürokratik bir düzendir."¹⁵⁹ Yavuz Güneş, *Şebek Romanı* 'nı Ayşe Şasa'nın özyaşam öyküsünü anlatan ve psişik gerçek bir dünyanın yaratıldığı psikopatolojik fantastik bir roman türü olarak tanımlar. Romanın çalışmaya konu olan kahramanı, çocukluğundan itibaren ebeveynleri tarafından yeterince ilgi ve sevgi görememiş, "kendi dünyalarını kuramayan" bir ailede büyüyen Şizoid Re-Re'dir. Şizoid Re-Re, isminden ve kişilik özelliklerinden yola çıkarak şizoid kişilik bozukluğunun özelliklerini fazlasıyla taşıyan bir kahramandır. Bu şekilde tanımlanması kitapta verilen birtakım bilgilerle temellendirilmiştir. XB12 Şebek İmparatorluğu'nda bireyler beğenilerine ve ruhsal yakınlıklarına göre isimlendirilir bu sebeple Şizoid Re-Re ilk gençlik yıllarında evrensel polis kayıtlarında düzen karşıtı olmasından ötürü "şizoid" ismiyle sınıflandırılmıştır.

"Herkesin bir lakaba sahip olduğu evrensel polis devletinin kayıtlarında Şizoid'in adı Re-Re olarak geçiyordu. Gençliğinde hiçbir lakap bulamamıştı kendisine. Bulmamakta, bulamamakta ısrar etmişti. Kendini kurşun rengi bir kimliksizliğin ürünü olarak algıladığından mı?" (Şasa, 2004:81)

---

¹⁵⁸ Firdevs Canbaz Yumuşak, "Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği", **Bilgi**, S.61, Bahar 2012, s.47-70.

¹⁵⁹ Narlı, **a.g.e.**,s.114.

Şizoid kişilik bozukluğunun en önemli özelliklerinden biri olan yetersiz sevgi, içe dönüklük, gerileme, kimliksizlik ve benlik kaybı Şizoid Re-Re'nin şahsında vücut bulmuş denilebilir.

Çalışmada konu edilen kahramanlar hakkında genel bir bakış açısı sunuldu. Bu bölümden itibaren Zebercet, Uzun İhsan Efendi, Kambur ve Şizoid Re-Re isimli kahramanlardaki nesne ilişkileri kuramının öncül göstergelerinden hareketle oluşturulan şizoid kişilik bozukluğunun görüngüleri aktarılacak ve kahramanlar bu izlencede tahlil edilecektir.

3.2. YETERSİZ SEVGİ VE AŞAĞILANMALAR İLE ORTAYA ÇIKAN ŞİZOID GÖRÜNÜMLER

Nesne ilişkileri kuramcılarını, erken çocukluk dönemindeki nesne ilişkileri deneyimlerinin, hayat boyu bireyin yaşamını şekillendirdiğini savunmuşlardır. “Kernberg (1991) sevginin nesne ilişkilerinin en önemli yanını oluşturduğu görüşündedir.”¹⁶⁰ Bebeğin hayata gözlerini açtığı andan itibaren gördüğü ve hemhal olduğu varlık olan annenin bebek üzerindeki etkisi, kuramın en önemli tezlerinden biridir. Nesne ilişkileri kuramcılarını, çocuğun kişiliğini çözümleyebilmek adına libidinal dürtüler yerine çocuğun yaşamında önemli yeri olan ebeveynlerle, özellikle anne ile çocuk arasındaki ilişkileri inceler. Bilhassa, Melanie Klein ve Winnicott gelişim sürecinde anne bedeninin, bebeğin temsil dünyasındaki önemini vurgular.¹⁶¹

“Baba ve anne çocuğun somut olarak içinde hissettiği ilk nesnelere dir. Bu içsel nesnelere onu gerçek dışsal ebeveynlerden çok daha fazla korkutabilir, zira onları iç dünyasını istila edici olarak deneyimler ya da kendisini nesnelere bir parçası gibi hisseder.”¹⁶²

---

¹⁶⁰ Celal Odağ, **Nevrozlar –1**, İzmir, Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları, S.1, 1999, s.180.

¹⁶¹ Melanie Klein, **Sevgi, Suçluluk ve Onarım**, Haz. Bella Habip İstanbul, Kanat Kitap Yay., Ekim 2008, s.7.

¹⁶² Serge Frisch, Christine Frisch-Desmarez, “İçsel Ebeveyn Çifti Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler, **Uluslararası Psikanaliz Yıllığı**, İstanbul, Sel Yay., 2011, s.113.

İçe alınma kaygıları gelişimin paranoid-şizoid konumunda devreye girer. Özne kendisi ve dış nesnelere arasında bir ayırım yapamaz bu sebeple nesne tarafından istila edildiğini veya nesneyi istila ettiğini düşünür. Nesne ilişkileri kuramcılarının göre çocuğun anne ve babası ile kurmuş olduğu ilişkiler; bir sevgi imgesi haline dönüşerek ileriki yaşantısında kuracağı ilişkilerin altyapısını belirler. Erken dönem ilişkilerinde çocuğa ebeveynleri tarafından sevgi ve güven ortamı sağlandıysa yetişkinlik döneminde bireyin başkalarıyla anlamlı ilişkiler kurma becerisi de gelişmiş olur.¹⁶³ Sevgi nesnelere tarafından yeterince doyuma ulaşan çocuk geçmişte ve gelecekte yaşayacağı tüm yoksunluklardan benliğini sıyırmış vaziyette yaşamını sürdürebilir.¹⁶⁴

Geleneksel, hatta belli noktalarda modern toplum yapısı ve psikolojik kuramların çoğunluğunda anne ve çocuk ilişkisinin gelişim seyri içerisinde, annenin çocuğun bakımını üstlenmesi, ihtiyaçlarını karşılamasıyla anneye yüklenen roller, bu ilişki düzeyinde bağı kuvvetlendiren unsurlar olarak görülür. Çocuk, gelişimsel süreç temellerinin atıldığı bu dönemde hem kendi kimliği hem de annesi hakkında bir fikir oluşturmaya çalışır. Lichtenstein, kimlik oluşumundaki en belirleyici faktör olarak çocuğun çevresindeki kişileri ele alır, aynı zamanda anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişimin çocukta gelişmesi gereken “benlik duygusu” ve gelecekte oluşturacağı cinsellik kimliği için önemli bir yere sahip olduğunu düşünür.¹⁶⁵

“Çocuğun anne babasıyla olan ilişkisinde yeterince sıcaklık görmemesinin, kişiliğin gelişimi açısından kalıcı ve çok olumsuz etkileri vardır.”¹⁶⁶

Karen Horney’e göre çocuk, temel çatışmaların nedeni olarak nesnelere gördüğü “doğrudan ya da dolaylı buyurganlık, umursamazlık, tutarsız davranışlar, çocuğun bireysel ihtiyaçlarına yönelik saygı yokluğu, gerçek bir yol göstericilikten yoksunluk, küçümseyici davranışlar, çok fazla beğeni ya da beğeni yokluğu...”¹⁶⁷sonucunda insanlara *yönelebilir*, onlara *karşı bir tutum* sergileyebilir veya insanlardan *uzaklaşabilir*. Çocuk, insanlardan *uzaklaşırken* ne insanlara

---

¹⁶³ Burger, **a.g.e.**,s.224.

¹⁶⁴ Melanie Klein, Vera Scheffen, Ursula Lessing, **Bilinçaltından Aklın Ruhuna Ulaşmak**, Çev. M.Yılmaz Öner, İstanbul, Anahtar Kitaplar, t.y., s.56.

¹⁶⁵ Cebeci, **a.g.e.**, s.77.

¹⁶⁶ **A.e.**, s.105.

¹⁶⁷ Karen Horney, **Ruhsal Çatışmalarımız**, Çev. Selçuk Budak, İstanbul, Öteki Yay., 1991, s.33- 35.

yönelmedeki gibi başkalarının sevgisini kazanmaya çalışmaya veya onların varlığına yaslanmaya ne de insanlara *karşı olmadaki* gibi çevresine karşı düşman ve her daim kavga durumunda olmaya uğraşır. İnsanlardan uzaklaşırken “ait “olmayı da kavga etmeyi de istemez”. Çocuk artık diğer insanlarla hayatlarında ortak paydaların bulunmadığını ve insanların kendisini anlamadığını düşünür, bu sebeple de sevgi nesnelерinin yerini tutan, “doğadan, oyuncak bebeklerden, kitaplardan, düşlerden” oluşan kendisine ait yeni bir dünya kurar. Bu üç tutum içerisinde insanlara yakınlaşmada çaresizlik, insanlara karşı olmada düşmanlık, insanlardan uzaklaşmada ise yalıtım baskındır.¹⁶⁸ Şizoid bireyler bu üç tutum içerisinde insanlardan uzaklaşan yalıtılmış bireyler kategorisinde yer alır.

İçselleştirilmiş nesne dünyası kavramı bu konu çerçevesinde çok önemlidir. Harry Guntrip’e göre içselleştirilmiş nesne dünyası ruhumuzda içselleştirdiğimiz, sahiplendiğimiz, sakladığımız her şeyi ihtiva eder. “Şeyler ruhta sırasıyla *bellek ve içsel nesnelер* olarak adlandırdığımız iki ayrı yoldan içselleştirilip saklanır”¹⁶⁹ İyi nesnelер ilk olarak ruhta içselleştirilir, yaşandıkları anda zevk verir, ben gelişimini destekler ve hep güzel bir şekilde anımsanarak bellekte bir anı olarak yer alırlar. Birey, bu durumlarda dışsal deneyimlerden doyum sağladığı için içselleştirilmiş nesne ilişkilerine gereksinim duymaz. Nesnelер yalnızca ölüm, terkedilme, ortadan kaybolma, annenin memeden kesmesi gibi davranışlarla kötü bir nesneye dönüştüğü zaman bireyde içselleştirilir, içselleştirilenler kötü nesnelerdir. Guntrip, içselleştirilmiş kötü nesnelерin “anı”dan ziyade ruhsal olarak içselleştirildiğini belirtir. Tüm bunların sonucunda Fairbairn şizoid ve depresif durumu, nesne yoksunluğu karşısında içselleştirilmiş kötü nesne ilişkilerinde ortaya çıkan iki temel tepki olarak görmüştür.¹⁷⁰

Dış nesnelерle sağlıklı bir iletişime geçilememesi, özellikle anne yoksunluğu, bireyin yaşamında “basit bir olgu değildir.”¹⁷¹ Çok erken dönemlerde iyi bir anne çocuk ilişkisinin kurulamaması sonucunda temelleri atılan “ben zayıflığı” , ilerleyen süreçte dış nesnelерden alımlanan çeşitli olumsuz davranış ve duygularla daha

---

¹⁶⁸A.e., s.34-35.

¹⁶⁹ Guntrip, a.g.e., s.16.

¹⁷⁰A.e., s.18.

¹⁷¹A.e., s.110.

karmaşık bir yapıya bürünür. Yaşamın ilk yıllarında “iyi anne”nin yitilmesi, yoksunluğu ve çocuğa karşı her türlü yaklaşımı, bireyin kimliğini şekillendiren en önemli etmenlerden biri haline gelmiştir. Çalışmaya konu olan kahramanların birçoğundaki kişisel sorunları temelinin bu izlekten kaynaklı olduğunu düşünülebilir.

Çocuklukta yeterince ilgi ve sevgi görmeyen, çeşitli alaylara, horlanmalara maruz kalan kahramanların yaşamın ilerleyen yıllarında başka dış nesnelere ilişkisinde de aynı durumlara maruz kaldığını görüyoruz.

Dış nesnelere sevgi yoksunluğu izleği, çalışmamıza konu ettiğimiz roman kahramanlarının hayatlarında yoğun bir biçimde karşımıza çıkar. Bilhassa *Anayurt Oteli*’nin kahramanı olan Zebercet’in karakterinde bu izleğin önemli bir etkisi vardır. Ruhsal sorunlarının temeli, çocukluğundaki birtakım yetersizliklerden, ebeveynleri tarafından kimi zaman aşağılanmaya varan, erken doğumla birlikte gelen sabırsızlık ithamlarından ve baskılardan kaynaklanmaktadır diyebiliriz. İlk olarak yaşamın erken dönemlerinde Zebercet’e kendisini güvende ve değerli hissedeceği bir aile ortamı sağlanamamıştır:

“Bu yedi aylık doğuş anasının, babasının sağlığında ara sıra başına kakılırdı:

1.Sabah. Okula gidecek. Salona iner. Babası o zamanlar salonda yakılan kömür sobasının külünü boşaltıyor.

Zebercet: Baba, yirmi beş kuruş verir misin?

Babası: Ne olacak? Zebercet: Defter alıcam.

Babası kürekteki külü kovaya döker; küreği gene sobanın deliğine sokar.

Zebercet: Hadi baba geç kaldım.

Babası: Patlama oğlum; şu külü alayım. Ananın karnında yedi ay nasıl durdun?

2.Öğleyin okuldan dönmüştür. Yukarı çıkar. Anası mutfakta bir tabağa marul doğruyor. Tencere gaz ocağında.

Zebercet: Karnım acıktı.

Anası: Şimdi pişer yemek, sabret biraz. Ne oğlan! Karnımda bile sabredemedi dokuz ay.”(Atılğan, 2017: 16-17)

Zebercet'in, yedi aylık doğmasını sürekli azarlama, suçlama, horlama gibi çeşitli yollarla ifade eden ailesini, özellikle annesini "kötü nesne" olarak kodladığını düşünebiliriz. Zira Zebercet, yedi aylık doğmasının nedenini, belki de "kabahatini" kendisinde değil annesinde bulur:

"Bu doğumda gerçekten sabırsızlık diye bir şey varsa sabırsızlık edenin ana karnındaki dölüt olduğu düşünüleceği gibi anası olduğu da düşünülebilir. İkinci olasılık daha akla yakındır. Ana karnındaki dölütten doğmuş-büyümüş bir insan davranışı beklemek saçmadır; ama ilerlemiş yaşta, kırk dört yaşında gebe kalan bir kadın böyle bir sabırsızlığa kapılabilir; üstelik bu kadın bundan önce biri iki, biri iki buçuk, biri üç aylık üç çocuk düşürmüştü. Yine de haksız da olsa, bu suçlamalar Zebercet'i olumlu yönde etkiledi: Büyüdükçe sabırlı, ağırbaşlı bir insan oldu." (s.17)

Annesinin göstermiş olduğu olumsuz davranışlar sonucu Zebercet anneyi içselleştirilmiş kötü bir nesne imgesine dönüştürmüş olabilir. Zebercet'in olumlu olarak lanse edilip ironi yapıldığını anladığımız "sabırlı ve ağırbaşlı" karakter yapısında; içe dönüklülük ve daha pek çok psikolojik sorunların ortaya çıkması; yalnızca annesinin Zebercet'i, yedi aylıkken en güvenli yer olan ana rahminden koparıp dünyaya getirdiği için değil, aynı zamanda her daim ona yönelttiği suçlama ve aşağılamalarla Zebercet'in benlik oluşumuna katkıda bulunmuştur.

Zebercet'in, yaşamın erken döneminde annesini "kötü nesne" olarak içselleştirdikten sonra, annesiyle olan ilişkisinin bir uzantısı olarak hayatındaki diğer kadınları da son kertede, türlü şekillerle "kötü nesne" konumuna yerleştirmiş olduğunu gözlemleyebiliriz. Annesi ile başlayan içselleşen kötü nesnelere çemberine, ortalıkçı kadın, gecikmeli Ankara Treniyle gelen kadın ve otele davet ettiği fakat söz verdiği halde gelmeyen fahişe kadın da katılır. Bu üç kadının da ortak özelliği tıpkı annesi gibi Zebercet'e ihtiyaç duyduğu sevgiyi vermemesi, onu hayal kırıklığına uğratması ve en nihayetinde terk etmesidir.

Zebercet, roman sonuna kadar gecikmeli Ankara treniyle gelenkadının yeniden otele geleceğini umut ederek, bekleyerek günlerini geçirir ve gelmeyeceğini anlayınca bir nevi hayattan tamamen kopma süreci başlar. Günlerce gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının yeniden geleceği günü beklediğinden ötürü, kadının otele yeniden geleceği gün söyleyeceği cümlelerin provalarını zihninde yapar. Zebercet, “Gelmeseydin öldürdüm” cümleleriyle gecikmeli Ankara treniyle gelen kadını karşılayacağını düşünürken, geleceğine dair umudunu yitirdiği anda, artık birçok şeyde olduğu gibi kadının yeniden otele gelmesi dahi onun için ehemmiyetsiz bir hale bürünür. Nitekim ortalıkçı kadını öldürdüğü gece kapının çalınmasıyla birlikte zihnine gelen düşünceler bu durumu açığa çıkarır:

“Birden doğruldu; zil çalıyordu. Gecenin bu vakti... kısa kısa üç kere daha çaldı. Görmüyor muydu otelin kapalı olduğunu? Bekledi. Ses yoktu. Yorganı üstüne çekip yattı; gözlerini kapadı. Kim olabilirdi? Geç kalmış bir yolcu? Yatakta karısına küsmüş bir adam? Kovulmuş bir orospu? Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadın? ‘Canı cehenneme’ dedi, alçak sesle. (s. 60?)”

Zebercet’in hayatında önemli bir yer teşkil eden bir diğer kadın; fantezi dünyasının ötesinde gerçek cinsel ilişki deneyimleri yaşayabildiği ortalıkçı kadındır. Ortalıkçı kadın, romanın ilk başlarında Zebercet’in dünyasında kötü bir nesne olarak karşımıza çıkmamış olsa da gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının bir daha otele uğramamasından ötürü; kanaatimizce Zebercet, kendisine yeterince ilgi göstermeyen ve cinsel ilişkileri sırasında bütün benliğini ona vermeyen ortalıkçı kadını kötü bir nesne olarak kodlamaya başlamıştır. Ve aslında Zebercet, tekrar tekrar reddedileceği ilişkileri/kadınları bularak iç dünyasındaki reddeden nesne, reddeden, sevilmeyen kendilik temsillerini her seferinde tekrar sahnelemektedir.

Mehmet Narlı *Edebiyat ve Delilik* kitabında Zebercet’in ortalıkçı kadın yüzünden hiçbir kadının ona yaşanmadığını, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının da bu sebeple kendisine ilgi göstermediğini düşünür, ileri sürmüştür. Fakat bizim bu noktadaki kanaatimiz şizoid kişilik bozukluğu ekseninde yaptığımız okumalar sonucunda daha farklıdır. Zebercet’in karşı cinsten beklediği, içinde duygusal

yoğunluk barındıran cinsel bir birleşmedir. Şimdiye kadar hiçbir kadının tam manasıyla ilgisine ve sevgisine sahip olamayan Zebercet, kendilik duygusunu ve egosunu en bariz şekilde tahakküm edebileceği bir kadın olan ortalıkçı kadında bile bunu başaramamıştır. Bir kadın tarafından beklenen ve istenilen bir erkek olamamanın acısını; cinsel ilişkileri sırasında Zebercet'e bir sevgi veya haz karşılığı vermek yerine, uyku esnasında: "itaat edici"liğiyle karşılık veren ortalıkçı kadından, son cinsel birliktelikleri esnasında kadının kayıtsızlığı sebebiyle yaşama dair tüm öfkelerini çıkarmış ve onu öldürmüş, diyebiliriz. "Buz gibi oldu her yanı; dizleri üstünde doğruldu. Kadının gözleri kapalıydı. Birden abanıp iki eliyle boynunu sıktı." (s.68)

Ara sıra otele bir erkekle gelen ve parkta rastladığı fahişe kadının Zebercet'in içselleştirdiği kötü nesnelere bir diğeri olduğunu söylemek mümkündür. Zebercet bir süre parkta kadının yanına gitmeye tereddüt eder, en sonunda ise yanına giderek kendisiyle otele gelmesi için teklifte bulunur. İlk etapta Zebercet'i reddeden fahişe kadın sonrasında "yarım saat, bilemedin üç çeyrek" de geleceğini söyleyerek oradan ayrılır. Zebercet gecikmeli Ankara treniyle gelen kadına verdiği, simgesel bazı anlamlar içeren odayı düzenleyerek fahişe kadını beklemeye başlar Fahişe kadın söylediği vakit geçtiği halde gelmez, Zebercet bunun üzerine: "Gelmeyecekti anlaşılın, ne bekliyordu bu kadından, ya da bir kadından? Yüksek sesle 'Canı cehenneme' dedi." (s. 98) Son olarak fahişe kadın da Zebercet'in içselleştirdiği kötü nesnelere arasında yerini alır. Üç kadının da ortak özelliğinin; Zebercet'i türlü şekillerle hayal kırıklığına uğratması, çocukluğunda annesinin yaptığı gibi istediği ve beklediği sevgiyi, ilgiyi esirgemesi olduğunu düşünmekteyiz.

Önce annesinden, sonra hayatına giren diğer kadınlardan beklediği karşılığı alamayan Zebercet, hepsini kötü nesne olarak içselleştirmiştir diyebiliriz. İçselleştirilmiş nesne-özne ilişkisinin tekrar tekrar olumsuz bir şekilde üretilmesi ve sahnelenmesi Zebercet'i şizoid tepki vermeye iten unsurlar arasında sayabiliriz. Zebercet'e karşı yapılan ithamlar, aşağılanmalar yalnızca çocukluğunda ebeveynleri tarafından gerçekleşmez, çocukluğundan itibaren devam eden dış dünyanın baskıları, kahramanın tüm yaşamı boyunca benliğini ezer.

İhsan Oktay Anar'ın *Puslu Kıtalar Atlası* ve diğer tüm romanlarında kahramanların büyük çoğunluğu, özellikle başkahramanlar annesizdir. Destanlarda

olduğu gibi ışıktan, ağaçtan, başka bir canlıdan doğma gibi olağanüstü doğumlar yer almasa da çocuğunun bir anneden doğduğuna dair herhangi bir emare yoktur.¹⁷²

“(İhsan Oktay Anar’ın roman) Kişilerin bazıları annesiz olduklarının farkındadırlar ve bunun acısını duyarlar. Kahraman olamayacağını söyleyen Bünyamin’in sadece annesi değil, aslında bir babası bile yoktur. Çünkü o, Athena’nın babası Zeus’un kafasından doğması gibi Uzun İhsan Efendi’nin düşüncelerinden doğmuş bir oğuldur. Ebrehe’nin satın aldığı Rus kızı Aglaya’nın dizlerinde saatlerce gözyaşı dökmesi, bir sevgiliden çok anne şefkatine ihtiyaç duyduğunu gösterir.”¹⁷³

Uzun İhsan Efendi’nin oğlu Bünyamin’in romanın olay örgüsünde ve roman hakkında yapılan eleştirilerde; “Uzun İhsan Efendi’nin düşüncelerinden doğan bir oğul” olduğu sıklıkla vurgulanır. Bu sebepten ötürü Uzun İhsan Efendi bahis konusu edilirken onun varlığının bir tezahürü olarak Bünyamin’e değinilecek ve bir bütünü oluşturan bu karakterler çoğunlukla ayrılmaz bir parça olarak çalışmada yer alacaktır.

Puslu Kıtalar Atlası’nda Uzun İhsan Efendi’nin annesinin veya babasının hiç bahsi geçmez. Uzun İhsan Efendi tüm ailevi köklerinden arınmış, tek başına var olmuş bir birey gibi romanda yer alır. Annesinin ve babasının var olduğuna ilişkin hiçbir detay gözümüze çarpmaz. Fakat bir babaya sahip olmasına rağmen Bünyamin, anne-baba yoksunluğunun sıkıntısını çekerek birtakım sorgulamalara girişir ve müphemliklerle dolu Uzun İhsan Efendi’ye içten içe “Sen gerçekten benim babam mısın? Peki annem kim?” (Anar, 2013:47) sorularını sormak ister, en nihayetinde kendi kimliğini sorgulamaya girişerek “Ben kimim?” sorusuna yönelir.

“Lichtenstein’a göre, bir çocuğun insan vasfını kazanması, anneyle çocuğun tek birim oluşturdukları “sembiyotik dönem” den çıkmasından sonra olur. Daha önce insan vasfı kazanmaz; öte yandan, sembiyotik dönemin “başarıyla aşılması” her zaman mümkün

---

¹⁷² Gülseren Özdemir, **İhsan Oktay Anar’ın Romanları**, Ed. İsmail Doğan, Ankara, Gece Kitaplığı Yay., 2015, s.399.

¹⁷³ **A.e.**, s.399.

olmadığı için insan varoluşunun tamamlanıp tamamlanmaması, bir “olasılık durumu” olarak kalmaya mahkumdur.”¹⁷⁴

Lishtenstein’e göre insan bir kimlikle doğmaz, bir kimlikle doğmadığına göre insana kimlik kazandıran varlık “anne” dir, bu durumu “annenin çocuğa mühürlediği kimlik” kavramıyla açıklar.¹⁷⁵ Bünyamin ve Uzun İhsan Efendi, bahsi geçen bir anneye sahip olmadığı için anne tarafından “mühürlenmiş bir kimliğe” de sahip değillerdir. Gülseren Özdemir, romanlardaki annesizlik temi ile ilgili olarak şu çıkarımda bulunmuştur:¹⁷⁶

“İhsan Oktay Anar’ın dişilik imgesine fazlasıyla yer verirken, kişilerini annesiz ve hatta babasız bırakması, onları destan kahramanları veya mitolojik karakterlere benzer şekilde farklılaştırma çabasından ileri gelebileceği gibi, kişilerinin karikatürleri, karton karakterleri ve hatta kuklaları andırmasından da kaynaklanır.”¹⁷⁷

Bünyamin, Uzun İhsan Efendi’yi çok sevmesine, roman boyunca onun için türlü maceralara atılmış olmasına rağmen tam manasıyla aralarında Bünyamin’in iyi nesne olarak kodlayacağı bir baba figürü de yoktur, romanın sonunda da görüleceği gibi aslında bu iki kahraman, baba-oğul değil¹⁷⁸ Uzun İhsan Efendi’nin bölünmüş benliğinin bir uzantısıdır diyebiliriz. “Sen! Oğlum! Sen benim zihnimde bir düş, bir düşüncesin. Bana şu anda dokunuyorsun. Ama ben sana dokunamıyorum. Çünkü düşlere dokunmak mümkün olabilir mi?” (Anar, 1995: 127)

Romanın başından beri Uzun İhsan Efendi çevresinde bulunan tüm insanlara: “Siz benim kafamdaki düşten ibaretsiniz” cümlesini kurmuştur. Bu sebeple Bünyamin’in düşündükleri, hissettikleri ve sorgulamaları aslında Uzun İhsan

---

¹⁷⁴ Cebeci, **a.g.e.**, s.73.

¹⁷⁵ **A.e.**, s.74.

¹⁷⁶ Bu çıkarıma farklı bir perspektiften tezimiz doğrultusunda bir yorum yapacak olursak; kahramanlardaki benlik bölünmesi ve kimliksizliği ortaya çıkarmak ve pekiştirmek adına da annesizlik temi kullanılmış olabilir.

¹⁷⁷ Özdemir, **a.g.e.**, s.405.

¹⁷⁸ **A.e.**, s.405.

Efendi'nin şahsı, bizatihi Uzun İhsan Efendi için geçerlidir. Bünyamin'in yaşadığı tüm iç çatışmalar aslında Uzun İhsan Efendi'nin düşüncelerinin, düşlerinin bir ürünüdür. Osman Gündüz, İhsan Oktay Anar'ın romanlarının arkasındaki düşünsel yapıyı, “Sevgi tüm sorunları çözümler, bilgi güçtür ama insan çoğu zaman bu gücünü ihtirasları için kullanarak felaketini hazırlar, gerçeği öğrenmek insanı özgür ve güçlü kılar”¹⁷⁹ başlığı altında üç kategoride toplamıştır. Sevginin gücü ve yoksunluğu Uzun İhsan Efendi ve Bünyamin'in temelde çektiği problemlerin en başında yer aldığını düşünmekteyiz. Çocukluğuna dair hiçbir bilgiye sahip olmadığımız fakat “yokluktan” devşirebildiğimiz birtakım çıkarımlar sayesinde, Uzun İhsan Efendi'deki şizoid tepkinin anne sevgisi yetersizliğinden değil bizatihi annesizlik teminden ortaya çıktığını ileri sürebiliriz.

Anayurt Oteli'nde olduğu gibi *Kambur* romanında da aşağılanmaya, takdir edilmemeye bağlı meydana gelerek içselleştirilmiş “kötü” anne imgesiyle karşılaşmaktayız. İnsan dolu bir caddede yürürken Kambur'un kulağına çalınan bir müzik, çocukluğunda annesi ile yaşadığı bir anıyı hatırlatır:

“Kulağına bir müzik sesi geliyordu. Yıllar öncesinin sıcağında (eskiden hep sıcaktı) inatla kontrbas çalmak istemişti. Annesi hemen alaya dönüşebilecek bir hüznle “Büyüyünce...” demişti.” (s.7) Kambur'un duygusal deneyimlerinde onaylanma, takdir edilme, desteklenme duyguları anne tarafından tatmin edilmemiştir, bu sebeple Kambur; çocukluğunda bağ kurmaya çalıştığı nesne olan kontrbası, annesinin bedensel yetersizliğini hatırlatan “mahrum edici” ve “alaycı” yorumu sebebiyle, anne imgesiyle birlikte içselleştirilmiş kötü nesne kategorisine yerleştirdiği çıkarımında bulunabiliriz.

Çocuğun ebeveynleri tarafından yeterince ilgi, sevgi, takdir ve onaylanma görememesi durumunda Lichtenstein'in “kötücül hayır” olarak adlandırdığı bir olgu ortaya çıkar. “Kötücül hayır”, gelişim devresinde çocuğa zorunlu olarak getirilmesi gereken birtakım kısıtlamalardan doğan “hayır” değil, çocuğun bağımsızlığının bir unsuru olarak geliştirdiği bir durumdur bu sebeple “kötücül hayır” ile bahsedilen

---

¹⁷⁹Osman Gündüz, *İhsan Oktay Anar'ın KURGU DÜNYASI: Anar'ın Kurgu Evreninde Postmodern Bir Gezinti*, 2. bs., Ankara, Grafiker Yay., 2012, s.201.

“hayır”ı birbirinden ayırmak gerekir.¹⁸⁰ “Kötücül hayır çocuğun varlığının anne figürü tarafından tanınmaması, reddedilmesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu tür “kötücül hayır”ın yarattığı sonuçlardan biri şiddet ve saldırganlık olgularıdır.”¹⁸¹

Annesinin kontrbas ile ilgili fiziksel eksikliklerini ima ederek yapmış olduğu yorumun ardından bir şey söylemeden evden çıkan Kambur, kontrbası ilk gördüğü dükkâna gidip satıcıya fiyatını sorar. “Adam arkasını döner dönmez de, elindeki şişeden benzini kontrbasın üzerine döküp bir de kibrit çakmış, fırlayıp gitmişti dükkândan.” (s.8) Kanaatimizce, annesinden beklediği karşılığı alamayan Kambur, kontrbası içselleştirilmiş kötü nesne haline sokar ve yetersizliklerini “alaya dönüşebilecek bir hüznle” yüzüne vuran annesinden intikamını bu nesneyi yakarak, yok etmeye çalışarak alır. Bu olay sonucunda kurduğu cümle ise “Hala çalarım kontrbası; hem de iyi çalarım. Kimse benim çıkardığım o alev çıtırtılı sesleri çıkaramaz bu aletten.” (s.8) dir. Görüldüğü gibi çocukluğunda anne tarafından “kötücül hayır” ile karşı karşıya kalan Kambur, tepkisini şiddet ve saldırganlık ile gösterir. Kişinin erken çocukluk döneminde öznel bir varlık olarak onaylanması, hayatının tümünü şekillendiren bir durumdur. Öznel bir varlık olarak onaylanmayan bireyin anne ile olan ilişki kalitesinde birtakım sapmalar görülür. Bireyin anne tarafından onaylanmaması durumunda, zihinsel kalitede bir düşüş gözlemlenir, “kötücül hayır” a maruz kalmış bireyin gerçeklik algısında problemler ortaya çıkar ve “kötücül hayır” dan etkilenen bireyler nesne ilişkileri kurmakta zorlanırlar. Kambur’un yaşamında gerçekliğin ve düşün parçalandığını, iç içe geçtiğini ve nesnelere ilişki kurmakta zorlanıp izole bir yaşam sürdüğünü görüyoruz.

İçselleştirilen kötü nesnelere türlü şekillerde intikam almak Zebercet’te olduğu gibi Kambur’da da karşımıza çıkmaktadır. Zebercet annesinin konumundan hareketle kötü nesneye dönüştürdüğü ortalıkçı kadını öldürerek ilk içselleştirdiği kötü nesne olan annesinden intikamını bu şekilde alır. Kambur da “kötü nesne” olarak kodladığı annesinden intikamını kontrbası yakarak aldığına dair yorumda bulunmak mümkündür.

---

¹⁸⁰ Cebeci, **a.g.e.**, s.105-106.

¹⁸¹ **A.e.**, s.106.

Kambur'un annesinden hoşlanmadığı gerçeğini yalnızca satır aralarından ima ettirdikleriyle değil, bizzat kendi günlüğüne yazdıklarından öğreniyoruz. Kambur, günlük olarak tanımlamaktan ziyade "haftalık, aylık hatta yıllık" olarak tanımladığı, canı sıkıldıkça karıştırdığı bir günlükten bahsetmektedir. Bu günlük; Kambur'un delilik sularında gezdiği zihninin bir yansımasıdır. Günlüğün tarihi 3 Eylül 1839'dan başlar ve 14 Kasım 1994 tarihinde biter. Birer cümle veya paragraftan oluşan kitabın günlüğü ihtiva eden bölümleri; Kambur'un kaotik zihin yapısı, düşünceleri, çocukluğu, insanlara, hayata dair bakışı ve daha pek çok şey hakkında bize bilgi verir. Kambur 4 Şubat 1939 tarihli günlüğüne, "Annemden hiç hoşlanmadığımı söylemek zorundayım. Göğüsleri kuyu anası gibi" (s46) cümlesini kaydeder. Bu satırlardan Kambur'un içselleştirdiği kötü nesne olan anneye karşı duygularını alenen ifade ettiğini görüyoruz. Burada annesinin göğüsleri ile ilgili yapmış olduğu benzetme oldukça önemlidir. Kambur annesinin göğüslerini "kuyu anası" na yani TDK'nin tanımlamasına göre; "öcü, umacı" ya benzetir. Nesne ilişkileri kuramında erken dönem anne ve bebek ilişkisinde, annenin bebeği doyurduğu, ona en büyük hazzı sağladığı nesne olarak "anne memesi" kavramı çok önemlidir.

"Nesne ilişkileri kuramcıları, insanlar arası ilişkilerin içselleştirilmiş (internalized) imgelerine dönüştürülerek yaşandığını belirtirler. Çocukların gelişimleri sürecinde, sadece ilişki içinde oldukları insanları içselleştirmedikleri, bunun ötesinde "ilişkilerin kendisini" iç dünyalarına mal ederek yaşadıkları öne sürerler. Emme süreci bebek açısından sıcak ve olumlu bir yaşantıdır. Bebek bu süreçte, kendisini, annesini ve emzirilmenin yaşattığı duyguları olumlu bir yaşantı olarak algılar. Bunun tersi bir durumda yani acıktığında annesinin yanında olmaması durumunu ise olumsuz bir yaşantı olarak algılar. Bu durumda, onunla ilgilenmeyen annesini ve engellenmiş olarak kendisini olumsuz olarak algılayan; aynı zamanda da korku ve kırgınlık gibi duygular yaşar. Bebek tarafından annenin içselleştirilmesi, emme sırasında annenin varlığından kaynaklanan fiziksel uyarımlarla başlar. Bu kuram çerçevesinde, bebeğin yaşadığı birbirine zıt yaşantıların zaman içinde, bebeğin kendi imgesi (ben), objenin

imgesi (anne) ve ikisi arasında oluşan duyguları içeren ilişkilerin karşıt yönleri olarak içselleştirildiği öne sürülür.”¹⁸²

Melanie Klein’e göre, doğumla birlikte annenin sunduğu ilk nesne olan memesi; “bütün duygusal ve cinsel gelişimi belirleyen en önemli etkenlerden biridir.”¹⁸³ Meme sayesinde deneyimlenen doyum, çocuğun ilk gelişim evrelerinde oldukça önemlidir ve anne memesinde yaşanan bir engelleme, çocuğun anne memesinden vazgeçmesine yol açar. Bu engelleme ve doyum deneyimleri çocuk için memeyi, “iyi meme” ve “kötü meme” olarak konumlandırmasına zemin hazırlar. “Engellenmeyle başa çıkma gereksinimi ve bunu izleyen saldırganlık, iyi meme ile iyi annenin idealize edilmesine, buna paralel olarak, bütün zulmedici ve korkutucu nesnelerin prototipi haline gelen kötü meme ve kötü anneyle ilgili nefretin yanında korkuların da şiddetlenmesine yol açar”¹⁸⁴ Kambur’un pre-oidipal olarak adlandırılan dönemde, engellenen anne memesi ile ilgili olarak yaşadığı bir takım deneyimler; annesini gelecek yıllarda zulmedici ve “korkutucu” bir nesneye dönüştürmesine ve engellenen anne göğsünü “öcü”ye benzetmesine sebep olduğuna dair yorumda bulunabiliriz. Kambur için anne memesi, karanlıkla özdeşleşen, korkutucu vasıflara sahip bir öcüyü anımsatmaktadır. Çünkü bu göğüs, Kambur’u yoksun bırakan, yeterince doyuma ulaştıramayan “kötü meme” kategorisinde yer alarak anneye duyulan sevgisizlikle beraber nefreti kamçılar ve bu nefreti yaşamın ilerleyen dönemlerinde türlü çağrışımlarla bireye hatırlatır. “Kötü meme” ve “kötü anne” figürü Kambur’un yetişkinlik döneminde bütün nesnelere “korkutucu”, uzak durulması gereken varlıklar olarak konumlandığı bir prototip haline geldiğini düşünmemizden ötürü, anneden görülen yetersiz sevgi izleği, kahramandaki şizoid görüngünün ilk basamağını oluşturur.

Dış nesnelere, bilhassa anne sevgisi yetersizliğinden doğan şizoid görüngü izleğinin, en bariz bir şekilde gözlemlendiği kahramanlarımızdan biri de Şizoid Re-Re’dir. Bu izleği, ilk olarak *Şebek Romanı’nda* Felsefe asistanı, “Şebek

---

¹⁸² Nilgün Öngider, “Anne-Baba ile Okul Öncesindeki Çocuk İlişkisi” **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, C.5, S.4, s.420-440.

¹⁸³ Klein, **Sevgi, Suçluluk ve Onarım**, s.308.

¹⁸⁴ **A.e.**, s.308.

Epistemolojisi” hakkında tez yazan, yirmi sekiz yıl önce Büyük Orangutan Ayaklanması’nda ailesini kaybeden, Şebek İmparatorluğu’nun uyumlu, başarılı tam manasıyla “şebekleşmiş bireyi” olmayı isteyen fakat bir türlü başaramayan Amadeus’un anlatıldığı bölümde görmekteyiz. Amadeus, Şizoid Re-Re’nin en yakın arkadaşısıdır. Romanın ilk bölümlerinde Şizoid’in nehirde boğulduğuna inandırıldığı için anti-depresana başlamış ve arkadaşının özlemiyle günlerini geçirmiştir.* Amadeus, kendi yaşantısındaki sorunların kaynağını ve Şizoid’in akıl hastanesine yatmasının sebeplerini; her ikisinin de ebeveynlerinden göremediği sevgi ve şefkate bağlar:

“Anne ve babasını yitirmesi, kötü bir kaza, Amadeus için büyük bir bedbahtlıktı...Nehirde boğulan arkadaşı Şizoid Re-Re’nin annesi Şebek Anne, gelişme çağında Şizoid’i ne kadar ihmal ettiyse Amadeus’da yetiştiği yetimhanede o derece ihmale uğramıştı...Şebek Anne’nin ihmali, Şizoid’in otuz yaşına varmadan çıldırıp akıl hastanesini boylamasına, kendisinin yetimhane serüveni de şaşmaz sakatlığa yol açmıştı.” (s.25)

Şizoid Re-Re ve ebeveynleri ile olan ilişkiyi yalnızca Amadeus’un anlatıldığı bölümde değil Şizoid Re-Re’nin anlatıldığı bölümde detaylı olarak görmekteyiz. Şizoid’in babası Leopar Lakaplı Doktor Cafer Bey’dir. Roman içinde Z.Ö (zeka özürlüler) olarak tabir edilen “göçmen” grubuna ait olan Cafer Bey, Viyana şehrine gelip burada kök salarak, Z.Ö kökenli oluşunu diğer şebeklere unutturan ve “kaymak tabaka” ya sızabilmiş itibarlı bir hekim haline gelir. “Leopar Baba’nın hekimlik

---

* Amadeus’un da kişiliğinde birtakım şizoid görüngülere rastlamaktayız. Anne ve baba şefkatinden yoksun olarak büyümesi ve “ 26 katlı gökdelenin **ana rahmi** biçiminde döşenmiş 13. Katında orta boy memur evinde” insanlardan uzak yaşaması, işyerine hiç gitmeden bütün zamanını bu evde tez yazarak geçirmesi, evde hayal kuracak kadar bol vaktinin olması sonucunda kendisine “gezengensel hayatın tüm şiddetine ve zorbalıklarına karşı koruyan gizem ve mutluluk çemberi oluşturması”, anne rahmine dönme isteği, hayallerde varlığını bulmak Amadeus’un şizoid kişilik bozukluğuna göz kırpan özelliklerindedir. Amadeus kendisindeki tembelliğin şefkatsizlikten ileri geldiğini düşünmüştür. “Sevdiği kadın için bile zahmete giremeyecek kadar tembel ve pasifti.” (s31) Dış nesnelere alımlayamadığı sevgi ve şefkat; Amadeus’u derin bir tembelliğe ve soyutlanmaya itmiştir. Şefkatsizlik, yetimhane yılları, yalnızlık, kötü nesne olarak kodladığı yetimhane müdürü, bütün çocukluk travmaları ileriki yaşantısına tahakküm etmiş fakat Amadeus bu dünyadan tam anlamıyla koparak değil bu dünyaya sıkı sıkı bağlanarak, sistemin bir parçası ve uyumlu bir “şebek” olarak varlığını sürdürmek istemiştir.

alanındaki olağanüstü yeteneği, Şebek Anne'nin sosyal zekası sayesinde" (s.83) sosyetenin içine girebilen bu çift, çocuklarını dahi umursamayacak "doyumsuz bir heveskârlığa" kapılır.

"Leopar Baba'yla Şebek Anne, çağın karanlığını tutkuyla yarararak toplumsal yaşantının zirvesinde başrollerde boy gösterirken, bahtsız Şizoid ile ebeveyninin turistik bir Burma gezisinde hasıl olan kendisinden on yaş küçük kardeşi Şebek Burma doğdukları an pahalı, profesyonel bakıcılara emanet edilmiş, medeniyet değiştirmiş ebeveynleri tarafından sevgisiz, yapay, kurşun rengi bir korku dünyasına fırlatılmışlardı." (s.85)

"Şizoid terimi hayat tecrübesi bütününün iki ana yola ayrıldığı bireye gönderme yapar. İlk olarak dünyasıyla ilişkisinde bir kopukluk ve ikincisi kendisiyle ilişkisinde bir karışıklık vardır. Bu tür bir kişi kendisini "diğerleri ile birlikte" veya bu dünyada "evde" hissetmez, tersine çaresiz bir yalnızlık ve soyutlanmışlık içinde olduğunu hisseder."¹⁸⁵ Şizoid Re-Re erken çocukluk döneminde ebeveynlerinden sevgi noktasında yeterince doyuma ulaşamadığı için bu dünyada "evinde" gibi hissetmez. İçinde yaşadığı dünya "fırlatıldığı bir korku dünyasıdır". İlk olarak annesi ve babasının ona sunmuş olduğu; "evinde" ve güvende hissedemediği dünyadan kopukluk yaşayan Şizoid Re-Re, ileriki yıllarda kendisiyle olan ilişkisinde de karışıklık yaşar:

"Çocukluk hastalıklarını, parayla tutulmuş bakıcılar elinde geçirmeye mahkum edilmiş birinin, daha sonra pahalı bir yatılı okula kaydedildiğinde abartılı bir yalnızlık ve kuşkuculuk hastalığına düşmesinde, kuşkuculuğun ve yalnızlığın da giderek deliliğe dönüşmesinde şaşılacak bir şey yoktur."(85)

Şizoid Re-Re, şizoid olmasının ve yaşam boyunca mutsuzluğa sürüklenmesinin sebebini; ona sevgi ve şefkat göstermek yerine daima ihmal etmeyi,

---

¹⁸⁵ R.D. Laing, **Bölünmüş Benlik**, Çev. Selçuk Çelik, İstanbul, Kabalcı Yay., 1993, s.19.

yok saymayı tercih eden anne ve babasında bulur.Re-Re'yi şizoid olmaya iten yalnızlığın tohumları, çocuklukta serpilir. Tüm bu etkenlerin sonucunda Şizoid Re-Re “uçuk, sinirli, anarşik, saplantılı bir şekilde şiir yazan, yazdığı tüm şiirleri yırtıp atan, hiçbir fakülteyi bitiremeyen, giriştiği hiçbir hamleyi tamamlayamayan, aileye ve düzene korkunç bir düşmanlık besleyen, küçük yaşta deliliğin sınırında gezinen” (s.83) biri haline gelir.

Mutsuz olmasının suçunu ailesinde bulan Şizoid'in geçmişine, ailesine dair duyduğu kin ve öfkenin yanında babasının ani ölümü, kahramanın ruhsal durumunu tamamen çöküntüye uğratarak apar topar akıl hastanesine kaldırılmasına sebebiyet verir.

Bilinçaltını, anne babasına karşı duymuş olduğu kin ve öfkeden temizleyemeyerek onları affedemeyen Şizoid Re-Re, katlanmak zorunda olduğu yoksunlukların yükünü daha ağır bir biçimde hissederek. Şizoid Re-Re sevgi nesnelere olan anne ve babasından yeterince doyuma ulaşamadığı için beğenisine göre değil ruh haline göre isimlendirilerek şizoid olma yükünü hayatının dönüm noktası denilebilecek sürece kadar yüklenir.

Fairbairn'in kuramsal bakışına göre de “şizoid psikopatolojinin kökeninde anneyle tatminkâr olmayan ilişki türü yatar. Anne ve diğer nesnelere tatmin olmayan birey dış nesnelere uzaklaşarak onun yerine geçebilecek içsel nesne dünyası oluşturmuştur. Oluşturulan içsel nesne dünyası; boşa ümit veren anne ve reddeden anne olarak iki parçaya bölünür ve birey yaşamı boyunca “reddeden anne” bölümüne umutsuzca bağlanır fakat reddeden nesne kendilikten bağımsız değil kendiliğin bir parçasıdır. Birey yaşamı boyunca reddeden, uyaran anne nesne modelini tatminkâr nesne modeline dönüştürmeye çabalamıştır ve durum tüm patolojik dış nesne ilişkilerinin temelini oluşturmuştur.¹⁸⁶Ele aldığımız Zebercet, İhsan Efendi, Kambur, Şizoid Re-Re kahramanları erken yaşam sürecinde bağımlı olduğu anne ve diğer dış nesnelere yıkıcı duygusal deneyimler elde etmişlerdir. Bu kahramanlardaki şizoid görünüm, ilk etapta dış nesnelere özellikle anneden alımlanan yetersiz sevgi izleği ile ortaya çıkmaktadır. Bu izlek kahramanlarımızda norm dışı özelliklerden

---

¹⁸⁶ Thomas H. Ogden, “Fairbairn Neden Okunmalı?”, **Uluslararası Psikanaliz Yıllığı**, İstanbul, Sel Yay., 2011, s.93.

şizoid görünümle göstermelerine zemin hazırlamış ve yaşamın ilerleyen yıllarında kimlik ve benliğin oluşumunda olumsuz etkilere sebebiyet vermiştir. Netice itibarıyla ebeveynlerin ihmâlkâr tavırlarının, kahramanları şizoid kişilik bozukluğuna yönelttiğini söyleyebiliriz.

3.3. İÇE DÖNÜKLÜK, YALNIZLIK VE DUYGULANIM KAYBI İLE DIŞ DÜNYAYA YABANCILAŞMA

Şizoid kişilik bozukluğunun en belirgin grubu; içe dönüklük, duygulanım kaybı ve derin bir yalnızlık hissi yaşayan hastalar tarafından temsil edilir. Guntrip'e göre şizoid kişilik bozukluğuna sahip bireyler dış nesnelere tatminkâr olmayınca duygusal olarak dış dünyadan kopma sürecine girerler. "Bu bireylerde libidinal enerjinin ve arzunun tümü, iç nesnelere yönelmektedir."¹⁸⁷ Dış dünya ilişkisini kesen şizoid bireyler, dış dünyanın gerçekliğini de tehlikeli olarak algılamaya başlamıştır. "İçsel olarak onda heyecan uyandıran, ama onu terk eden bir nesneyle karşı karşıya olan şizoid için tüm ilişkiler onu tuzağa düşüren, hapseden ve yıkan "yutucu şeyler" olarak duyumsanır.

Şizoid bireyler dışsal nesne ilişkilerinde güçlük çeker ve gerçek insanlarla ilişki kurma gereksinimi, ilişki kurmaktaki çektığı güçlükten kaynaklanan bir korkuyla karşılaşır. Böylece kişi "içinde" ve "dışında" olma durumları arasında büyük kaygı duyarak gidip gelirken ruhsal olarak kopma ve ruhsal yalıtıma sığınır.¹⁸⁸

Şizoid bireyler ilk olarak anne ve babalarının olumsuz tutum ve davranışları ile ardından dış dünyaya açıldıkça burada maruz kaldıkları azarlanmalar, alaylar, itip kakılmalar sonucunda içe dönük bir yapıya evrilirler ve en nihayetinde bu bireyler kendilerini toplumdan soyutlar. Dış dünyadan soyutlanma isteği, dış dünyanın tüm olumsuzluklarından, zararlı etkilerinden ve anksiyeteden korunmak için kullanılan bir yoldur "Yani o, varlığının yaşayan kendiliğindenliğini denetleyerek onu ölü ve cansız

---

¹⁸⁷ James F. Masterson, Ralph Klein, **Kendilik Bozukluklarının Psikoterapisi**, Çev. Mirel Benveniste, Pınar Özdemir, Ed. Tahir Özakkaş, İstanbul, Litera Yay., s.21.

¹⁸⁸ Guntrip, **a.g.e.**,s.47.

bir şeye dönüştürür.”¹⁸⁹ Birey duygusal tepki alanını azaltarak dışarıdan gelecek her türlü tehlikeye karşı gardını almış olur. Bireyler mutsuzluğa sürünmemek adına içsel ve dışsal tüm duygusal gereksinimlerinin diğer insanlar tarafından karşılanmasını engellemeye çalışır.¹⁹⁰ Yalnızlık şizoidin sevgi nesnelere tarafından reddedilmenin, içe dönüklüğün ve bireyin kendisini insan ilişkilerinden soyutlamasının kaçınılmaz bir sonucudur. Şizoid kişilik bozukluğu yalnızlığın bir başkasının varlığıyla kırılmama durumudur. Roman kahramanları kendi yalnızlık alanlarında var olan bireylerdir. Fakat şizoid bireyler bu yalnızlık esnasında “olumlu içselleştirilmiş nesne ilişkileri” ne ulaşamadığı gibi sadistik nesnenin bilinçaltına yapmış olduğu baskılardan da kurtulamaz.¹⁹¹

Şizoid bireylere göre “çevredekilerin yakına gelmesi çok önem verdikleri bağımsızlıklarını kısıtlar ve korumayı güçleştirir, zarar görme ve yaralanma olasılığını arttırır. Bu yüzden başkalarıyla aralarına uzaklık koymaya çalışır ya da yalnız yaşarlar.”¹⁹²

Eskiden konak olan, Cumhuriyet’ten sonra ise otele dönüşen Anayurt Oteli’nin katipliğini yapan Zebercet, gerekmediği müddetçe topluma karışmaz, dış dünya ile ilişkisi oldukça sınırlıdır, Zebercet’in toplumla ilişkisi ihtiyaçları dâhilindedir. Zebercet toplumla barışmaya ilk olarak gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının dönüşte yeniden otele uğrayacağını düşünerek tıraş olmak ve alışveriş yapmak için çarşıya gitmesiyle başlamıştır.

“Otelden pek seyrek çıkardı. Şimdiki gibi olağan üstü bir durum olmazsa yılda ya da iki yılda bir terziye, ayda bir keselenmek için hamama, dört haftada bir saç tıraşına, ayda bir otelin paralarını İstanbul’a yerleşen Faruk Keçeci’ye göndermek için postaneye giderdi. Yılda bir otelin vergisini de yatırır. Her çıkışında, özellikle hamama gittiğinde, o yokken otelde kötü bir şey olacaktı gibi tedirginlik duyardı.”
(s. 21)

---

¹⁸⁹ Laing, **a.g.e.**, s.111.

¹⁹⁰ Engin Geçtan, **Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar**, İstanbul, Metis Yay., 2003, s.232.

¹⁹¹ Cebeci, **a.g.e.**, s.172.

¹⁹² Odağ, **a.g.e.**, s.134.

Zebercet'in gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının etkisiyle dışarı çıkması "olağanüstü bir durum" olarak nitelendirilmiştir.

"Birçok şizoid kişinin ilgideki/ilgilenmedeki çabalarına dair sübjektif deneyimleri hiçbir işe yaramaz ve aşağılama, küçümseme, hor görülmeye karşılaşır."¹⁹³ Bunun en bariz örneğini Zebercet'te görürüz. Zebercet çocukluğundan itibaren toplum içinde aşağılanmalara, örselenmelere maruz kalmış bir bireydir. Aile içinde yeterince sıcaklık göremeyen ve tam anlamıyla bir özgüven ortamında yetişemeyen Zebercet, çocukluğunda dış nesnelere tarafından aynı özgüvensiz, tekin olmayan, kendini rahat hissedemediği ortama sevk edilmiştir. İlkokul arkadaşı Kürt Muhittin: "Anası oğlan doğurmuş, Zebercet hamur yoğurmuş" (s.34) diyerek kendisi ile dalga geçmiş ve ona "Çekirdeksiz" lakabını takmıştır. Aynı durum askerde de devam etmiş, sık sık komutanları ve asker arkadaşlarının alaylarına maruz kalmıştır. Aynı zamanda "emir eri" olarak çalıştığı evde yüzbaşının karısıyla baldızı onu umursamadan kadınca konuşurlar aralarında. Hamama gittikleri zaman Zebercet kahvede beklerken oradakiler Zebercet'e takılırlar, "çayları sen mi götüreceksin içeri?" diyerek onun, kadınlar hamamına girebileceğini ima ederler."¹⁹⁴ Askerde iken sık sık gittiği genelevde birlikte olduğu kadının Zebercet'in kısa boyuna ithafen "Aa, küçük askerim gelmiş" ifadesini kullanması, zihninde yer edinen anılardır. Zebercet'in günlük hayatındaki çağrışımlarla zihninde yer edinen tüm anıları, yaşadığı onur kırıcı hadiselerdir. Zebercet çocukluğundan itibaren dış nesnelere tarafından yalnızlığa itilen bir birey olmuştur.

Zebercet, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının yeniden geleceğini düşündüğü vakit "başka biri olmak" için dış dünyaya açıldığında ne kendisiyle ne de toplumla barışabilmiştir çünkü dış dünyaya her açılışında buraya ait olmadığına defaatle tanık olmuştur. Zebercet toplum içine her karıştığında insanların alaylı ya da küçümseyici gülümsemeleri ve sözleriyle karşı karşıya kalmıştır.

¹⁹³ James F. Masterson, **Kendiliğin Doğuşu**, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yay, 2012 s.50.

¹⁹⁴ Berna Moran, **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2**, İstanbul, İletişim Yay., 2014, s.297.

“Yanında genç bir çırak tıraşı seyrediyordu. Adam bir şeyler söyledi ama Zebercet anlamadı. Sonra başı arkaya dayalı, yüzü sabunlanırken gözlerini kapadı. Ustura yanaklarında, boynunda, çenesinde gezindi; üst dudağına geldi.

- Bıyığımı da kesiverin.
- Berber güldü.
- Çok şakacısınız, dedi.” (s.75)”

Bıyık Zebercet’in ruhsal durumunun, içe kapanıklığının bir simgesi ve argümanıdır. Berbere gitmeden önce bıyığının olup olmadığı tam manasıyla kesin değildir. Bıyığını kesme düşüncesi gecikmeli Ankara treni ile gelen kadının hayatına girmesi ile beraber gelmiştir. Bıyık Zebercet için eski yaşantısını, kurtulmak istediği her şeyi, “başkalaşma arzusunun” ifade eder.¹⁹⁵

Toplumun her kesim ve kuruluşuyla iletişime geçmesi Zebercet için bir hayal kırıklığı olmuştur. Örneğin; otelin fişlerini vermek için Karakol’a gittiği zaman polislerin azarlamasına ve alaylı gülümsemelerine maruz kalır.

“- Bir diyeceğiniz mi var?

- Fişlerini getirmiştım otelin.
- Şuraya bırakın.

Dağınık masanın bir ucundaki kalın defterlerin üstüne koydu. Adam çayını karıştırıyordu. Yaşlıcaydı; yüzü değirmiydi, durgundu. Elleri esmerdi. Ortaparmağında...

- Tamam ne bekliyorsun?
... yüzük vardı. Toplandı.
- Bunları gazeteciyle gönderirdim; bundan sonra kendim getireceğim.
- İyi ya, getir.
Soldaki masada oturan polis:
- Postayla gönderirsin, dedi.
Güldüler.” (s. 75)

---

¹⁹⁵ Ali İhsan Kolcu, **Yusuf Atılgan’ın Roman Dünyası**, İstanbul, Toros Kitaplığı, Kasım 2003, s.99.

Zebercet'in toplum içinde maruz kaldığı aşağılanmalardan biri de kestaneci adam ile yaşadığı olaydır:

“Karşıya geçip kasketli, yuvarlak yüzlü, sarkık yanaklı, kestaneciye yaklaşırken durdu. Kestaneci başını kaldırmış ona bakıyordu. Mangalın kıyısında kabukları yarılmış, kızarmış kestaneler diziliydi. Bir kıvılcım sıçradı. Canı pek istemiyordu ama kabuklarını soydurup biraz alsaydı belki... Kestaneci bağırdı:

-Ne dikildin orda ulan, yol üstünde maşatlık taşı gibi. Bas git hadi!

Birisi güldü. Zebercet birden dönüp kaldırım boyunca yürüdü. “Maşatlık taşı...” Kollarını silkti; yanaklarını ovuşturdu. “Taş gibi miyim gerçekten?” Önemli olan adamın benzetmesi değil, aşağılayıcı davranıştıydı. O anda neler yapılmazdı bu kabalığa karşı. Oysa kaçmıştı işte; olanakların en kolayını seçmişti bilmeden.” (s. 99)

Şizoid bireyler öfke, kızgınlık, sevinç, mutluluk gibi pek çok duyguyu kendi iç dünyalarında yaşarlar. Zebercet de kestaneci adama içten içe çok öfkelenir, geri dönüp söyleyeceği sözlerin senaryosunu zihninde kurmuş olsa bunu gerçekleştirmez. Dış dünyaya karşı olan tepkisini yine kendi içinde yaşar. Tüm bu aşağılanmaların sonucu olarak Zebercet bir müddet sonra, toplumdaki insanlarla nasıl iletişime geçeceğini bilemez bir hale gelir. Gündelik hayatın pratikleri içerisinde hangi konumda olacağını bilmeyen bir insana dönüşür:

“Kalın dudaklı, pembe yanaklı bir adam karşısındaki sandalyeyi çekti, oturdu.

- Rakımız bitiyor. Biraz da birlikte içer miyiz? Garson!

Ne denirdi bu durumda? Doğrudu. Başını dönüyordu; masaya tutundu.

- Af buyurun, bir yere yetişmem gerek, dedi.

- Öyle mi, yalnız içmekten...

Buzdolabına doğru yürürken arka cebinden çıkardığı bir kağıt parayı yaklaşan garsona verdi.

- Üstü kalsın.

- Sağolun, gene bekleriz.” (s .105)

Yaşadığı tüm hayal kırıklıklarının ardından Zebercet için dış nesnelere; nasıl iletişime geçileceği tam manasıyla kavranamayan ve daha fazla hayal kırıklığı yaşamamak adına kaçınılması gereken bir konuma taşınmıştır diyebiliriz.

Erken çocukluk döneminden itibaren duygusal olarak örselenen şizoidler duygusal bir korunma mekanizması geliştirerek kendilerini bütün insani ilişkilerden uzak tutmaya çalışırlar. Zebercet ve diğer şizoid kahramanların içinde buldukları durum sosyal bir tecrit olarak tanımlanabilir. Zebercet kendisini kapattığı otelde tamamen yapayalnız ve iç dünyasına çekilmiş bir durumdadır. Tamamen kendi iç dünyasında yaşayan Zebercet suç işledikten sonra kendi muhasebesini ve duruşmasını yine kendi içinde yapmış ve cezasını da yine kendisi vermiştir. Bu cezasının sonucu kendisini öldürmektir. Zebercet, burada şizoidin narsistliği ve her durumda kendi kendine yeterliliği mekanizmasını da devreye sokmuş olabilir.

“Zebercet’in kendisini mahkum ettiği yalnızlık onu toplumdaki soyutlar.”¹⁹⁶ Kendisini toplumdaki tam manasıyla soyutlayan bu kahraman zamanla bulunduğu topluma ve kendisine bile yabancılaşmıştır. Toplumdan soyutlanmış hali ile görüntü itibariyle de insanlara tam manasıyla “yabancı” bir birey izlenimi vermiştir. “*Af buyurun yabancı mısınız hayır evet yabancı gibiyim...*” (s.101) Zebercet, sürekli kafasının içinde konağın eski sahipleri Keçecizadelerin tarihini düşünmekten, o tarihi tekrar tekrar zihninde canlandırmaktan içinde bulunduğu zamana ve topluma bir türlü aidiyet gösterememiş gibidir.

Ali İhsan Kolcu, Zebercet’in kendi iç dünyasına yönelmesini, içe dönük bir yaşam sürmesini varoluşçu bir düzleme oturtmuştur:

“Beşeri anlamda bir efendisizlikle ilahi anlamda bir efendisizlik / (varoluşçu bir bakış açısıyla) tanrısızlık kahramanımızın kendinde başlayıp kendisinde biten bir var oluş düzeneği içinde sıkışmasına, uyumsuzlaşmasına ve çıkmazlara saplanmasına sebebiyet vermiştir.”¹⁹⁷

---

¹⁹⁶ A.e., s.89.

¹⁹⁷ Kolcu, a.g.e.,s. 102.

Zebercet çocukluğundan itibaren sürdüğü hayatın hiçbir zaman öznesi olamamıştır.¹⁹⁸ İlk defa gecikmeli Ankara treniyle gelen kadından sonra özne olmaya yeltense de yeterli donanıma sahip olmayan hayat tecrübesi, kahramanı nesne konumundan öteye götürememiştir. Zebercet, şizoid bireylerde görülen “içinde” ve “dışında” olma eğilimleri ile her seferinde toplumla uzlaşma, barışma girişimlerine kalkışsa da gördüğü muamele sonucu ruhsal, duygusal ve toplumsal bir yalıtım yaşamış ve tamamen içe dönük bir yapıya evrilerek dış dünyaya yabancılaşmış olduğu yorumunda bulunabiliriz.

İhsan Oktay Anar romanlarında kişilerin psikolojik tahlillerine derin bir şekilde eğilmez. Fakat yazarın romanlarında, kahramanların yaşadığı varoluşsal problemler; psikolojik yapılarına dair derin analizler elde edilmesine olanak sağlar. Söz gelimi Uzun İhsan Efendi'nin yaşadığı kişilik bölünmesi, varlık problemleri psikolojisine ve psikolojisinin derinlerinde yaşadığı psikozlara dair ipuçlarını bize vermektedir.¹⁹⁹

Uzun İhsan Efendi, içe dönük yapısı, toplumdan bedensel ve ruhsal olarak kopuk bir şekilde yaşaması, yalnızlığı ve dış dünyanın gerçeklerine “yabancı” olmasıyla şizoid kişilik bozukluğunun bahsi geçen önemli görünüşlerini sergilemektedir. Kostantiniye’de iki katlı ahşap bir evde oturan Uzun İhsan Efendi, gerekmedikçe ve ihtiyaçlarının temini dışında dışarı çıkmaz. Vaktinin çoğunu bu iki katlı ahşap evde dünya atlasını tamamlamak için rüyalara dalarak geçirir. Uzun İhsan Efendi, topluma karışmayan, sabah ezanı okunduğunda dışarı çıkıp öğle kalabalığına karışmadan evine rüyalara dalmak için dönüş yapan bir karakterdir.

Uzun İhsan Efendi'nin dayısı Arap İhsan Efendi, kahramanın örnek aldığı, bizzat “kendisi” olmak istediği halde hayat boyu gerçekleştiremediği fakat buna rağmen benliğinde “iyi nesne” konumunda yer edinerek düşlerini süsleyen “muhteşem bir korsan” (s. 21)dır. Fakat Arap İhsan, Uzun İhsan Efendi’yi böylesine “muhteşem” bir konuma yerleştirmez bilakis onun için yeğeni Uzun İhsan Efendi, “miskin” bir adamdır. Arap İhsan yeğeni Uzun İhsan’ı şu şekilde tasvir eder:

---

¹⁹⁸ A.e.,s.92.

¹⁹⁹ Özdemir, a.g.e., s.354.

“Arap İhsan yeğenine uzun uzun baktı: Yumuşacık kuştüyü döşeklerde yatan bu adam sözümona Frenk kaşiflerine özenip bir mapamundi, Kaftan Kafa bir dünya haritası yapma sevdasına kapılmıştı. Ne var ki bu miskin yeğen, değil dünyanın haritası yapmak, dünyanın onda birini bile dolaşacak tıynetle biri olamazdı. O yumuşacık elleriyle bir halata asılamaz, gemide verilen kurtlu etleri ve küflü peksimetleri yiyemez, narin teni yakıcı güneşe ve tuzlu suya asla dayanamazdı.” (s.20)

Fairbairn, şizoid kişilik bozukluğunun özelliklerini belirttiği dördüncü temada: dış dünyaya nazaran iç dünyaya aşırı bir anlam ve değer yüklemekten söz eder. Arap İhsan dış dünyadan ziyade kendi kurduğu iç dünyasına bu derece anlam atfeden yeğenine, onun gibi bir “eylem adamı” olmadığı için küçümseyici bir şekilde yaklaşır:

“Ey kör! Aç gözünü de düşlerden uyan. Simurg’u göremesen de bari küçük bir serçeyi gör. Kaf Dağına varamasan bile hiç olmazsa evinden çıkıp kırlara açıl; böcekleri, kuşları, çiçekleri ve tepeleri seyret. Bırak dünyanın haritasını yapmayı! Daha hayattayken bir taşı bir taşın üstüne koy. Gülleri ve bülbülleri göremeyip gün boyu evinde oturan adam Dünyanın kendisini hiç görebilir mi?” (s. 21)

Telafi edici içsel nesne olan Arap İhsan Efendi, Uzun İhsan Efendi için gerçek nesnelere kurulamayan ilişkilerin yerine geçmiş bir “süper kahraman” gibi baş merkeze yerleştirilerek idealize edilmiştir. Fakat Arap İhsan’ın küçümseyici, reddedici, aşağılayıcı tavırları sebebiyle “iyi nesne” konumundan “kötü” nesne konumuna geçmesi, kahramanda şizoid kişilik bozukluğunun “içinde” ve “dışında” izlencesini ortaya çıkarır ve bu durum nesnelere iletişim kopukluğuna yol açar.²⁰⁰ Uzun İhsan Efendi’nin dayısı karşısındaki “silik” konumu ise şizoid bireylerde görüldüğü üzere Uzun İhsan Efendi’yi de topluma karışmayan, yalnız, içe dönük, hayallerinde yaşayan ve hayallerinde var olan bir birey haline sürüklediği yorumunda bulunmak mümkündür.

---

²⁰⁰ Özdemir, a.g.e.,s. 355.

Zebercet ve Uzun İhsan Efendi'nin ataerkil bir toplum düzeninde "silik erkek" şahsiyetleri ile yer edinmemesini R. W. Connell'in *Erkeklikler* kitabındaki fikirleri üzerinden irdeleyebiliriz. Connel, "erkeklik" çalışmalarının ilk olarak Freud'un psikanaliz öğretileriyle gelişim gösterdiğini aktarır. Normatif erkek tanımlamalarının erkeklığe dair bir "ölçüt" oluşturduğunu ve bu ölçütün "erkeklerin olmaları gereken şey" tanımlaması üzerinde durduğunu ifade eder. Connell'a göre, katı cinsiyet rolü kuramları üzerine yazılmış metinlerde, sıklıkla, normatif tanımlamalar üzerinden bir erkeklik tanımlaması geliştirilir ve bu tanımlamalar genel hatlarıyla "hanım evladı olmamak; ağır olmak, kapı gibi olmak ve gözünü budaktan sakınmamak" çerçevesinde oluşturulur.²⁰¹ Connell, erkeklığı "tek tip" bir anlayışla oluşturulan normatif tanımlamalara tabi tutmak yerine, "birden fazla erkeklığın var olduğunu kabul etmek" gerektiğini vurgular. "Hegemonik Erkeklik", "İşbirlikçi Erkeklik", "Madun Erkeklik" ve "Marjinal Erkeklik" Connell'in sıraladığı dört erkeklik türüdür.

Hegemonik erkeklik kavramında, toplumsal yapıyı şekillendiren sisteme göre erkeğin baskın bir şekilde "üst yapıda", kadınların ise "alt sıra"larda yer aldığını kabul eden düşünce biçimi hâkimdir. Kavramın geleneksel anlamdaki tanımlamasına bakacak olursak hem ruhsal hem de fiziki anlamda "dayanıklı, rekabetçi, agresif, kendine güvenen "eril" vasıflarla örülü, ataerkil ideolojiye hizmet eden bir erkek figürünün özellikleri mevcuttur. Kısacası "ideal" ve "el üstünde tutulan" erkeklik türüdür.²⁰² "Connell bu teorisiyle aslında tek ezilenin kadınlar olmadığını, herhangi bir dönemde herhangi bir sosyo-kültürel yapıda hegemonik erkeklik çağrışımı yapan nitelikleri taşımayan erkeklerin de toplumsal cinsiyet düzleminde alt sıraya atıldıklarını ileri sürmüştür."²⁰³ Hegemonik erkeklik tarafından ezilen ve özellik bakımından hegemonik erkeklığın aksine fiziksel ve ruhsal olarak "zayıf"lık gösteren erkekler "Madun Erkeklik" kategorisinde yer alır.²⁰⁴ Bu tanımlamalardan yola çıkarak Zebercet ve Uzun İhsan Efendi'nin toplum içerisindeki konumuna bir yorumlama getirebilme olanağı vardır. Zira Zebercet ve Uzun İhsan Efendi fiziki ve ruhsal

---

²⁰¹ R. W. Connel, **Erkeklikler**, Çev. Nagihan Konukcu, Ankara, Phoenix Yay., Şubat 2019, s.139-140.

²⁰² Aykut Sığın, Ayşe Canatan, "Connell'ın "Erkeklikler Teorisinde İşbirlikçi Erkek, Madun Erkek ve Marjinal Erkek: Hegemonik Erkeklığın Kavramsal Hegemonyası", **Sosyal Bilimler Dergisi**, S.32, Aralık 2018, s.163-175.

²⁰³ **A.m.**, s.163-175.

²⁰⁴ **A.m.**, s.163-175.

anlamda tam anlamıyla “eril” vasıflara sahip olamayan bireylerdir ve sahip olamadıkları bu özellikler neticesinde hem hemcinsleri hem de karşı cins tarafından maruz kaldıkları davranışlarla toplumun “alt tabakalarına” itilmişlerdir demek mümkündür. Çocukluğunda Zebercet’in Kürt Muhittin’den; ilk gençlik yıllarında askerlik arkadaşları, komutanları, komutanlarının eşi ve toplum içerisinde muhatap olduğu diğer insanlardan, “zayıf erkekliğine” vurgu yapılarak karşı karşıya kaldığı tüm muameleler bunlara birer örnek teşkil eder. Askerdeyken çavuşu Fatihli, Zebercet üzerinde hegemonik erkeklik rolü ile isteklerini yaptırır ve Zebercet “bu gücün himayesi altında olabilmek adına” bu istekleri yerine getirir:

“Kimi zaman molalarda Fatihli ona bakar, ‘Gel buraya; şu matarayı doldur’ derdi. Kışlada: ‘Koş kibrit al bana.’ Elinde tüfeği yanına gelirdi: ‘Şunu da siliver.’ Halil Onbaşı kızardı. ‘Uşağı mısın onun?’ ‘Değil; isteyerek yapıyorum.’ ‘Alçağın teki, iyilikten anlamaz.’ iyiliğinden değildi. Belki ancak bu yolla yaklaşabildiği içindi.” (s. 54)

Zebercet, çevresinde hegemonik erkeklik vasfıyla yer alan erkekler tarafından madun erkekliğe itilmiştir yorumunda bulunmak mümkündür. Daha evvelinde değindiğimiz gibi şizoid kişilik bozukluğu gösteren bireylerin, kendilik ve nesne biriminin bölünmesiyle iki intrapsişik yapıya sahip olduğunu aktarmıştık. “İtaat eden erkek” vasfını yüklenen Zebercet’in benliği çevresindeki otorite sahiplerine karşı efendi-köle birimini tetikte tutmuştur diyebiliriz. Çevresindeki dış nesnelere: çocukluk arkadaşı Kürt Muhittin, asker arkadaşları, Fatihli, kestaneci adam, polis memurları; zorlayan, efendi, yönlendirici ve kullanmayı isteyen nesnelere; Kanaatimizce, bu nesnelere karşı Zebercet’in benliği, hapsedici köle biriminde, yani itaat eden, kabul etmiş, kurtuluşu yine aynı varlıkta arayan bir konumda yer almıştır.

Aynı şekilde, Arap İhsan tarafından “miskinlik, tembellik, silik” olması bakımından sürekli aşağılanan Uzun İhsan Efendi, yine onun kanalıyla madun erkeklik kategorisine sürülmüştür diyebiliriz.

Zebercet ve Uzun İhsan Efendi olduğu gibi, Kambur'un da çoğunlukla geçmişine dair tüm hatırladıkları; utanç verici anılardan ibarettir. Kambur bu durumu “Evet, hiçbir anım yok, hiçbir şey hatırlamıyorum. Hatırladığım bir iki süprüntü ise beni utandırmaktan başka bir işe yaramaz” (s.12) cümleleriyle ifade eder. Roman boyunca kahramanın geçmişine dair zihninde beliren anılar hep olumsuzlukları ihtiva eder. Çocukluk yıllarında annesi ile yaşadıkları, çevresinin ilgisini çekebilmek için sık sık kaybolma girişimleri, fakat çevresindeki hiç kimsenin onu aramaya çıkmaması; Kambur'un zihninde yer edinmiş ve kahramanı “utandırmaktan başka bir işe yaramayan bir iki süprüntü” diye adlandırdığı anılardır. Bu sebeple toplumdan soyutlanmış ve içe dönük bir şekilde yaşayan Kambur için, tüm çevresi hayal kırıklığına ve “yutucu” bir etkiye neden olan varlıklarca kuşatılmıştır.

Zebercet ve Uzun İhsan Efendi'de gördüğümüz gibi Kambur'da da şizoid kişilik bozukluğunun “içinde” ve “dışında” izlencesi söz konusudur. Çevresinden kaçarken aslında yine çevresi tarafından bulunmak istemiş ve yaptığı eylemin sorgulanmasını beklemiştir. Nesnelere tarafından hayal kırıklığına uğrayan Kambur'un göstermiş olduğu ilk şizoid tepki duygulanım kaybı olmuştur.

“Benden bana kayıtsız kalınması ile benden nefret edilmesi arasında bir seçim yapmam istense, tereddütsüz, nefreti seçerim – kayıtsız kalınacak bir yanımda yoktur. Ve ben söylemek isterim ki, her şeye ve herkese kayıtsızım. Değilmişim gibi davrandığım durumlar, yaşıyormuşum gibi yapma zorunluluğumdandır.” (s.21)

Kambur'un kurmuş olduğu “herkese ve her şeye kayıtsızım” cümlesi, bilhassa kitabın “ben anlatıcı” ile yazılmasından ötürü çok önem arz etmektedir. Şizoid kişilik bozukluğunun en yaygın olarak bilinen özelliği bireylerde görülen duygulanım kaybıdır. Bu bireyler “yaşıyormuş” gibi yaparlar veya Zebercet ve Uzun İhsan Efendi'de olduğu gibi yaşamı yalnızca “müşahede” ederler. Kambur kayıtsızlığının bir nedenini de “yaşamamda kendimi perdede seyrediyor gibi hissetmem” (s. 22) şeklinde açıklamıştır. Bu kahramanlar yaşamın seyri içinde kendilerine bir rol bulamazlar, bir parçası olamadıkları bu dünyayı sadece uzaktan seyretmekle yetinirler. Bu durum bilhassa Uzun İhsan Efendi için de söz konusudur: “Oysa Uzun İhsan Efendi,

Dünya'nın şahidi olmanın gerçek bir ibadet olduğunu sık sık söylerdi.” (Puslu Kıtalar Atlası, s. 90)

Kambur yaşadığı hayal kırıklıkları sebebiyle çevresinden uzaklaşmıştır. “Kendim hariç her şeye uzağım” (s. 86) cümlesiyle topluma karşı olan duruşunu ifade etmiştir. Her türlü ilişki Kambur’u yutan ve bu sebeple de uzak durması gerektiği tehlikeli yakınlaşmalardır “Size bana yakın bir insandan bahsetmeyeceğim; böyle biri olmadı çünkü. Arkadaşlık diye bir şey yaşamadım şimdiye dek – her aklıbaşında insan gibi” (Kambur, s.17) Şizoid kişilik yakın arkadaşlık ilişkileri kurmaktan kaçınırlar.²⁰⁵ Kambur bir tercih gerektiren arkadaşlık eyleminden kaçındığı gibi, hayatın gündelik seyri içinde iradesi dışı gerçekleşen durumlarda da topluma karşı olan hoşnutsuzluğunu dile getirmiştir. Bunun en bariz örneğini karşı apartmanına taşınan kişi hakkındaki düşüncelerinden ortaya çıkarabiliyoruz:

“Korktuğum başıma geldi – daha doğrusu, başıma korkulacak bir şey geldi. Karşımda yıllardır boş duran (hep de böyle olur.) eve birisi taşındı. Aynı dünyada, ülkede, sokakta oturduğumuz yetmiyormuş gibi, tam karşımda duran biri var artık. Görür görmez nefret ettim.” (s. 77)

Kambur insanlarla iletişim alanını kısıtlı hale getirerek dış dünyanın zararlarından, yıkıcı ve paramparça edici etkilerinden korunmaya çalışır. Duygusal tepki alanını daraltan Kambur, yalnızlığına çekilerek toplumla arasına büyük bir mesafe koyar. Öyle ki kamusal alana karıştığında dahi bir bankta kimseye geçit vermeyecek şekilde oturur. Hayatta daha fazla hayal kırıklığı yaşamamak adına “maruz kaldığı” insanları savunma mekanizmasıyla nefret edilecek “kötü nesne” olarak kodlayarak yaşamını sürdürmüştür diyebiliriz.

Şizoid Re-Re söz konusu edilen diğer üç kahramanın gösterdiği özelliklere nazaran daha farklı bir konumda yer almaktadır. Şizoid Re-Re'nin toplumdan uzak bir şekilde “gizli bir mağarada” yaşamasının sebebi diğer kahramanlarda olduğu gibi; aşağılanma, hor görülme, ataerkil bir düzende gösteremedikleri ataerkillik ve fiziki

---

²⁰⁵ Geçtan, a.g.e., s.264.

özelliklerdeki noksanlığa bağlı değildir. Şizoid'in kaçış sebebi çocukluğunda ve ilk gençlik yıllarında ailesi yüzünden yaşadığı travmalardan ve şebekleşen, yozlaşan kabus şehirdeki toplumsal düzenden kaçmaktır. Şizoid'i deliliğe sürükleyen ve toplumsan soyutlayan şey; ailesinin onu terk ettiği “abartılı yalnızlık” tır. (s. 85) Şizoid Re-Re şebek romanı adıyla yazmayı tasarladığı romanda “ gezegensel zorbalığın tüm karakteri verilirken, bireysel planda, dehşet, sıkıntı, bunalım ve kabus yüklü gençliği”ni anlatmak (s.111) düşüncesindedir. Buradan da anlaşıldığı üzere kahramanın toplumdan soyutlanması yozlaşan düzen ve çocukluğundaki aile içinde yaşadığı travmalardır.

Dört roman kahramanı da yaşadıkları, aşağılanma, küçümsenme, fiziki özelliklerindeki noksanlık, yozlaşan sistem, aile içinde maruz kaldıkları çocukluk ve ilk gençlik travmaları ve toplum içerisinde cinsel kimliklerinin getiriyle var olamama gibi nedenlerden ötürü kendi iç dünyalarına yönelmişlerdir ve iç dünyaya yönelmenin kaçınılmaz sonucu olarak bir yaşam biçimine dönüşen yalnızlık ve toplumdan soyutlanma, yabancılaşma ortaya çıkmıştır çıkarımında bulunulabilir.

3.4. KAHRAMANLARDAKİ GENİŞ FANTEZİ DÜNYASI

“Fantezi iç dünyamızın bilinçli kesiminden olduğu kadar belki daha da çok bilinçaltı veya bilinçsiz (bilinçdışı) kesiminden kaynaklanır. Bilinçli fantezi, kavramlar ile ilgili imgelerin yer aldığı imgesel bir doku iken, bilinçaltı fantezi *sadece duygularla* ilgili veya onlara dayalı imgelerin dokusudur.”²⁰⁶

Şizoid kişilik bozukluğuna sahip bireyler için fantezinin oldukça önemli bir yeri vardır. Harry Guntrip'e göre şizoid durumun temelinde; dış nesnelere dünyasından daha güvenli olarak görünen iç nesnelere fantezi dünyasına çekilme esastır. “Sıklıkla fantezi, bireyin dış dünyadan geri çekilmesinin, içe dönüşünün ve insanlardan uzaklaşmasının bir bileşeni olarak görülür.”²⁰⁷ İçe dönüklüğün kaçınılmaz bir sonucu olarak bireyler kendilerine zengin bir fantezi ve imgelem dünyası kurarlar. Fantezi, aynı zamanda şizoid bireyler için bir iletişim ve ilişki kurma rolünü üstlenir. Fakat dış

---

²⁰⁶ Klein, a.g.e., s.56.

²⁰⁷ Masterson, Klein, a.g.e., s.82.

dünyadaki ilişkiler yerine geçen bu fanteziler, şizoid bireylerde her ne kadar dış nesnelere zarar görmemek ve bir korunma güdüsüyle kurgulanmış olsa da tehdit edici niteliktedir çünkü bireyde içsel kötü nesnelere tarafından zarar görme endişelerine neden olur. “Egoyu zarardan korumak için içeriye kaçma çabası onu başka bir şekilde kaybetmek için daha büyük bir tehlikeyi beraberinde getirir.”²⁰⁸ Bu durum tam manasıyla şizoid ikilemin bir göstergesidir.

Şizoid bireylerdeki fantezi, belli yönleriyle yıkıcı etkilere sahip olsa da nesne ile bağlantı kurmanın bir mücadelesidir. İçerdiği bu olumlu ve olumsuz yönleriyle şizoid bireylerdeki sadistik nesne sürgündeki kendilik birimi ile efendi-köle biriminin her ikisi de tetiktir. Fantezi, sürgündeki kendilik biriminde bireyin diğerlerinden bağımsız olması ve daha az tehlikede hissetmesi şeklinde kendisini gösterirken efendi köle birimindeki esaretten de uzaklaşmaya sebebiyet verir. Böylelikle birey içsel nesnelere de olsa hem nesne ile bağlantı kurmuş olur hem de daha özgür hisseder.²⁰⁹

Şizoid bireylerdeki geniş ve zengin fantezi dünyası izleğinin en bariz şekilde görüldüğü roman kahramanlarımızdan biri Zebercet’dir. Takıntılı olduğu iki mevzu olan sapkın cinsel eğilimleri ve Keçecizadelerin tarihi, Zebercet’in fantezi dünyasını şekillendiren iki ana noktadır. Gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının otelden ayrılması ve ardından otele tekrar dönmesini beklediği günlerde Zebercet fantezi dünyasına sığınmıştır. Zebercet, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının kaldığı odayı kimseye kiraya vermez, “kadının bıraktığı gibi duran” odada unutmuş olduğu havluyu kullanarak defalarca kadınla ilişkiye girdiğini hayal eder ve eşyalarını “mukaddes bir emanet gibi saklar”²¹⁰ Günlerini kadının geleceği anda vereceği tepkileri, kuracağı cümleleri düşünerek geçirmiş ve zihninde provasını yapmıştır.

Üçüncü kat 6 numarada cinsel birliktelikleri sırasında kapısını dinlediği öğretmen kadının kocasına söylediği “Evet, sabaha... oh bırakma, hiç bırakma beni... Ohh.. Nasıl seninim” (s. 32) cümleleri Zebercet’te büyük etkiler uyandırmıştır. Kadının kaldığı odaya giderek burada hayal ve fantezilere daldığı bir zamanda,

---

²⁰⁸ Guntrip, **a.g.e.**, s.56.

²⁰⁹ Masterson, Klein, **a.g.e.**, s.83.

²¹⁰ Kolcu, **a.g.e.**, s.94.

öğretmen kadının kocasına söylediği bu cümleleri; hayal dünyasında gecikmeli Ankara treniyle gelen kadına söylettirmiştir:

“Ankara treniyle gelen kadının kaldığı odaya girdi. Sırtını kapıya dayayıp karanlıkta durdu. “Bir çay içebilir miyim?” Çay yanmıştı. Işığı yaktı. Her şey yerindeydi; çay bardağı bile. Yatağın solunda duvara çakılı askıya mı asmıştı ince, kahverengi paltosunu? Tepsiyle girdiğinde yatağın üstündeydi. Belki sandalyeye koymuştu sonra; kazağını, eteğini... Yürüdü; yatağın yanında durdu. Doğduğu yataktı bu. Vişneçürüğü atlas yorgan, konağın yorganlarından biriydi. Çıplak mıydı altında? Gece lambasını yaktı; öteki ışığı söndürdü. Ayakkabılarını, çoraplarını çıkardı, terliklerini giydi. Soyundu; giysilerini askıya astı. Ayaklarını yıkadı; otelin havlusuyla kuruladı. Dönüp yatağa girdi, yorganı üstüne çekti. Yastığı çevirdi, sarıldı; yüksek sesle ‘Gelmeseydin ölürdüm’ dedi. Yastığı kokladı, öptü.

....

Yüzünü yastıktan ayırıp kadınıninkine benzetmeye çalıştığı ince bir sesle ‘Ooh, bırakma sakın; memelerimi ısır’ dedi. Az aşağı kayıp yastığı ısırıldı. İnledi. Bacakları, sırtı gerile gerile, gittikçe hızlanarak uzun süre kalkıp indi kıcı; durdu. İnce yorgun bir sesle, kulağına söyleniyormuş gibi yavaşça ‘Ooh, nasıl seninim’ dedi.” (s. 49)

Zebercet’in fantezileri her ne kadar cinsellik olarak tezahür etse de temelde insanlar ile kuramadığı ilişkinin, içinde yaşadığı büyük duygusal boşluğun ve karşı cinsin sevgisiyle tamamlanabilecek bir hissi yarılmanın yansımalarıdır. Zebercet’in “tüm gerçek ilişkileri bilinçdışı ilişki fantezileri zemininde ilerler.”²¹¹ Zebercet’in her şeyden önce aradığı; aidiyet duygusu ve sevilme isteğidir. Öğretmen kadının kocasına söylediği “Nasıl seninim” cümlesi zihnini uzun süre meşgul etmiştir. “Dün gece ‘Nasıl seninim’ demişti kadın. Yeryüzünde erkeğiyle böyle konuşan başka kadınlar da vardı elbet.” (s. 35) Zebercet’in karşı cinsten istediği “duygusal bir bütünleşme arzusudur.”²¹² Gerçek hayattaki ataerkil toplum düzeninde tam manasıyla erkek kimliği ile yer edinememiş Zebercet; hayal ve fantezilerinde, erkeklik kimliğini en uç noktalarına kadar tatmin etmeye uğraşmıştır. “Şizoid hastalar fantezilerinde genel olarak kişiler arası ilişkiye yer verir. Fantezilerde genel olarak aşk romanlarını aratmayacak romantik ilişkiler, karikatürleştirilmiş gerçek ilişkiler kurulur. Tüm bu

²¹¹ Tura, a.g.e., s.38.

²¹² Kolcu, a.g.e., s.94.

fanteziler canlılık alametidir ve gerçek ilişkilerden arındırılmış duyguların varlığını gösterir.”²¹³ Özellikle Zebercet’in kadının odasında kurduğu sınırsız fanteziler, gerçeklikten tamamen uzaklaşarak, çoğunlukla imgelem dünyasında yaşamasına sebebiyet vermiştir. Zebercet, gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının ardından yaşadıklarıyla, fantezi dünyasına sığınmanın yıkıcı etkilerine maruz kalmıştır.

Zebercet’in çoğunlukla gerçeklikten uzak bir biçimde fantezilerinde kurguladığı bir diğer durum ise Keçecizadelerin tarihidir. Bireysel yaşamı ve Keçecizadelerin tarihini “determinist”²¹⁴ bir anlayışla bağdaştıran Zebercet, annesinden duyduğu Keçecizadelerin hikayelerini zihninde “kendince” yeniden kurgulamıştır. “Yorumdu bunlar hep, kendinin yorumları.” (s. 124) Fantezisinde kurgulayarak kendi yorumlarıyla şekillendirdiği bu hikayeler; gerçeklikten uzak, hayatında yaşadığı olumsuzluklara bir dayanak ve prototip teşkil edecek niteliktedir.

Kendini gerçekleştirmek ve varoluşunu anlamlı kılmak için fantezi ve düşlere sığınmayı tercih eden bir diğer kahraman ise Uzun İhsan Efendi’dir. Puslu Kıtalar Atlası’nda hakim olan atmosfer düş ve fantezilerdir, varoluş düşler üzerinden açıklanmıştır. Öyle ki Rendekar, *Zagon Üzerine Öttürme* kitabında, varlığın ispatını “düşünmek” le açılmasına karşı, Uzun İhsan Efendi: “Düş gördüğümden şüphe edemem. Düş görüyorum, öyleyse ben varım.” (s. 45) cümlesiyle kendi varlığını düşler üzerinden açıklamıştır. Uzun İhsan Efendi’nin “dünyayı okuma biçimi ise düşten ayrı kalmadan gerçeği aramaktır.”²¹⁵Şizoid kişilik bozukluğuna sahip bireyler “maddesel gerçeklik dünyasını bırakıp birincil olarak kendi içine geri çekilmiştir.”²¹⁶Destanımsı, kahramanlık içeren ve “gerilim kokan” fanteziler; şizoidlerin fantezilerini kurguladığı ana temaları teşkil eder. Bunun en iyi örneklerinden birisi de hayali bir dünya atlası hazırlamak için rüyalara dalan ve ancak hayalinde maceralara atılabilen Uzun İhsan Efendi’dir.

---

²¹³ Masterson, Klein, **Kendilik Bozukluklarının Tedavisinde Yeni Ufuklar**, s.84.

²¹⁴ Kolcu, **a.g.e.**, s.74.

²¹⁵ İbrahim Tüzer, “Uzun İhsan Efendi’nin Puslu Kıtası”, **Arka Kapak**, S.9, Haziran 2016, s.24- 25.

²¹⁶ Guntrip, **a.g.e.**, s.58.

“Bir dünya haritası yapmayı kafaya koyan Uzun İhsan Efendi, bu işe özenen diğer kaşiflerin tersine, yerinden kıvıldamadan yeni kıtalar keşfetmenin peşindeydi. İlk bakışta imkansız gibi görünen bu işin bir yolunu bulduğunu sanıyordu: Düşlerin, uyku esnasında ruhun bedenden ayrılıp çeşitli yerlere gitmesinin bir eseri olduğu malumdu; uyku esnasında ruh bedenden ayrılıp diyar diyar gezdiğine göre, ruhun zaten gidebildiği bu yerlere bir de bedenin kalkıp binbir zahmetle gitmesi abes olurdu. Öyleyse kendisinin diğer kaşifler gibi taban tepip yelken açmasına gerek yoktu. Keşfedilmemiş kıtaları görmek için usulüne uygun olarak uyku şurubundan içerek istihareye ya da rüyaya yatması yeterliydi.” (s. 44)

Uzun İhsan Efendi, dış dünyanın gerçekliğini kendi içinde kurmuş olduğu nesne ilişkileri ve bütün duygularını tatmin eden düşler ve fanteziler aracılığıyla yaşamaktadır, hatta dünyaya bu şekilde “şahit olmak”tır. Şizoid bireyler “yaşamın seyircisi olma tutumunu, ötekilerden daha bilinçli ve daha tutarlı biçimde gerçekleştirmişlerdir.”²¹⁷ Şizoid bireylerin iç dünyalarında kurmuş olduğu düşler ve fanteziler güvenli kaleleridir, gerçek dünyanın “yutucu”luğuna girmeye cesaretleri yoktur, romanda görüldüğü üzere; Uzun İhsan Efendi de dış dünyaya açılma cesaretini kendisinde bulamaz. “Fantezi bireyleri hayatı boyunca koruyan içsel yaşamının sadece bir görünümüdür”²¹⁸, bu sebeple Uzun İhsan Efendi de fantezilerinin güvenli limanına sığınmıştır.

“.. Bilmek ve şahit olmak en büyük mutluluktur. Macera ise büyük bir ibadettir; çünkü O’nun eserini tanımanın başka bir yolu olduğunu görebilmiş değilim. Kendi payıma ben, dünyayı rüyalarımın keşfetmeye çalıştım. Bu yeterince cesur olamadığımın bir göstergesi olabilir.” (s. 55)

Uzun İhsan Efendi’nin en etkin olarak yaptığı eylemlerden biridir. Uzun İhsan Efendi’nin şizoid karakter yapısı kurguya fantastik bir boyut kazandırmada işlevsel bir

---

²¹⁷ Karen Horney, **Nevrozlar ve İnsan Gelişimi- Kendini Gerçekleştirme Mücadelesi**, İstanbul, Sel Yay., Şubat 2015, s. 297.

²¹⁸ Masterson, Klein, **Kendilik Bozuklukları Tedavisinde Yeni Ufuklar**, s.86.

role sahip olmuştur. Düş ve fanteziler romanın kurgusunu da şekillendirir. Zira romanın sonunda her şeyin Uzun İhsan Efendi'nin düşlerinden ibaret olduğuna kendi ifadelerinden şahitlik ediyoruz:

““Sizler, hepiniz, içinde yaşadığımız dünya, Kostantiniye, her şey sadece ve sadece benim düşümde varsınız.” dedi. “Rendekar yanılıyor: Düşünüyorum ama sadece ben var değilim. Düşündüğüm için asıl sizler varsınız; sizler ve içinde yaşadığımız dünya...”

...

“Sen! Oğlum! Sen benim zihnimde bir düş, bir düşüncesin...” (s. 127)

Şizoid bireyler fantezi kurarken bütün kontrolün kendi tekelinde olduğunun bilincindedir ve bu durum efendi- köle birimini tetikte tutar. Dış gerçeklik dünyasında hakimiyet kuramadığı tüm kişi ve olayları, fantezi dünyalarında mazoşist duygular içinde kontrol altında tutmayı isterler.²¹⁹ Her şeyin Uzun İhsan Efendi'nin bir düşünden ibaret olduğu fikri, sık sık romanda diğer kahramanlar üzerinden de üst kurmaca tekniğiyle aktarılmıştır. Ebrehe ile Bünyamin'in arasında geçen diyalogda Ebrehe'nin Bünyamin'e karşı kurduğu cümlelerden bunu anlayabiliyoruz:

“Senin, tanımadığım biri tarafından meçhul bir amaçla bana gönderildiğini düşünmeden edemiyorum” dedi, “Sanki söylediğin ve yaptığın her şey, sana o kişi tarafından öğretilmiş. Senin o silik şahsiyetinle sözlerin arasında bir bağ kurmakta zorluk çekiyorum.” (s. 151)

Bünyamin'in şahsı için sıklıkla “silik” Uzun İhsan Efendi için ise “zavallı, miskin” gibi ifadeler kullanılmıştır. Bu silik karakterler fantezilerinde kahraman olmaya çalışmışsalar da Bünyamin'in de dediği gibi; kahraman değillerdir ve hiçbir zaman da olamamışlardır. (s.155) Bünyamin'de Uzun İhsan Efendi'nin bölünmüş

---

²¹⁹ Masterson, Klein, a.g.e., s.85.

benliğinin bir uzantısı olduğunu “Sahip olduğum hiçbir şey bana ait değil. Zihinsel yeteneklerim de bunun içinde.” (s. 151) cümlesiyle ve türlü şekillerle ifade etmiştir:

“Ebrehe’nin dediği gibi fazlasıyla silikti ve küstahça verdiği cevapları sanki birisi kulağına fısıldamıştı. Kendisine yol gösteren bu fısıltıyı tanır gibiydi. Babasının sesine benliyordu ve sanki her yere nüfuz etmişti. Bünyamin elinde olmaksızın zavallı babasının ta başından beri büyük bir oyun oynadığını, karnından konuşanlar gibi su şırıltısından gökgürültüsüne, acı feryatlarından zevk inlemelerine, esnaf bağırıtlarından savaş naralarına kadar bütün sesleri taklit ettiğini ve meddahlar gibi sesini kılıktan kılığa sokarak herkesi konuşturduğunu düşündü.” (s. 154)

Roman, düş ve gerçeklik döngüsünde gidip gelirken gerçeklik algısının okuyucu üzerindeki etkisini kırmaya çalışmıştır ve bu durum Uzun İhsan Efendi’nin şizoid bir karakter özelliği haline gelen ve kurgunun tamamını içine alan fantezi ve düşler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Kambur romanı Kambur’un “ince mermer sütunları” gördüğü bir düş ile başlar. Kambur’un gerçek hayatındaki noksanlıklarının tezahürü, türlü şekillerle düşlerinde karşısına çıkar ve bu sebeple düşler; Kambur için “kendiliğin en koyusu” (s. 5) dur. “Rüya imgelerinin işlevi, rüya görenin benliğine ilişkin unsurların sağlamlaştırılmasıdır.”²²⁰ Nesne ilişkileri kuramına göre rüyalar dürtü gereksinimi karşılama işlevi yerine daha temel bir işleve sahiptir: benliğin korunması... Şizoid bireylerde olduğu gibi Kambur da düş ve fantezilerin yardımıyla gerçek bir “kendilik bilinci” oluşturmaya ve oluşturduğu bu benliği korumaya çalışır. Kambur için pek çok şey anlam ifade etmezken, düşlerin önemi büyüktür:

“Gözlerimi açtığımda düşlerimin büyük kısmını; bazen hiçbirini hatırlamıyorum. Eksikliğini ve acısını çektiğim tek şeyse, bu. Düşlerimin, hayallerimin bile ne olduklarını bilememek... Oysa, düşlerdir insana gerçeği anlama, gerçeği çarpıtma, ya da gerçeği aşma imkanı sunan.” (s. 69)

---

²²⁰ Cebeci, **a.g.e.**, s.343.

“Fanteziler dış dünyada uğranan düş kırıklıkların veya engellenmeleri telafi etmeye yönelik bir faaliyet, nesne ilişkilerinden hareketle içgüdüsel kaygıya karşı bir savunmadır.”²²¹ Kambur da bu sebeple içgüdüsel kaygılara hayal kırıklıklarına uğramamak adına “Maceraları kafamda yaşasam da zaman kaybetmesem – hem de hırpalanmasam” (s. 27) diye düşünmektedir.

Fantezi ve düş atmosferi Kambur’un yaptığı eylemlerin ve düşüncelerinin geneline hakimdir. Roman boyunca anlattıklarının kendi fantezilerinin kurgusu mu yoksa gerçek yaşadığı olaylar mı olduğu müphemdir. “Kendim hariç her şeye uzağım ve çok kişiyi öldürdüm; kafam cinayetlerle dolu.” Bahsedilen cinayetler gerçekten yaşanmış mıdır, yoksa Kambur’a yetersizliklerini, eksikliklerini hatırlatan kişilerin cezasının; Kambur’un kendi “kafasında” mı verildiği konusu ucu açık bırakılmıştır.

Şizoid Re-Re’nin hayal ve fantezileri ise bahsi geçen üç roman kahramanından farklı olarak metafizik bir düzlemedir. Şizoid’in geçirmiş olduğu manevi merhaleden sonra, kendi dönüşümüne paralel olarak, insanı yozlaştıran Şebek İmparatorluğu sisteminin de değişmesini arzuladığı birtakım hayalleri mevcuttur:

“Pek çok kereler, altın gümüş işlemeli kumaşlardan dikilmiş bol kaftanlar içinde, sarıklı varlıkların semadan iniş halinde alemde zuhur ettiklerini, öbek öbek dört cihete yayıldıklarını tahayyül ediyor; kabus şehrinin bu varlıkların tasarrufuna girdiğini tasavvur ediyordu.” (s. 92)

Şizoid Re-Re’nin hayal ve fantezileri yalnızca bireysel ve metafizik bir düzlemde değil, sistemi bütünüyle değiştirmeye hevesli toplumsal boyutu ihtiva eden hayallerdir. Şizoid hayallerinde kendisini örnek aldığı veya “olmak istediği” şahsiyetler üzerinden gerçekleştirmez fakat tahayyülleri vasıtasıyla varolan düzeni bir “dönüşümüne” tabi tutmak ister.

---

²²¹ Tura, **a.g.e.**, s.38.

Şizoid kişilik bozukluğu görüngülerinden biri olan geniş fantezi dünyası izleğinin bahsi geçen dört roman kahramanında da türlü şekillerle karşımıza çıktığını görüyoruz. Nevrotik özellikler gösteren bireylerde gerçeğin yitimi yaşandığı vakit, gerçekliğin yerine başka bir şey koyma çabası hasıl olur. “İstenilmeyen gerçeklikler yerine arzuya daha uygun olan gerçeklikler konulur”²²² ve bu yeni gerçeklik çoğunlukla düş ve fanteziler yoluyla kendisini gösterir. Geniş fantezi dünyası; Zebercet’te cinsellik boyutuyla gün yüzüne çıkarken Uzun İhsan Efendi’de gerçekleştirmeye cesareti olmadığı tüm maceralara atılma ve varlığını kanıtlama, kendini gerçekleştirmeye imkanı bulduğu bir alan olarak ortaya çıkar. “Fantezide benlik herhangi bir yerde, herhangi biri olabilir, herhangi bir şey yapabilir, her şeye sahip olabilir,- birey- yalnızca fantezide tümgüçlü ve özgürdür.”²²³ Bu düşünce Zebercet ve Uzun İhsan Efendi için daha uygun görünür zira her iki kahraman da çoğunlukla fantezilerini “tümgüçlü” olma isteğinden hareketle kurgulamış gibidirler. Kambur ve Şizoid Re-Re karakterinde Zebercet ve Uzun İhsan Efendi’de gördüğümüz bireysel plandaki saplantılı cinsellik ve uç noktalarda gezinen fantastik, destanımsı geniş fantezi dünyasına tanıklık etmiyoruz. Kambur rüyalar vasıtasıyla kendi gerçekliğini bulmaya ve kendisini gerçekleştirmeye çalışırken; Şizoid- Re Re’nin tahayyüllerini süsleyen; toplumu değiştirmek ve dönüştürmektir. *Şebek Romanı* fantastik-ütöpik edebiyat kategorisinde yer alır ve bu sebeple fantezi, kurguyu şekillendiren bir işleve sahiptir. Şizoid Re-Re saplantılı cinsellik, kendini hayaller üzerinden gerçekleştirme gibi olağanüstü unsurlar barındıran fantezi dünyası ile değil roman kurgusu dâhilinde fanteziyi varoluşunda barındıran bir karakter olarak yer almaktadır. Roman kurgusu fantastik olmasına rağmen Şizodi Re-Re’nin yeni bir toplum düzenine dair kurduğu düşler, daha “ayağı yere basan” bir düzlemde yer alır. Özet olarak söylenebilir ki; bahsi geçen roman kahramanları, fantezi ve düşlerini kendilerini gerçekleştirmede bir araç olarak kullanmışlardır.

---

²²² James F. Masterson, **Kendiliğın Doğuşu**, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yay., 2012, s.54.

²²³ Laing, **a.g.e.**, s.82.

3.5. SON MU BAŞLANGIÇ MI: GERİLEME, PARÇALANMIŞ-BÖLÜNÜMÜŞ VE YİTİK BENLİKLER

Dış nesnelere ve en önemlisi aileden görülen yetersiz sevgi, toplumsal aşağılanmalar, yalnızlık, duygulanım kaybı, izolasyon, içe dönüklük ve içe dönüklüğe bağlı olarak ortaya çıkan güvenli kale; fantezi dünyası, düş ve gerçekliğin iç içe geçmesinin ardından gerçekliğe ve benliğe yabancılaşma, konumuz ekseninde şizoid kişilik bozukluğunun ana görüngüleridir.

Harry Guntrip'e göre gerileme; bireyin dış dünyada kendisini baskı altında hissettiği anda, ana rahminin güvenliğine doğru geri çekilerek bu hislerden kurtulma isteğidir. Gerilemenin içe doğru ve geriye doğru gerileme olarak iki ayrı başlığı mevcuttur. İçe doğru gerilemede asıl olan bireyin kendisini korumaya almak adına en ilkel fantezi formuna geri dönüş yapmasıdır ve özellikle bu tür gerilemede bireyler nesnesiz bir dünya oluşturma ve kendi vücutlarıyla meşgul olma (fetişler ve cinsel sapkınlıklar) gibi eğilimler içerisindedir.²²⁴ Bu noktada akla ilk gelen örnek Zebercet'tir.

Cinsel ilişkinin benlik oluşturma ve kimlik kazandırma gibi birçok işlevi mevcuttur. Lichtenstein'in görüşlerine göre: "cinselliği "kötüye kullanan" ya da aşırı derece kullanan kişiler, anne babalarının arzu etmediği çocuklar olup, bilinçaltında kendi kendilerini yok etmeye yönelmiş kişilerdir."²²⁵ Lichtenstein'in iddia ettiği bu görüş çerçevesinde değerlendirebileceğimiz gibi Zebercet de benlik oluşumu ve cinsellik arasındaki bağlantının baskın biçimde gözlemlendiği kahraman profillerinden biri olarak karşımıza çıkabilir. Anne babasının onaylama ve takdir etme gibi davranışlarını kazanamayan Zebercet'in eşcinsel, takıntılı, fetişist, sapkın cinsel eğilimleri bulunan ve en nihayetinde bilinçaltında kendisini yok etmeye çalışan ve geri çekilen bir birey olduğunu gözlemliyoruz. Ataerkil bir toplumda güçlü bir "erkek" kimliği ile var olamamış Zebercet, bu kimliği oluşturabilmek amacıyla "Horozcular Kahvesi"nde tanıştığı çocuğa karşı duyduğu eşcinsellik dürtülerini "kötü nesne"lerine karşı yaratmış olabilir. Aynı zamanda Zebercet'in bütün cinsel sapkınlıkları, kendisine

²²⁴ Masterson, Klein, a.g.e., s.29.

²²⁵ Cebeci, a.g.e., s.92.

toplum içerisinde iktidar alanı oluşturacak bir kimlik kazanamamasından ileri gelmektedir. Cinsel ilişkinin benlik ve kimlik kazandırma işlevi, ebeveynleri yüzünden Zebercet'in yaşamında olumlu anlamda etkin bir rol oynayamamış, bilakis benliğini yok etme sürecinde bir köprü vazifesini görmüştür. Zira ortalıkçı kadını bir cinsel münasebet esnasında öldürmüş ve ardından gelen süreçte Zebercet, gelini gerdek gecesi öldüren güveyin duruşması ile başından geçen olayı özdeşleştirerek kendi duruşmasını yine kendisi yapmıştır. “Durumunu başkalarının yargısına bırakmayacaktı.” (Anayurt Oteli, s.99) Bizatihi hakimi olduğu bu iç duruşma, kahramanın kendi kendisini yok etme kararını alarak ölümle sonuçlanmıştır.

Zebercet'in kendi beni ile kurduğu ilişkiyi yansıtmaya adına Fairbairn'in ruh içi yapı kuramında tüm bu olumsuzluklar neticesinde bireyin benine “ne olduğuna” dair görüşlerini aktarabiliriz:

“Fairbairn'in ruh içi yapı kuramı, gerilemeyi, bir iç dünyada güvenliğe ulaşmak için kötü bir dışsal dünyadan geri çekilme olarak kavramsallaştırmamıza olanak sağlamaktadır. Bu arayış şizoid sorunun özü ve tüm psikopatolojik gelişimdeki en derin öge olarak görülebilir. Fairbairn şizoid bireyin sorununun, korkuyla geri çekilmesinin kişisel nesnelere gerçek ilişkiler kurma yeteneksizliğiyle sonuçlanması olduğunu belirtmiştir; bu öylesine büyük bir korkudur ve sonuçta yol açtığı yalıtım öylesine mutlak ki, sonunda toptan tüm nesnelere ve böylelikle kendi benini de yitirmeyi göze alır. Şizoid geri çekilme ve gerilemenin yeniden doğuma mı yoksa ölüme mi yol açacağı ciddi bir sorundur.”²²⁶

Fairbairn'in ruh içi yapı kuramından hareketle, Zebercet'in yaşadığı tüm olumsuz olaylar ve bu olaylar neticesinde gerçek ilişki kurmaktaki yetersizlik, dış dünyadaki dayanılmaz baskılar; kahramanın gerileme ve benliğini yitirme sürecini de başlatmıştır diyebiliriz. “Guntrip, benlik yitimini kimlik ve bireyselliğin kaybı olarak tanımlamıştır.”²²⁷ Duygu yitimi daha uzun bir süreç gerektirirken benlik yitimi aniden beliren tehlikeler veya yoğun anksiyete dönemlerinde nüks eder. Zebercet'in de

---

²²⁶ Guntrip, a.g.e., s.54-55.

²²⁷ Masterson, Klein, a.g.e.,28.

özellikle gecikmeli Ankara treniyle gelen kadının artık kesin olarak dönmeyeceğine inanmasının ardından tamamen kendisini toplumdan uzaklaştırarak otele kapatması, onun bir benlik yitimi yaşadığını düşünmemize olanak tanır.

Yepyeni bir kimlik arayışı ile dış görünüşünde değişikliğe giden, yeni kıyafetler alan, bıyığını kesen Zebercet, dış dünyaya her açıldığında karşı karşıya kaldığı mekanlar; onu daha derin bir kimliksizliğe iten ve toplum tarafından itilmişliğini sembolize eden “korkutucu”, “yutucu” mekanlardır ve en nihayetinde dönüşü hep Anayurt Oteli’ndir. Guntrip; şizoid bozuklukta görülen ana rahmine geri çekilme isteğinin metaforik ve imge dünyası ile de oluşturulabileceğini ifade etmiştir.²²⁸ Guntrip’in bu düşüncesi çerçevesinde söylenilebilir ki sürekli kaçıp sığınılmak istenen bir “mekân”, ana rahmine kaçıışı simgeleyebilir.

“Bunalımlı zamanlarında ilk evi olan ana rahmine dönme belirtileri gösteren kişinin, benzer bir kaos ortamında kurduğu düşlere ve yaşadığı anılara sığınaklık eden “ilk beşiği konumundaki” (Bachelard, 1996: 32) evine kapanması, geçmişin ruhunun silinmemesine yansıdığı mekânların en önemli hatırlama aracı olduğunu gösterir.”²²⁹

Anayurt Oteli’nde mekan büyük bir önem arz eder, zira Zebercet’in bunalım ve çıkmaz anlarına, kurduğu düşlere sığınaklık eden, “ilk beşiği” konumundaki bu mekana kendisini kapatmış ve izole bir yaşam sürmüştür. Anayurt Oteli, Zebercet için dış dünyanın acımasızlığı ve tekinsizliğinden sığındığı ana rahmini simgeleyen bir yeniden varoluş alanı, en korunaklı limandır. Anayurt Oteli, Zebercet için anne rahmine dönme isteği ve geri çekilme eğiliminin bir ifadesi olmuş ve en nihayetinde “geri çekilme” eğilimi olan intihara burada kalkışmıştır. Yitirilmiş bir benin ardından Zebercet’teki şizoid geri çekilme ve gerileme; ölüm ile sonuçlanır ve Zebercet doğduğu yatakta intihar eder. Zebercet’in içinde bulunduğu girdap, Kierkegaard’ın

---

²²⁸ Guntrip, **a.g.e.**, s.32.

²²⁹ Esra Sazyek, “Refik Halit Karay’ın Anahtar Adlı Romanında Mekan İmgeleri”, **Folklor/Edebiyat**, C.19, S.73, 2013, s.131-145.

“benliğin yitimi “ölümle sonuçlanacak hastalıktır,”²³⁰ görüşü ekseninde değerlendirilebilir.

Bu konu bağlamında Guntrip de şizoid intiharların asıl sebebinin depresif intiharlardan farklı olduğunu iddia eder. Depresif intiharlarda bir öfke, nefret intikam alma sonucu ortaya çıkan bir durum gözlemlenirken şizoidler bu dünyada başa çıkamadığı sorunlardan kaçma ve en güvenli yer olan ana rahmine dönme isteğiyle intihar eylemine girişir.²³¹ Düşüncemize göre, Zebercet de bu dünyada başa çıkamadığı tüm sorunlardan ve “günlerce kafasında, yüreğinde gittikçe artan ağırlık” (Anayurt oteli, s. 87) tan kurtulabilmek için genç yaşında kendisini asan dayısı Faruk’un kaderini, kendi kaderine de tatbik edercesine “dayanılacak gibi değildi bu özgürlük” (Anayurt Oteli s. 108) diyerek intihar eylemine girişir. Dolayısıyla Zebercet’in eksikliğini hissettiği ve dolduramadığı tüm boşlukların çaresini ve insanlar arasında bulamadığı mutluluğu, ölümden aramış olabileceğini söylemek de mümkündür.

Aynı zamanda Fenichel, intiharın kaybedilen sevgi nesnesiyle birlikte büyüsel mahiyette tekrar birleşme isteğini yansıttığı görüşündedir. Gabbard ise bireyin kendilik saygısının, kaybedilen nesneye bağımlı olduğu durumda bütünleşmiş bir kendiliğin inşası için intihar düşleminin tek yol olarak görülebildiğini vurgular.²³² Bu düşünceler bize Zebercet’in gecikmeli Ankara treniyle gelen kadına olan bağlılığını, zaten hiç kazanılmamış olan kendilik bütünlüğünün kadının yokluğuyla tamamen kaybolduğunu hatırlatmaktadır. Nitekim bağlı olduğu sevgi nesneleriyle bütünleşmesinin ve kendini gerçekleştirmesinin tek yolu, belki de kahramanın intiharıdır.

Şizoid bireyler bu dünyada kendilerini evinde gibi değil, sürgünde gibi hissederler. Ramazan Korkmaz bu durumu: “Zebercet, fenomenolojik bir dikkatle bakıldığında, bir yersizlik/yurtsuzluk itkisi olarak görülebilir. O, bir yerde olamayan sürgün bir yazgının çığıdır.”²³³ şeklinde açıklamıştır. Yersiz ve yurtsuz

---

²³⁰ Horney, *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi- Kendini Gerçekleştirme Mücadelesi*, s.182.

²³¹ Guntrip, *a.g.e.*, s.143.

²³² Terbaş, *a.g.e.*, s.86.

²³³ Ramazan Korkmaz, “Yurtsuzluk İtkisi ve Anayurt Oteli”, *İlmi Araştırmalar*, S.20, 2005, s.139-148.

kahramanımız Zebercet, son çığlığını yine sessiz bir Şekilde atarak sürgün yaŐamından g etmiştir.

Karen Horney'e göre kendilik bilinci dış nesnelere bağımsız olarak kazanılamayacağı için bireyler dış dünya ile etkileŐime girdikten sonra oluŐturabileceđi bir olgudur. Benlik kaybı durumu söz konusu olduğunda Winnicott'un sahte benlik ve gerçek benlik kavramları çok önem arz eder. Sahte benlik algısı bireylerin sosyal olarak tam manasıyla kabul görmediğini düşündüğü vakit gün yüzüne çıkmaktadır. "Benlik kaybı bizi anlam, yol ve değer merkezi yokluğuna terk eder ve nevrotik zmlerimizin çatıŐan istekleriyle ynetiliriz."²³⁴

Gerçek benlik ise bireyin canlı, gelişen, kendini gerçekleŐtiren alanı ve bireyin doğal tepkiler vermesini sağlayan, isteyen, arzulayan, her türlü insani duyguyu barındıran, çabalayan bir mekanizmadır. Bu mekanizmada duygular ve düşünceler, beden ve zihin parçalı değil; organik, hakiki bir benlik bütünlüğüne sahiptir.²³⁵

Bu düşüncelerden hareketle, bir diğer Şizoid görüngüler gösteren Uzun İhsan Efendi'nin yaşadığı durum; sahte benlik üzerinden oluşturduğu benlik bölünmesi olarak görülebilir. Uzun İhsan Efendi'nin benliği hem korkup hem de idealize ettiği Arap İhsan ile gerçekleştirmek istediği tüm maceraları yaşayan oğlu Bünyamin olarak ikiye bölünür. Bünyamin, Uzun İhsan Efendi'nin kendini gerçekleştirme sorununun bir uzantısı olarak ortaya çıkmıştır. Varlığını benlik bölünmesine giderek sürdürmeye alıŐan, "Sevgi nesnesi tarafından yutulana ve zmsenen Uzun İhsan Efendi'nin benliği tekrar özgürlüğünü ve bağımsızlığını kazanmak için savunma mekanizmalarını devreye sokar ve benlik bölünmesine gider. Uzun İhsan Efendi'nin benliğinin bir parçası olan Bünyamin, içsel nesne olan ve benliğini yutan Arap İhsan'a karşı yaratılır."²³⁶

"Şizoid hastalar kendilerini ve diğerlerini iki değerli (ambivalent) bütünlükte (totality) göremiyorlardı ve bunun sonucunda idealize edilmiş ya da korkutucu imajlar i dünyayı dolduruyordu. Bu hastalarda öznel bir gerçek dışılık ve kimlik dağılıma

---

²³⁴Gncel Psikolojik Kavramlar 2 BENLİK,Ed. Ahmet Akın, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mayıs 2013, s.171.

²³⁵Horney, a.g.e., s.181.

²³⁶zdemir, a.g.e., s.355-356.

(difüzyon) vardı.”²³⁷ Uzun İhsan Efendi’nin de yaşadığı duruma bu bakış açısından bakmak mümkündür zira onun iç dünyasını; idealize edilmiş (Uzun İhsan Efendi, Bünyamin) ve bir yandan da korkutucu imajlarla yüklü nesnelere (dış dünya, gerçek hayattaki maceralar) doldurmuş olduğunu gözlemliyoruz.

Uzun İhsan Efendi’nin benlik sorunsalının düş ve fantezilerinden sonra ortaya çıktığını gözlemliyoruz. Her şeyin bir düşten ibaret olduğuna kani olan Uzun İhsan Efendi, bu raddeden sonra kendi benliğine dönüş yapar ve “Düş görüyorum, öyleyse ben varım. Varım ama ben kimim?” (s.45) gibi düşünceleriyle varlık ve kendilik kavramına düşler üzerinden bir yorumlama getirmeye çalışır:

“Aynada makasla bıyığımı sünneti şerifeye uygun olarak düzeltirken uykunun bir uyanış ve düşlerin de gerçeğin ta kendisi olduğu fikri kafasını meşgul etmeye başlamıştı. Az önce uyanıp gözlerini gerçek dünyaya açarak yatağında gerinmeye başladığında belki de bir uykuya dalmıştı. Eğer bu doğruysa, şimdi gördüğü her şey bir düştü. Gördükleri ister gerçek ister düş olsun, bundan gerçeği ya da düşü gören bir öznenin varlığı ortaya çıkıyordu. Şu durumda bütün bunları gören bir kişi olarak o, vardı. “Rendekar’ın dediği gibi ben varım” diyordu, “Peki ama ben kimim? Ayna bana İhsan Efendi olduğumu söylüyor. Ben kimim? Bütün bunları gören özne aslında kim?” (s. 45- 46)

Uzun İhsan Efendi’nin yaşadığı gerçek veya düş, her ne olursa olsun asıl sorun kendisinin kim olduğudur. Gerçek hayatta kendisini gerçekleştiremeyen Uzun İhsan Efendi’nin düşler vasıtasıyla kendisine “sahte bir benlik” oluşturduğunu gözlemleyebiliriz. Fakat oluşturduğu bu sahte benlik; öncelikle idealize ettiği kişiler olarak parçalanmış, ardından ise fantezi ve rüyaların yoğunluğu içinde yitik bir benliğe evrilmiştir.

Laing, şizoid kişileri anlattığı *Bölinmüş Benlik* adlı eserinde *cisimleşmemiş benlik* kavramını ortaya atar. Bu kavrama göre; “beden, bireyin kendi varlığının

---

²³⁷ Özgün Öner, H.Hüseyin Özsan, “Şizoid Kişilik Bozukluğu”, *Türkiye Klinikleri J Psychiatry*, S.3, 2002, s.27-34.

çekirdeği olmak yerine, ayrılmış, cisimden kurtulmuş, “içsel”, “hakiki” benliğin şefkatle, eğlenceyle veya duruma göre nefretle seyrettiği bir sahte- benliğin çekirdiği olarak hissedilir.”²³⁸ Laing’in bu düşünceleri; bize beden- benlik konusunda en çok özdeşleştiğini düşündüğümüz kahraman olan Kambur’u hatırlatmaktadır. Gözlelediğimiz izlekler sonucunda Kambur’un sahte benlik oluşturarak benlik bölünmesine gitmesinde Laing’in söz konusu ettiği gibi bedeninin önemli bir rolü olduğunu düşünmekteyiz. Zira Kambur bedenini kimi zaman “eğlence ve alayla” kimi zaman ise “nefretle” seyrederek:

“Ayaklarına takıldı gözü, 46 numara ayaklarına. Bu boya 46 numara... 40 olsaydı; üçer santimetreden altı santimetre, boyuna eklenebilseydi... Neyse böyle hesaplardan iğrenir gibi yaptı, gülümsedi. “Akıl ideale varamayınca hieve varıyor,” diye geçirdi aklından geçirdi.” (s. 8)

Sahte benliğe zemin hazırlamada bir işleve sahip olan bu beden, Kambur’un benliğini bir “bütün” olarak algılamasına müsaade etmeyerek benlik düşüncelerini zayıflatmıştır diyebiliriz. Bu pasajdan da görüleceği üzere Kambur bedeni ve zihni eksikliklerini “eğlence ve alayla” ifade etmiştir. Kambur’un kendisini tarif ettiği bir diğer pasajdan da bedeni üzerinden oluşturduğu kendilik algısına tanık olmaktadır:

“Ben pek sıradan bir kambur sayılmam. İspanyolların *jorobado* dedikleri türdenim. Önden bakınca cüce, arkadan bakılırsa koca bir tümsek. Nereden bakılacak, peki? Yandan mı? Olabilir? Bakışlarımın çok derin ve keskin olduğu kanısındayım. Ama bunu söyleyen hiç olmadı. Burnum içinse, “burun” demek pek hafif kalır, BURRUNN demek (şeddeli) gerekir. Baktıkça pes diyorum. Tanrı beni bu şekilde yaratıp dünyaya gönderiverdi; ama, beni tekrar göndereceğini düşünseydi, burnumun dörtte üçünü geri alırdı. Bu nedenle de karşısında daha fazla kalabilmek için en korkunç suçları işliyorum. Saçlarımın önleri döküldü – daha doğrusu ben öyle sanıyordum; arkamdaki bir aynadan tepemin de açılmış olduğunu görene dek. Dişlerim gri-mavi ve öndeki iki

---

²³⁸ Laing, **a.g.e.**, s.67.

tane birbirinin üzerine binmiş; bu nedenle ben onları tek dış sayıyorum. Neyse ki dudaklarım kalın değil. Özellikle üst dudağı kalın olan kimsenin melek gibi olmaktan başka çaresi yoktur; yanmıştır. En çok yakan şey ise, “Yandım” derken dudaklarının aldığı şekildir. En çok sağ elimin küçük parmağını severim. Küçükken bir kazayla kopmuştu. Kim bilir nerelerdedir, neler beceriyordur. Bunlardan pek gocunduğumu sanmayın. Yaşama pek katılmadığım için, bu tür primler hiç ilgilendirmez beni” (s. 16)

Beden algısı, kimlik ve benlik oluşumunda oldukça etkin bir role sahiptir. Toplumun belirlediği standartlara uymayan beden imgesine sahip olan bireylerde benlik algısı negatif bir biçimde teşekkül eder.²³⁹ Kambur fiziksel olarak bir takım eksiklik ve kusurlara sahip olan bir bireydir, vücudunda belli bölgelerine takıntılıdır ve diğer pasajda olduğu gibi kendisini tanıttığı bu pasajda da eğlenceli “alaylı” ve ironik bir aktarım söz konusudur. Her ne kadar “yaşama pek katılmadığım için, bu tür primler beni hiç ilgilendirmez” cümlesini kurmuş olsa da romanın hakim atmosferi içerisinde fiziki eksikliklerinden bahsederken alt yapıda bir “nefret” in ortaya çıktığı sezilenebilir. Bu durumun temellerinin yine çocuklukta atılmış olduğunu görüyoruz. “İdeal benliğin bir parçası olan beden imgesi ailede anne babanın çocuğun bedeninin şekli ve ölçüsüne ilişkin yaptıkları yorumların etkisiyle bu dönemde önemini korur.”²⁴⁰ Kambur’un çocukken annesine kontrbas çalma isteğini belirttiği pasaj bu noktada dikkat çekicidir: “Yıllar öncesinin sıcağında (eskiden hep sıcaktı) inatla kontrbas çalmak istemişti. Annesi hemen alaya dönüşebilecek bir hüznle “Büyüyünce...” (s. 7) demişti. Guntrip’e göre çocuklukta “engellenmiş ben” temel ben zayıflığının “oluşum yeri”dir.²⁴¹ Annesinin fiziksel yetersizliklerini hatırlatan kontrbas ile ilgili yaptığı bu yorum; Kambur’daki kendilik düşüncelerinin zayıflamasına neden olmuştur çıkarımında bulunabiliriz. Zira Kambur’a göre: “Kendine inananın yaşayabilmesi, mümkün değildir.” (s. 72)

---

²³⁹ Nezihe Uğurlu, Hatice Akın, “Muğla Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Beden Benlik Algısı ve Psikolojik Sıkıntı Belirtileri İle İlişkisi”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, S.11, 2008, s.38-47.

²⁴⁰ *A.m.*, s.38-47.

²⁴¹ Guntrip, *a.g.e.*, s.136.

Kambur'un tüm benliği çocukluğundan itibaren bölünmüş bir vaziyette karşımıza çıkar. Benliğinin her alanında sadistik nesne sürgündeki kendilik birimi ayakta tutulmuş gibidir. Kambur'daki benlik bölünmesi; çocukluğundaki kaybolup yeniden bulunma isteğinden de anlaşılabilir üzere "kendini açığa vurma arzusu ile kendini gizleme arzusu arasında bölünmüştür."²⁴²

"Bende kaybolma isteği vardır. Küçükken (başında bekçilerim varken – unutmadan söyleyeyim: İnanmazsınız ama, ben bir ara on yaşındaydım) başımı alır alır giderdim. Yine de fazla uzaklaşmazdım tabii. Kaybolayım, sonsuzluğu hissedeyim diye.

...

Ama asıl istediğim aranmak, bulunmak, neden böyle bir şey yaptığının, neden yalnız kalmak istediğimin sorulmasıydı. Kalabalık, bana yakın bir kalabalık bulabilmek umuduyla, uzak kalabalıklardan ıssızlıklara kaçırdım." (s. 12)

Fiziki noksanlıklar ve sadistik nesne sürgündeki kendilik birimi; Kambur'un benlik bölünmesinin en önemli noktalarını teşkil ettiği kanısındayız. "Temelde zayıf olan çocuksu libidinal ben, bilinçli korkular olmaksızın yaşama çabası içinde deyim yerindeyse, bölünmüş ve yadsınmıştır." ifadesi Guntrip'in ben zayıflığı ile ilgili oluşturduğu düşünceleridir. " - Sen kişi misin? – Galiba – Kaç kişisin? – Bilemiyorum, epey olmalı..." (s. 58-59) Kambur'un "gerçek benliği" ile kendisine varlık alanı bulamamasından ötürü, benlik bölünmesine gitmiş olabileceğini düşünmekteyiz. Bu açıdan baktığımızda, yaşam seyri içinde Kambur'un temelde zayıf olan beninin, türlü şekillerde bölünmüş olduğunu metaforik olarak gözlemleyebiliriz:

"Kafamda kırk tilki var. Bunlardan:

5'i durmadan kendilerini bıçaklayan şair tilkiler;

5'i yaşamlarını şiirle ve şairle alay etmeye adanmış, dizelerle konuşan tilkiler;

1'i total bir toplum tilkisi (o, cennetliktir);

1'i nihilist bir tilki;

---

²⁴² Laing, **Bölünmüş Benlik**,s.35.

1'i ahlakçı, ama artık bunamış, ne dediği belli olmayan en terbiyesiz tilki (diğerlerinin yaptıklarını o söyler);

1'i saf görünen, ama görüdüğünden de saf bir tilki;

2'si karşıt görüşlü filozof tilkiler (tutarsızlığımın nedeni);

1'i hiç ortalıkta görünmeyen, çok korkak bir tilki;

1'i "Yokluk hakkımdır – en doğal hakkım; yaşamdan iptalimi istiyorum," diye bağırın tilki;

2'si eleştirmen tilkiler;

1'i durmadan gülen tilki;

1'i parlak fikirleri olan camgöz tilki:

.....

8'i boş inançlar ile zavallı umutları incelik, duyarlık yerine koyan; herkesin akıl edip de söylemeye utandıği şeyleri zeka, can sıkıntısını derin duygu, sarhoşluğu çılgınlık sayan; değer biçmeye ve biçirmeye bir türlü son veremeyen; kabuksuz, kılıfsız, kendilerine ölü bir salyangozun kabuğunu yuva edinmeyen; birlikte dolaşan ama birbirine dönüp bakmaya ürken; ne durmayı ne hareket etmeyi bilen çaresiz tilkiler (saf tilkilerin en sevdikleri)

Şunu söylemeliyim ki ben bu kadar değildim; henüz bitmedim ama, eksildim." (s. 83-84)

Guntrip'e göre birey temelde bir gerileme ve "ben zayıflığı" yaşadığı vakit "kendisine fazla büyük gelen bir yaşamla karşı karşıya kalan çocuk yanını" yani gelişmemiş benini dış dünyanın baskılarından kurtarmak için birtakım yollar aramaya başlar. İntihar bu yollardan bir tanesidir.²⁴³ Kambur da kendisine büyük gelen bu yaşam sahnesinden/oyunundan kurtulmak için intihar yolunu seçmiş olabilir. Zira Kambur'a göre: "İnsan yaşamı bırakıp başka bir şekilde çekip gitmelidir. Yaşayanlar arasında bulamadığımı orada bulabilir." (s. 19) "Ne söylersem söyleyeyim, ne çalarsam çalayım, bu kamburu yüklediğim için oyunbozan oluyorum." (s. 87) kurmuş olduğu bu cümlelerden hareketle, Kambur'un dış dünyadan aradığını bulamamış bir birey olmasında ve artık kendisine yeni bir varoluş kapısı açma isteğinin gün yüzüne

---

²⁴³ Guntrip, a.g.e., s.137.

çıkmasında temel olarak fiziki eksikliklerinin belirleyici rolü olduğunu düşünmekteyiz.

Kambur'a göre "ölüm ile karşı karşıya gelen insan, başka hiçbir çaresi yoksa, teslim olur. Teslim olmak, ellerini havaya kaldırmak değil, farkında olmak ve sonuna kadar tüm güçleri geri vermektir." (s. 81) Kambur ölümünü, intiharını "teslim oluşum" olarak tanımlar.

"Günün en güzel saatleri akşam altı- yedidir diyordum ya; sanıyorum bu da doğru değil. Sonbaharı da (sahip olamadığım tek mevsimimi; yani yaşamımı) yine elimden kaçırdım. Gerilerden konuşuyorum, sık sık (getirdiğim bir şey olmamasına rağmen). Bazen de öne geçmeyi deniyorum, ve nereye baksam, yaşamım değil gördüğüm. Bunu doğruluyor bir başka yüzüm. Kendimi ve sesimi suya düşürdüğüm yeri ve zamanı bile hatırlamıyorum. Bir yankı olarak kalıyorum suyun üstündeki aksimle – bir gün silivermeyi düşlediğim....

Yaşamım bir can çekişme süresi – ni bilmediğim." (S. 86)

Zebercet ve Uzun İhsan Efendi'de olduğu gibi Kambur da yaşamının sahibi değil onun yalnızca "seyircisi" olabilmiştir. Bu seyirci olma hali kahramanların benlik bölünmesi yaşadığını ve içlerinde çoğul benlik taşıdığı iddialarını ortaya çıkarabilir. "Gözlemleme" ve "seyirci"lik hali genel itibariyle aşırı yalnızlık ve içe dönük olan tiplerde görülen bir durumdur.²⁴⁴ Roman içinde gördüğümüz gibi yaşamına sahip olamayan onun yalnızca üçüncü bir göz gibi "seyircisi" olan Kambur için mekan ve zaman kavramları da bir ehemmiyet oluşturmaz. Okuyucuya sunulan parçalanmış zaman, mekan ve "anı parçacıkları" roman içerisinde Kambur'un parçalanmış benliğinin bir tezahürü gibidir ve kurgu içerisine "parçalı" bir şekilde serpiştirilmiştir. Yaşamını "bir can çekişme süresi" olarak tanımlayan Kambur, bu can çekişme anına artık bir son vermesi gerektiğine inanarak intihar etmiş olabileceği kanısındayız.

---

²⁴⁴Sarı, **Psikanaliz ve Edebiyat**, s.233.

“Şu kontrbası bıçaklama zamanım geldi artık. – evet, oldu işte. – Bir daha. – Evet... İki darbe yeterli; yoksa bunu can havliyle, bir kızgınlık anında ve kendimi korumak amacıyla yaptığıma inanmazlar, cezam artar.

Çiçekçiye de telefon etmeli, güzel bir çelenk istemeliyim.

- Alo
- Ne var?
- Ölü var, var, var, var!
- Ne tekrarlıyorsun?
- Tekrarlamıyorum; yankı yapıyor.
- Burası çiçekçi.
- Ben çiçekçiymi aramıştım.
- Tamam, burası.
- Çiçek ver; iyi olsun – bıçaklarım.
- Ne çiçeği?
- Ölü çiçeği; eve getir.

Evet geliyor işte, çiçekler geliyor. Biraz çabuk olsa – her yerimden kan damlıyor; daha cenazeme yetiyeceğim. Ne anlayışsızlık...” (s. 88 – 89)

Toplumsal gerçeklikleri reddeden, düşünce ve tavırlarından yola çıkarak “norm dışı” vasfıyla tanımlayabileceğimiz Kambur’un, intihar eyleminin kurgusu da aynı norm dışılık ölçütündedir. Kambur kendi cenazesi için çiçek siparişi verir, cenazesine yetişmeye çalışır ve “görevini tamamlayıp usulca yere düşen” (s. 91) filmlerdeki “o sabahlık” olma isteğini dile getirerek biraz gülmek için okuyucudan “izin” ister ve meçhule karışır. *Kambur* kitabı: “Deli olduğumu mu sanıyorsunuz. Nereden anladınız?” (s. 92) cümleleriyle tamamlanır.

“Gerileme”, “kimliksizlik” ve “ben kaybı” izlekleri ekseninde değerlendirmeye uygun olan bir diğer roman kahramanı ise Şizoid Re-Re’dir. Kahramanın bireysel planda yaşadığı problemler ve toplumdaki kişilik bozukluklarının temel kaynağı olarak görüldüğü “şebek düzeni”²⁴⁵; son kertede

---

²⁴⁵ Narlı, a.g.e., s.115.

romanda da sıklıkla geçtiği gibi Şizoid Re-Re’yi bir kimliksiz ve ben kaybına sevk ettiğini söyleyebiliriz:

“Herkesin bir lakaba sahip olduğu evrensel polis devletinin kayıtlarında Şizoid’in adı Re-Re olarak geçiyordu. Gençliğinde hiçbir lakap bulamamıştı kendisine. Bulmamakta, bulamamakta ısrar etmişti. Kendini, kurşun rengi bir kimliksizliğin ürünü olarak algılandığından mı?” (s. 81)

Şizoid Re-Re roman içerisinde kendisini sıklıkla “kurşun rengi bir kimliksizliğin ürünü” olarak tanımlar.

Mehmet Narlı, *Edebiyat ve Delilik* adlı eserindeki *Şebek Romanı*’nı değerlendirdiği yazısında, “Düzene karşı verilen bir kimlik ve kişilik savaşının açtığı yaraları gösteren ve yaraların tedavisi için anti psikiyatri çareleri öneren bir romandır,”²⁴⁶ yorumunda bulunmuştur. Şizoid Re-Re diğer bölümlerde aktardığımız gibi çocukluğundan itibaren birtakım bireysel sorunlara sahip bir kahramandır ve yaşadığı olumsuzlukların müsebbibini ailesi ve içinde bulunduğu sistem olarak görür. Mutsuzluğunun sebebi ailesiydi, bunun yanında, Re-Re’nin psikolojik çatışmasının bir diğer temeli de sistemin bireyin kendisini gerçekleştirmesinin önüne koyduğu engellerdir. Asıl yıkımını babasının ölümü ile tadan Şizoid Re-Re, akıl hastanesine yatırılmıştır. Fakat akıl hastanesindeki yılları; çocukluk ve gençlik döneminde çektiği sıkıntıları katmerleştirmiş ve sistemin dayattığı “akıl hastanesi” kurumu kahramanı daha derin bir kimliksizliğe itmiştir. Mehmet Narlı’nın denemesinde de aktardığı gibi; *Şebek Romanı* bireyin sorunlarını anti psikiyatrik yöntemler yerine metafizik öğretileriyle çözüme kavuşturmayı önceleyen bir romandır.

Şizoid Re-Re akıl hastanesinde günlerini geçirirken, bir gün arkadaşı Manyak Arşimed onu ziyarete gelir. “Canavar tuzağı” olan akıl hastanesinden Şizoid Re-Re’yi kurguladığı bir senaryo sonucu kurtarır ve ardından Şizoid Re-Re’nin nehre atlayıp boğularak öldüğüne herkesi inandırır. Manyak Arşimed, ardından Şizoid’i Batın

---

²⁴⁶A.e., s.114.

Baba'nın yaşadığı Oğlak Çukuru'nda yer alan mağaraya götürür. Kurgu içerisinde mağarayı tanıtmak için yer alan ifadeler önemlidir:

“Adına Oğlak Çukuru denen yayla tabanında, ot, toprak ve buhur kokan loş mağarasında, ot minderde tortop kıvrılmış, ana rahmindeki kadar sakın ve içkin Şizoid Re-Re, her zamanki gibi sevdiklerinin yüzlerini düşünüyordu.” (s. 77)

“Kabus şehriyle Z.Ö'ler mıntıkası arasında, bir ucunda atom reaktörünün yer aldığı ıssız bir tampon bölgeydi Oğlak Çukuru...” (s. 79)

“Bomboş ve gayrimeskun oluşu onu siyasal ve sosyal anlamda da tam bir tampon bölge kılıyordu.” (s. 89)

“Oturduğu minnacık kulübenin çevresinde keçilerini otlatan bir çoban görünümündeki Batın Baba ve Şizoid'in gizlendiği mağara ile gözden gönülden uzak bir varlık sürdürmenin sırrına ulaşmış bir alandı burası. Zamanın ve mekanın dışında bir sükunet denizi görünümündeydi.” (s. 79)

“Ancak şimdi herkesin onun öldüğüne inandığı ve eski çevrelerince yoklara gömüldüğü noktada, bütün bu acılara sünger çeken bir konumda, işte şu mübarek mağaradaydı... İçinde ana rahmindeki kadar huzurlu olabildiği, ibadetlerinde kendisine miraç olanağı tanıyan şu anaç, dost, şiir dolu mağara...” (s. 87)

“Ve mağaranın kunt duvarları, daha önce hiçbir mekanın, hiçbir varlığın kendisine telkin etmediği yekpare bir güven ve rahatlık sunuyordu.” (s. 89)

Alıntılanan pasajlarda görüldüğü üzere Şizoid Re-Re'nin sıklıkla vurguladığı ve sığındığı mekan olan mağarası ile bağdaştırdığı ana rahmi imgesini, kahramanın sakın ve içkin bir an olan; gerileme dönemine dönüş isteğinin bir tezahürü olarak okumak mümkündür. Guntrip, Fairbairn'in ruh içi yapı kuramından hareketle oluşturduğu kavramsallaştırmaya göre gerilemeyi; iç dünyadaki güvenliğe

ulaşabilmek için kötü dış nesnelere geri çekilmek olarak tanımlar.²⁴⁷ Tam bu açıdan baktığımızda Şizoid Re-Re'nin kötü dış nesnelere uzaklaşarak iç dünyasındaki güvenliğe ulaşabilmek adına Oğlak Çukuru denen "tampon" bölgedeki mağaraya sığındığına şahit oluyoruz. Mağara betimlenirken kullanılan terminolojiye baktığımızda; sürekli olarak mağaranın ana rahmini simgeleyen benzer özellikteki "huzurlu, güvenli, dost, anaç, sakin, içkin" bir ortam olmasına atıfta bulunulmuş olduğunu görüyoruz. Bu konuyu Gaston Bachelard'ın *Uzamanın Poetikası* isimli eserindeki görüşler çerçevesinde değerlendirmek de mümkündür. Bachelard, bir yuva keşfetmenin bizi sahip olmamız gereken çocukluk dönemlerine götürebileceğini düşünür.²⁴⁸ "Yuva –bunu hemen anlarız- geçicidir, bununla birlikte içimizde bir güvenlik düşünün uyanmasına neden olur."²⁴⁹ Delilik sınırında gezindiği zamanlarda sığındığı bu mağara, Şizoid Re-Re için "güvenli" ve "huzurlu" bir "yuva" haline gelmiştir. Hem Şizoid Re-Re hem de arkadaşı Amadeus, bu mağaradaki huzur dolu "yuvayı" keşfettikten sonra "ikinci çocukluğunu yaşayacak"larına (s. 112) inanırlar. Çocukluklarında ve ilk gençlik yıllarında oluşturamadıkları benlik ve kimlik duygusunu sığındıkları ana rahmini simgeleyen bu mağaradan "yeniden doğarak" kazanmaya çalıştıklarına dair ipuçlarını bize verirler:

"Eski adıyla Viyana yeni adıyla XB21 olan o kabus şehrinde, ölümlerden kurtulup gelip sığındığı bu gizli mağara... Herkesin öldü bildiği biri olmanın verdiği garip kimliksizlik, Batın Baba'nın şefkat dolu varlığından yayılan güven duygusuyla yeni bir kimliğe, yepyeni bir hayata dönüş..." (s. 79)

Bu mağara ve Batın Baba'nın manevi dokunuşları Şizoid-Re Re için yeni bir kimlik inşasının başlangıcı olacaktır. Şizoid Re-Re, çocukluğundan itibaren süregelen sıkıntılarını ve toplumsal yozlaşmanın getirdiği bunalımlarını Batın Baba'nın şahsında

---

²⁴⁷ Guntrip, a.g.e., s.54.

²⁴⁸ Gaston Bachelard, *Uzamanın Poetikası*, İstanbul, Kesit Yay., 1996, s.114.

²⁴⁹ A.e., s.123.

vücut bulmuş tasavvufi bir çizgiyle aşmaya çalışır ve bireysel dönüşümü peyderpey başlar:

“Kim bilebilirdi bu Re-Re’nin otuz ikinci yaş gününde Batın Baba’nın himmetiyle Ruşen’e dönüşeceğini... Batın Baba, Batın Baba... Kurşun rengi geçmişi altına, gerçek saf altın rengine dönüştürmenin kutlu sırrını kendisine açan eşsiz veli...” (s. 81)

İlk değişim kahramanın ruh hali ve anlamsızlıkla edindiği isminin Batın Baba tarafından değiştirilmesi ile başlar. Öyle ki Batın Baba, varlığı ve desteği ile bu kurşun rengi geçmişi ve kimliksizliği “altına” dönüştürmeyi başarır. Şizoid Re-Re, Batın Baba’nın sayesinde bütün “kimliğini” tek bir varlıkta yani vahdette bulur.

Anlatının sonlarına doğru Amadeus, Şizoid Re-Re ile “büyük buluşma”sını gerçekleştirir ve “yeni bir başlangıç”a kapı araladıktan sonra Şizoid Re-Re’nin tuttuğu not defterini karıştırarak defalarca okuduğu satırları yeniden okumaya başlar.

“Bir roman yazmalı, adını ‘Şebek Romanı’ koymalıyım...

Bu roman fonunda:

Gezegensel Şebek İmparatorluğu’nun tüm ruhu duyurulmalı (Kancık tertipleri, ölümcül tehditleri, şeytani siyasası).

Gezegensel zorbalığın tüm karakteri verilirken, bireysel planda, dehşet, sıkıntı, bunalım ve kabus yüklü gençliğim anlatılmalı.

Ancak...

Yazdıklarımda, karanlık geçmişimin bir afet olarak değil bir lütuf olarak ele alınacağını şimdiden biliyorum...

Değil mi ki, şu anki bahtiyarlığımı hazırlayan hep o karanlık geçmiş...” (s. 111)

Sıtkı M. Erinç, *Sanat Psikolojisi’ne Giriş* isimli çalışmasında, bireyin bir sanat eseri yaratma eylemi ile kişiliğini bulma serüvenini özdeşleştirir. “Sanatçıyı, yaratmaya iten güç önce boşalım isteği, sonra da bu boşalımı yansıtma cesaretini kanıtlama ve

kişiliğini ortaya koyabilmelidir.”²⁵⁰ Erinç, cesaretini kanıtlama kavramını ise sanatçının “kişiliğini bulma” ve “kişiliğini ortaya koyma” durumları ile ilişkilendirir.²⁵¹ Buradaki düşüncelerden hareketle, yaşadığı olayların yıkıcı etkisinden kurtulma; Şizoid’e kendiliğini ve kişiliğini bulma durumu ile ilişik bir yaratma cesareti vermiştir yorumunda bulunabiliriz, zira Şizoid Re-Re kişiliğini bulduktan sonra bir sanat eseri yaratma cesaretini kendisinde bulmuştur.

Alıntıladığımız pasajlardan görüldüğü üzere Şizoid Re-Re geçmişinde yaşadığı, özellikle temel kaynağı aile olan sorunları sebebiyle Oğlak Çukuru’ndaki mağaraya ve Batın Baba’ya sığınmadan evvel, benlik kaybı ve kimliksizliğin soğuk yüzü ile karşı karşıya kalır. Sıklıkla ana rahmi ile özdeşleştirilerek vurgulanan mağara imgesi ve Batın Baba’nın kahraman üzerindeki “dönüşüm” etkisinin eserin, metafiziki boyutunu ön plana çıkaran unsurlardan olduğunu düşünmekteyiz. Şizoid Re-Re’nin karanlık geçmişi ve sistemin “zorbalıkları” onu bir sona değil; Batın Baba’nın vasıtasıyla “yeniden doğuşa” ve yepyeni bir başlangıca götürür. Bir şahsın manevi ve büyük oranda tasavvufi düzlemde olan yardımı ve desteği sayesinde geçmişi ve beraberindeki tüm nesnelere barışabilen tek kahraman Şizoid Re-Re olabilmıştır. Sonuç olarak baktığımızda, şizoid geri çekilme Şizoid Re-Re için Guntrip’in de ifade ettiği gibi “yeniden doğuma” yol açmıştır.

---

²⁵⁰ Sıtkı M. Erinç, **Sanat Psikolojisine Giriş**, Ankara, Ayraç Yay., 1998, s.103.

²⁵¹ **A.e.**, s.102.

SONUÇ

Edebiyat ve yazınsallık günlük hayattan bir kopuşun ifadesi olduğu için edebiyatın norm dışılık ve acı çekmekle yakından ilgisi vardır. Yaratma eylemi, yüzyıllar boyunca fikir dünyasını meşgul eden sorunlar arasında yer almasından ötürü Platon'dan Freud'a kadar pek çok düşünür, dikkatlerini yazma eyleminin temelinde yatan sebeplere ve sorunlara çekmiştir. Edebiyatı motive eden ve besleyen temler arasında görülen norm dışılık, insanın varoluş halini bütünüyle yansıtması açısından oldukça önem arz eder.

Norm dışılık, insan zihninin bilinçaltı derinliklerinde yatan bazı sebeplerden dolayı çeşitli tanımlamalarla kategorize edilmiştir. Norm dışılık tanımlamaları, bugüne dek genel hatlarıyla delilik ve hastalık konusu ekseninde özelleşmiştir. Fakat daha derin psikolojik temellere inildiğinde görülmektedir ki modern yaşamda türlü şekillerde karşımıza çıkan kişilik bozuklukları ile bağlantısı azımsanamayacak ölçüye ulaşmıştır.

Kişilik bozuklukları, modern dönemde artış göstermesiyle birlikte daha görünür bir hale gelmiştir. Bilinçaltının derinliklerine bu denli eğilen günümüz dünyasından, roman kahramanları da payını almıştır. Romana dair yapılan çalışmalarda kahramanlara daha fazla yönelme söz konusu olduğu için roman kahramanları daha derin okumaları hak etmektedir.

Türk edebiyatındaki bazı roman kahramanlarının derin psikolojik temellerine inildiğinde modern dönemdeki kişilik bozukluklarından biri olan şizoid kişilik bozukluğu görünümleri ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu sebeple de psikolojinin norm dışılık tanımlarından biri olan şizoid kişilik bozukluğu görüngüleriyle, modern Türk edebiyatında sıklıkla karşımıza çıkan yabancılaşan bireylerin sorunlarının birlikte ele alınabileceği düşünülmüştür.

Bütün bunlar neticesinde çalışmada, gündelik hayatta şizoid kişilik bozukluğu gösteren insanların verili özellikleriyle *Anayurt Oteli*, *Puslu Kıtalar Atlası*, *Kambur* ve *Şebek Romanı* isimli romanlarda şizoid şüphesi duyulan kahramanların kişilik özelliklerini karşılaştırarak bir okuma denemesi yapılmaya çalışılmıştır.

Romanların konu edindiği birçok olay aslında okur tarafından gerçek dışı yahut meydana gelmesinin imkansız olduğu düşünüldüğü gibi roman karakterlerinin de gerçekçi özellikler göstereceği tahmin edilmez. Romanlarda yer alan bireylere çoğunlukla gerçeklikten uzak “kurgu kahramanları” olarak bakılır.

Oysaki çalışmada bahsedilen karakterlerin birçoğu çevremizi biraz dikkatle incelediğimizde bizlere görünür olacaktır. Toplumun en önemli yapılarından olan aileler dahi incelendiğinde nesne ilişkisi kuramcılarının bahsettiği sevgisizlik, toplumdan dışlanma ve daha birçok olumsuz duruma maruz kalan çocuklar görülecektir. Tolstoy, Anna Karenina’ya şöyle başlar: “Bütün mutlu aileler birbirine benzer, mutsuz olan her aile de mutsuzluğunu kendine göre yaşar.” Sahiden de mutlu bir ailenin formülünü soracak olursanız her mutlu ailenin vereceği cevaplar hemen hemen aynıdır. Bu yüzdendir ki romanlarda aileye dair ayrıntılar verildiğinde sadece "mutluluklar" yer almaz hatta öyle ki romanları çarpıcı, özgün kılan mutsuzluk ve acıları daha sık görürüz.

Yaşam seyirleri bu duruma uygun bir şekilde kurgulanan kahramanlarımız; Zebercet, Uzun İhsan Efendi, Kambur ve Şizoid Re-Re, şizoid kişilik bozukluğu gösteren bireylerin özellikleri içerisinde sıralanan “yetersiz sevgi ve aşağılanma”, “içe dönüklük, duygulanım kaybı, yalnızlık, gerçekliğe ve topluma yabancılaşma”, “geniş fantezi dünyası”, “benlik yitimi ve kimliksizlik” başlıkları ekseninde incelenmiştir.

Yaşamın ilk yıllarında dış nesnelere ve bilhassa anne ile kurulan ilişki, bireyin toplumla kurduğu ilişkiyi şekillendirmede başat unsurlardandır. Çalışmada da bahsedildiği gibi Zebercet, Kambur ve Şizoid Re-Re’nin çocuklukta yeteri kadar sevgi ve ilgi görmemesi bütün hayatını etkilemiştir. Bilhassa Zebercet’in başına gelenlere bakılınca annesi ile kurduğu olumsuz ilişkinin yanında, hayatının devamında da kadınlar ile kurduğu başarısız ilişkiler kahramanı şizoid konuma iten unsurların başında gelmiştir. Uzun İhsan Efendi ise annesiz ve babasız bir kahramandır ve ondaki kimliksizliğin sebebi, Lishtenstein’in “annenin çocuğa mühürlediği kimlik kavramından yola çıkarak “annesizlik” teması üzerinden açıklanmıştır.

Çalışmada incelenen dört kahraman, şimdiye kadar irdelenen başlıklar olan; yetersiz sevgi ve aşağılanma, içe dönüklük, duygulanım kaybı, yalnızlık, gerçekliğe

yabancılaşma, geniş fantezi dünyasının bir sonucu olarak; gerileme, ana rahmine dönme isteği, benlik bölünmesi, parçalanması, benlik yitimi ve kimliksizlik gibi izleklerden en az birini önemli ölçüde göstermişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre bu kahramanların yaşadığı olumsuz psikolojik sorunların neticesinde şizoid kişilik bozukluğunun en uç noktası olan benlik bölünmesine, parçalanması ve benlik yitimine uğradıkları görülmüştür. Sonuç itibariyle bu kahramanların yaşadıklarını bir benlik bölünmesi veya yitimi diye adlandırarak bu çerçevede bakabileceği ortaya konulmuştur.

Zebercet'in yitirilmiş beninin temel kaynaklarını: çocukluğunda anne babası tarafından onaylanma ve takdir edilme deneyimlerini yaşamamasından ötürü cinselliğin benlik oluşturmadaki kurucu rolünü sapkın bir çizgide alımlaması, fiziki ve erkeksi özelliklerinin toplumun idealize ettiği ölçülere ulaşamaması, dış nesnelere tarafından tekrar eden küçümseyici tavır ve tutumlara maruz kalması olarak sıralayabiliriz. Benlik oluşturma ve kimlik kazandırmayı öteleyen bu davranışların; Zebercet'i gerçek bir benlik oluşturmaktan alıkoyduğunu en nihayetinde iç sıkıntıları, buhranları, iç hesaplaşmaları, tümüyle "yaşamı" dayanılmaz bir hale getirdiğini ve bir kaçış yolu olarak kahramanı intihara; yani "ölüme" sürüklemiş olduğunu söyleyebiliriz.

Kambur'un sadistik nesne sürgündeki kendilik biriminin "içinde" ve "dışında" olma izlencesi ile nesnelere karşı olan uzaklığı ama aynı zamanda onlardan tam manasıyla kopamama serüveni sonucunda benlik bölünmesine gitmiş olabileceğini düşünmekteyiz. Zebercet'in yazgısı ile benzerlik gösteren Kambur, aynı zamanda fiziki yetersizliklerin etkisi ve tüm bu yetersizliklerin arasında kendisine varlık alanı bulabilmek için benlik bölünmesine gitmiştir yorumunda bulunmak mümkündür. Kambur'da da Zebercet'te olduğu gibi; büyük oranda fiziksel eksikliklerden ve dış nesnelere doğan sorunlarla kamçılanan benlik yitimi, bu dünyanın sorunlarıyla başa çıkamamak ve bir çeşit "can çekişme" hali; ölüm ile sonuçlanmış ve ona bir başlangıcı değil "son"u getirmiştir. Şizoid bireylerdeki gerileme, ileri düzeyde ise ölüm isteği, ileri düzeyde değil ise daha çatışmasız ve mutlu olacağını hissettiği ana rahmine

dönme isteği ile kendisini gösterir.²⁵² Her iki kahraman da daha “güvenli” ve “huzurlu” başka bir dünyaya doğru gerileme isteklerini ölümle noktalamışlardır diyebiliriz.

Uzun İhsan Efendi'nin sorunsalına baktığımızda; idealize ettiği kahramanlar üzerinden bir benlik bölünmesine gittiğini ve düş görmekten hareketle kendisine bir benlik ve kimlik inşa etmeye çalıştığını söyleyebiliriz. Bu başlık altında değerlendirdiğimiz gibi birey, sosyal hayatın kriterlerine, normlarına, belli başlı kalıplarına ve biçilen cinsiyet rollerine tam manasıyla uymadığı vakit, toplum tarafından kabul görmez ve bu durum bireyde sahte bir benlik oluşumuna sebebiyet verir. Zebercet'te olduğu gibi ataerkil bir düzen içerisinde erkekliğin “eylemsel” kimliği ile var olamamış Uzun İhsan Efendi'deki son radde; ana rahmine gerileme isteği veya intihar değil, sahte bir benlik oluşturarak idealize ettiği Arap İhsan Efendi ve Bünyamin'e bölünmesidir diyebiliriz. Kanaatimizce, gerçek hayatta ve toplum içerisinde kendisini gerçekleştiremeyen Uzun İhsan Efendi, şizoid bireylerin en güvenli limanları olan düşlerden hareketle bir varlık yorumlaması geliştirir ve dış nesnelere “yutucu” etkisinden sığındığı düşler vasıtasıyla kendisini gerçekleştirmeye çalışır. Zira “Düş görüyorum, öyleyse varım” ifadesi bize bu şekilde bir çıkarımda bulunmaya olanak tanır.

Bir diğer isim olan Şizoid Re-Re'nin serüveni, diğer üç roman kahramanın yazgısından farklıdır. Söz konusu diğer izleklerde irdelediğimiz olumsuz olaylar sonucu nükseden ben kaybı ve kimliksizlik en derin biçimde Şizoid Re-Re'de de yaşanır fakat o, sığındığı mağarada yaşadığı “dönüşüm” sayesinde, aile ve yozlaşan sistemin sebep olduğu tüm olumsuzlukları Batın Baba'nın “manevi dokunuşlarıyla” aşmaya çalışır. Roman içerisinde kullanılan terminoloji ile anne rahminin “güvenli, huzurlu” ortamına geri dönüş izleğini hatırlatan mağara, kahramana “yeniden doğuş”u yaşattır. Şizoid Re-Re'deki gerilemenin, ölüm isteği ile değil, “anne rahminin güvenliğine gerileme” şeklinde tezahür ettiğini söyleyebiliriz. Sonuç olarak şu çıkarımda bulunabiliriz ki, incelediğimiz üç roman kahramanı içerisinde yaşadığı olumsuz olaylar neticesinde yitik ve parçalanmış benlikleriyle kaybolup gitmeyen,

---

²⁵² Anlı, **Asperger Sendromu**, s.35.

kendisine bir “son” biçmeyen bunun yanı sıra yeni bir kimlik inşası ile kendini gerçekleştirmeye çalışan tek kahraman Şizoid Re-Re olmuştur.

Çalışmada görüldüğü üzere erken dönemlerde ilk olarak ailede, ilerleyen yıllarda toplumla kurulan ilişkiler kahramanların bütün yaşantısını ve karakter yapısını şekillendirerek, kahramanları norm dışılığın şizoid yönüne doğru itmiştir. Söz gelimi, kahramanların yıllar içerisinde türlü şekillerle yaşadıkları ve benliğin üzerine “gölge”sini düşüren nesne kaybı, sonuç itibariyle kahramanlarda bir benlik kaybına dönüştürülmüştür.

KAYNAKLAR

- Acehan, Abdullah: “Fahim Bey ve Biz: Anayurt Oteli ve Aylak Adam Romanlarına Psikolojik Bir Bakış”, **Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi**, 2012.
- Güncel Psikolojik Kavramlar 2** BENLİK, Ed. Ahmet Akın, Ümran Akın, Sakarya, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2013.
- Anlı, İrem: **Asperger Sendromu Ve Şizoid Görüngü**, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2015.
- Anlı, İrem: **Nesne İlişkileri Kuramı**, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2015.
- Bachelard, Gaston: **Uzamın Poetikası**, İstanbul, Kesit Yay., 1996.
- Böhürler, Ayşe: **Yazmasam Ölürdüm- Günümüz Yazarlarının Dilinden Edebiyat İzleri**, İstanbul, Profil Yay., 2010.
- Brenner, Charles: **Psikanaliz Temel Kavramlar**, Çev. Işık Savaşır, Yusuf Savaşır, 2. bs., Ankara, HYB Yay., 1998.
- Burger, Jerry M.: **Kişilik**, Çev. İnan Deniz, Erguvan Sarıoğlu, İstanbul, Kaknüs Yay., 2006.
- Canbaz Yumuşak, Firdevs: “Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği”, **Bilig**, S.61/Bahar, 2012
- Cebeci, Oğuz: **Psikanalitik Edebiyat Kuramı**, Yay. Haz. Ahmet Öz, İstanbul, İthaki Yay., 2004.
- Connel, R. W.: **Erkeklikler**, Çev. Nagihan Konukcu, Ankara, Phoenix Yay., 2019.

- Craib, Ian: **Psikanaliz Nedir?: Psikanaliz Okulları ve Psikoterapi Üzerine Eleştirel Bir Giriş**, Çev. Ali Kılıçlıoğlu, Ed. Özgü Çelik, İstanbul, Say Yay., 2004
- Çıkla, Selçuk: **Edebiyat ve Hastalık**, Ed. Cemil Üzen, İstanbul, Kapı Yay., 2016.
- Dudu Karaduman, Esra: Neva Doğan, “Anelik Rolü Üzerine: Kadının Anelik Kimliği Üzerinden Tahakküm Altına Alınması, **Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi**, C.6, S.2, Eylül 2018.
- Durusel, İlhan: “Üstükapalı Üsküdarlı: Mutaassıp Coğrafyanın Edebiyata (Hüzzam) Tesiri, **Kitaplık**, S.185/Mayıs-Haziran, 2016.
- Emre, İsmet: **Edebiyat ve Psikoloji**, Ankara, Anı Yay., 2005.
- Erinç, Sıtkı M.: **Sanat Psikolojisine Giriş**, Ankara, Ayraç Yay., 1998.
- Ersoy, Bilal: “Yeterince iyi anne”, (çevrimiçi) <http://bilalersoy.com/psikanaliz/yeterince-iyi-anne/>, 7.01.2020
- Foucault, Michel: **Deliliğin Tarihi**, 7. bs., Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İstanbul, İmge Kitabevi, 1992.
- Freud, Sigmund: **Sanat ve Sanatçılar Üzerine**, Çev. Kamuran Şipal, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 1995
- Frisch,Serge, v.d.: “İçsel Ebeveyn Çifti Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler, **Uluslararası Psikanaliz Yıllığı**, İstanbul, Sel Yay., 2011.

- Gençtan, Engin: **Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar**, 13. bs., İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997.
- Gruen, Arno: **Normalliğin Deliliği**, Çev. İlknur İgan, İstanbul, Çitlembik Yay., 2003.
- Guntrip, Harry: **Şizoid Görüngü Nesne İlişkileri ve Kendilik**, Çev. İpek Babacan, 3. bs., İstanbul, Metis Yay., 2018.
- Güleç, Cengiz: “Anayurt Otel: Zebercet’in Dünyası”, **Varlık**,1992.
- Gündüz, Osman: **İhsan Oktay Anar’ın Kurgu Dünyası: Anar’ın Kurgu Evreninde Postmodern Bir Gezinti**, 2. bs., Ankara, Grafiker Yay., 2012.
- Güneş, Adem: **Güvenli Bağlanma**, İstanbul, Timaş Yay., 2019.
- Güneş, Yavuz: “Fantastik Öğeler İçeren Romanlar İçin Bir Tasnif Denemesi”, **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, C.I, S.1, 2012.
- Hilal, Aydın: “Türk Edebiyatındaki ‘Direnme Noktası’ Leyla Erbil.” **Moment Dergi** 2,2015.
- Horney, Karen: **Nevrozlar ve İnsan Gelişimi: Kendini Gerçekleştirme Mücadelesi**, İstanbul, Sel Yay., 2015.
- Horney, Karen: **Ruhsal Çatışmalarımız**, Çev. Selçuk Budak, İstanbul, Öteki Yay., 1991.
- Issı, A. Cüneyt: “Edebiyat ve Delilik: Edebiyatta Dil ve Düşüncenin Bir İmkânı Olarak Delilik” **Türk Dili**, S.746/Şubat, 2014.

- İlhan, Nilüfer: “Yabancılaşma Olgusu ve Kürk Mantolu Madonna Romanı”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.V, S.20, 2012.
- İnceler, Halime: “Cinsiyet Sapmaları ve Sosyal Yapımızdaki Etkileri”, **İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 1991.
- Kaplan, Mehmet: **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3: Tip Tahlilleri**, 8. bs., İstanbul, Dergah Yay., 2011.
- Karahan, Fikret, v.d.: **Psikolojik Danışma ve Psikoterapide Kuramlar**, Samsun, Deniz Kültür Yay., 2004.
- Kırkoğlu, Serdar Rıfat: “Edebiyat ve Hastalık”, **Kitap-lık**,S.157/Şubat, 2012.
- Klein, Melanie: **Sevgi, Suçluluk ve Onarım**, Yay. Haz. Bella Habip, İstanbul, Kanat Kitap, 2008.
- Klein, Melanie: “Notes on Some Schizoid Mechanisms”, **The International Journal of Psycho-Analysis**, S.27, 1946.
- Klein, Melanie, v.d.: **Bilinçaltından Aklın Ruhuna Ulaşmak**, Çev. M. Yılmaz Öner, İstanbul, Anahtar Kitaplar, t.y.
- Klein, Melanie: “Psikanalitik Oyun Tekniği: Tarihi ve Önemi”, **Psikanaliz Yazıları: Çocuk ve Psikanaliz**, Çev. Burçin Alsancak, Yay. Haz. Ayça Gürdal, v.d., Ankara, Bağlam Yay., 2003.
- Kohut,Heinz: **Kendiliğin Çözümlemesi**, Çev. Cem Atbaşoğlu, v.d., İstanbul, Metis Yay, 1998.
- Kolcu, Ali İhsan Kolcu: **Yusuf Atılğan’ın Roman Dünyası**, İstanbul, Toros Kitaplığı, 2003.

- Korkmaz, Ramazan: “Yurtsuzluk İtkisi ve Anayurt Oteli”, **İlmi Araştırmalar**, S.20, 2005.
- Kuçlu, Evren: “Edebiyat Parçalayan ‘Ruh Hastası’”, **Hece**, S.225/Eylül, 2015.
- Lafcı, Selin: “Puslu Kıtalar Atlası Romanında Anlatıcı, Bakış Açısı, Anlatım Teknikleri”, İstanbul Kültür Üniversitesi,
- Lelord, François, Andre, Christophe: “**Zor Kişilikler”le Yaşamak**”, 2. bs., Çev. Rıfat Madenci, İstanbul, İletişim Yay., 2000.
- Masterson, James F.: **Bağlanma Kuramı ve Nörobiyolojik Kendilik Gelişimi Açısından: Kişilik Bozuklukları**, Ed. Tahir Özakkaş, Çev. Betül Taylan Bozkurt, Tuğrul Veli Soylu, İstanbul, Litera Yay., 2008.
- Masterson, James, F, Klein, Ralph: **Kendilik Bozukluklarının Tedavisinde Yeni Ufuklar: Masterson Yaklaşımı**, Ed. Tahir Özakkaş, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yay, 2013.
- Masterson, James F.: **Kendiliğin Doğuşu**, İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yay, 2012.
- Masterson, James F.: **Kendilik Bozukluklarının Psikoterapisi**, Çev. Mirel Benveniste, Pınar Özdemir, İstanbul, Litera Yay., 2011.
- Millon, Theodore: **Modern Yaşamda Kişilik Bozuklukları**, Çev. Elif Okan Gezmiş, İstanbul, Türkiye İş Bankası Yay., 2019, s.480
- Moran, Berna: **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri**, 9. bs., İstanbul, Cem Yay., 1994.
- Moran, Berna: **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 2**, İstanbul, İletişim Yay., 2014.

- Narlı, Mehmet: **Edebiyat ve Delilik: Türk Roman ve Öyküsünde Deliler ve Delilik**, Ankara, Akçağ Yay., 2013.
- Narlı, Mehmet: “Edebiyat ve Delilik: Osmanlı-İslam ve Avrupa-Hristiyan Edebiyatları Bağlamında Bir Değini”, **Hece**, S.225/Eylül, 2015.
- Nasio,J. D.: **Psikanaliz’in Yedi Büyüğü**, Çev. Kenan Sarıalioglu, İstanbul, Kırmızı Yay., 2008.
- Odağ, Celal: **Nevrozlar-1**, İzmir, Halime Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Vakfı Yayınları No:1, 1999.
- Ogden, Thomas H: “Fairbairn Neden Okunmalı?”, **Uluslararası Psikanaliz Yıllığı**, Yay. Haz. Bella Habip v.d., Ed. Mert Tanaydın, İstanbul, Sel Yay., 2011.
- Öner, Özgün, H.Hüseyin Özsan,: “Şizoid Kişilik Bozukluğu”, **Türkiye Klinikleri J Psychiatry**, S.3, 2002.
- Öngider, Nilgün: “Anne-Baba ile Okul Öncesindeki Çocuk İlişkisi” **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, Current Approaches in Psychiatry, 2013.
- Özdemir, Gülseren: **İhsan Oktay Anar’ın Romanları**, Ed. İsmail Doğan, Ankara, Gece Kitaplığı Yay., 2015.
- Özlu, Demir: “Roman, Roman...”, **Kitaplık**, S.162/Temmuz-Ağustos, 2012.
- Psikanalitik Kurama Giriş**, Yay. Haz. Yıldız Akvardar, v.d., 2. bs., İstanbul, Bağlam Yay., 2000,
- Psikoanalitik Psikoterapi Masterson Günleri 5: Borderline, Narsisistik, Şizoid Kendilik Bozuklukları**,İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yay., 2011.

- Psikanalizin ‘Öteki’ Yüzü: Heinz Kohut**, Yay. Haz. Yavuz Erten, Nafi Mitrani, Melis Tanık, Çev. İrem Anlı v.d., İstanbul, İthaki Yay., 2004.
- Sandblom, Philip: “Ruh Hastalıkları”, **Kitap-lık**,S.85/Temmuz-Ağustos, 2005.
- Sarı, Ahmet: **Sanat ve Normaldışılık**, Erzurum, Salkımsöğüt Yay., 2006.
- Sarı, Ahmet: **Psikanaliz ve Edebiyat**, Ed. Ali İhsan Kolcu, Erzurum, Salkımsöğüt Yay., 2008.
- Sığın, Aykut, Canatan, Ayşe: “Connell’in “Erkeklikler” Teorisinde İşbirlikçi Erkek, Madun Erkek ve Marjinal Erkek: Hegemonik Erkekliğin Kavramsal Hegemonyası”, **Sosyal Bilimler Dergisi**, S.32/Aralık, 2018.
- Şizoid Kendilik Bozukluğu Giriş: (Çevrimiçi), <http://www.psikoterapi.com/sizoid-kendilik-bozuklugu-giris>, 2 Ocak 2019.
- T. Beck,Aaron, v.d.: **Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Terapisi**, Çev. Özden Yalçın, Eylem Necip Akçay, Ed. Tahir Özakkaş, İstanbul, Litera Yay, 2008.
- Taşdelen, Vefa: “Hastalık Durumları ve Şifa Olarak Söz”, **Hece**, S.225/Eylül, 2015.
- Terbaş, Özden: **Rüyalardan Gerçekliğe Psikanaliz ve Sanat**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Tuncer, Mustafa, v.d.: “J. F. Masterson Yaklaşımı Çerçevesinde Şizoid Kişilik Bozukluğu ve Bu Yaklaşım Çerçevesinde Tanımlanmış Bir Danışanın Psikoterapisinin Uygulanması”, **Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi C.I**, S.1/Ocak, 2018.

- Tura,Saffet Murat: **Günümüzde Psikoterapi**, Yay. Haz. Nurdan Gürbilek, İstanbul, Metis Yay., 2000.
- Tüzer, İbrahim: “Uzun İhsan Efendi’nin Puslu Kıtası”, **Arka Kapak**, S.9/Haziran, 2016.
- Tüzer, İbrahim: “Hissedebilen Bir Kalp İçin Yaşamak’ta “Ne Çok Acı Var...”” **Arka Kapak**, S.19, Nisan 2017.
- Uğurlu, Nezihe, Akın, Hatice: “Muğla Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Beden Benlik Algısı ve Psikolojik Sıkıntı Belirtileri İle İlişkisi”, **Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi**, S.11, 2008.
- Ünal, Süheyla: “Nesne İlişkileri Kuramı”, **Güncel Klinik Psikiyatri**, 2. bs.,Ed. Erdal Işık, Ender Taner, Umut Işık, İstanbul, Organon Yay., 2008.
- Viveiver, Matthew: “The Treatment Of Schizoid Personality Disorder Using Psychodynamic Methods: A Review Of The Empirical Literature and Synthesis”, **Dissertation.com**, Florida, 2011.
- Yavuz, Hilmi: “Romanda Psikolojik Yabancılaşma: Anayurt Oteli”, **Roman Kavramı ve Türk Romanı**, Ankara, Bilgi Yay., 1977.
- İki Dost Şair: Tarancı ve Saba Mektuplar**, Yay. Haz. Hilmi Yavuz, Selim İleri, Beşir Ayvazoğlu, İstanbul, Avrupa Kültür Başkenti Yay., 2010.
- “Türk Edebiyatında Delilik Dili ve Tipolojisi” (çevrimiçi)
<http://www.fatihsultan.edu.tr/haber/Turk-Edebiyatinda-Delilik-Dili-ve-Tipolojisi>,
07.11.2019.
- Yılmaz, Mehmet: “Kendiliğin Çözümlemesi Narsistik Kişilik Bozukluğu Yönünden Tepegöz Kişiliğinin İncelenmesi”, **Jass The Journal of Academic**

Social Science Studis, Volume 5 Issue 7, Aralık
2012, s.835-845.

Zileli, Irmak:

“Üç Yazar, Üç Görüş”, **Kitap-lık**, S.183/Ocak-
Şubat, 2016.